

TRIBUNA

Revistă de cultură • serie nouă • anul V • 1-15 noiembrie 2006

100

Județul Cluj

1,5 lei

România în prag de aderare

Pregătită sau încă Visătoare?

Sergiu Cherghina, George Jiglău

Nobel și alte premii
Orhan Pamuk

Irina Petraș
**Cuvinte despre
Cuvinte**

universitaria
Andrei Marga
în dialog cu
David Ward,

președintele Consiliului
American al Educației

ilustrația numărului: **Daniel Knorr**

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLIKAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ,
CU SPRIJINUL
MINISTERULUI CULTURII ȘI CULTELOR

Consiliul consultativ al Redacției Tribuna:

Diana Adamek
Mihai Bărbulescu
Aurel Codoban
Ion Cristofor
Monica Gheț
Virgil Mihaiu
Ion Mureșan
Mircea Muthu
Ovidiu Pecican
Petru Poantă
Ioan-Aurel Pop
Ion Pop
Ioan Sbârciu
Radu Țuculescu
Alexandru Vlad

Redacția:
I. Maxim Danciu
(redactor-șef)

Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)

Ioan-Pavel Azap
Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu

Nicolae Sucală-Cuc
Aurica Tothăzan

Tehnoredactare:
Mihai-Vlad Guță
Ștefan Socaciu

Colaționare și supervizare:
Camelia Manasia
L.G. Ilea

Redacția și administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

bour

pe la Cluj

Scriitori, păpuși, pereti de expodate...

Claudiu Groza

Fără îndoială, cel mai important eveniment al perioadei recente a fost lansarea, la Teatrul Național din Cluj, a Almanahului Scriitorilor Clujeni, *Cuvinte*, și a primelor trei volume din Biblioteca Tănărului Scriitor, realizate sub egida Filialei clujene a Uniunii Scriitorilor din România. Lansarea a avut loc în 18 octombrie, în prezența a circa 150 de scriitori din Cluj, Bistrița-Năsăud, Bihor, Maramureș, Satu Mare etc., membri sau nemembri ai UR. A fost o ocazie de răsfaț intelectual, dar și... culinar, cu brânzeturi, struguri și vin, precum la cele mai sofisticate party-uri de gen. Almanahul, care va fi lansat în perioada următoare prin diverse orașe transilvane, este probabil cel mai important volum din această categorie publicat în România după 1989. Are 300 de autori, 700 de pagini, „împodobite” cu fotografii, facsimile și desene, dar și un CD cu 2000 de fotografii, mai recente ori „istorice”, ale breslei scriitoricești transilvane. Arată excelent, și cred că fiecare autor își va fi petrecut seara zilei de 18 octombrie (ori dimineața următoare, după... chef) răsfoind pe îndelete, narcisic-încântat, paginile impozantului op.

Lansarea Almanahului a fost și prilejul „aruncării în apă” a trei debutanți editorial, altfel tineri autori cu anume vogă literară. Laura Husti-Răduleț a publicat un volum de proză scurtă, plin de prospețime, *Proze de după-amiază*; Adrian Tudurachi a „intrat pe piață” cu foarte serioasa, dar deloc inaccesibila sa teză de doctorat, *Destinul precar al ideilor literare*, dedicată lui Mihail Dragomirescu – ambele volume au beneficiat de girul Editurii Limes și al redutabilului editor Mircea Petean. În fine, colega noastră Oana Pughineanu și-a reunit sub titlul *Plictiseală. Ratare. Prostie* eseurile savuroase care au impus-o ca un scriitor incisiv și riguros. Casa Cărții de Știință și-a asumat „riscul” editării unui titlu atât de provocator. De altfel, tot la Casa Cărții de Știință, sub neobosita coordonare a Irinei Petraș, ajutată de membrii Comitetului Director al Filialei Cluj a UR, a apărut și Almanahul *Cuvinte*.

Toate aceste cărți vor intra de-acum în „ghearele” criticii. Aferim!

Centrul Cultural Italian din Cluj și-a bucurat apropiații, dar și publicul larg, în 14 octombrie, cu o reprezentație teatrală absolut specială: primul spectacol de păpuși siciliene jucat vreodată la Cluj. *Înfrângerea de la Roncevaux*, interpretată de Opera dei pupi Turri Grasso din Acireale, Italia, este un fragment din celebrul *Cântecul lui Roland*. Păpușile siciliene nu prea seamănă cu alte formele de teatru cu păpuși. Au fiecare câte 1,20 m, 15-20 de kilograme și sunt mânuite de sus, de pe un „pod”, de actorii ascunși privirilor publicului. Textul este spus de un alt actor, ascuns și el după cortina laterală. Ceea ce se vede sunt doar păpușile, ca într-un film de animație. Virtuozitatea extraordinară a artiștilor sicilieni a fost dublată de impresionantul lor antrenament fizic. Spectacolul a reușit să transmită tot dramatismul confruntării armate, violența istoriei narate, într-o reprezentație

de formidabilă plasticitate. După spectacol, clujenii au putut să se întrețină pe îndelete cu actorii, să se fotografieze cu păpușile, ba chiar să cumpere „personajele”. O inițiativă admirabilă a CCI, care s-ar putea repeta la invitația – doar formală, deocamdată, dar cu mari șanse de concretizare – ca păpușarii italieni să revină la Cluj pe scena Teatrului de Păpuși „Puck”.

Celebrul fotograf René Burri, una din personalitățile artei fotografice mondiale, a devenit Doctor Honoris Causa al Universității de Artă și Design din Cluj, în cadrul Academiei de Toamnă „Europa Artium”, desfășurată între 16-20 octombrie. În numărul următor al *Tribunei* veți putea citi un interviu cu acest om-legendă al lumii contemporane.

Temerea mea în privința statutului cultural al Clujului tinde să se risipească. Toamna aceasta e mai bogată în evenimente decât m-aș fi așteptat. Printre ele, numeroase expoziții de artă. Cele mai recente au, fiecare, o amprentă particulară, ideologică în sensul cel mai... artistic al cuvântului.

„If you open it, you get dirty” este proiectul lui Adrian Ghenie de la Galeria Plan B, str. Einstein nr. 14, care poate fi văzut până în 10 noiembrie. O serie de tablouri în tușe negre și gri, cu un subtil joc de nuanțe, în care lumina se insinuează arareori. Subintitulat „Mormântul lui Stalin”, demersul lui Ghenie sondează tenebrele unei realități „politice”, dar nu neapărat. O sumă

de semnificații ontologice, în cele din urmă, ascunde acest inedit proiect artistic.

Un al doilea proiect îi aparține lui Daniel Knorr și poate fi văzut la Studio Protokoll, str. Dorobanților nr. 12, până în 2 noiembrie. Knorr prezintă un proiect elaborat cu ocazia alegerilor din Mexic, din 2004, intitulat „Extranjero, ven a votar!/Străine, vino să votezi!”, prin care a invitat rezidenții străini din capitala mexicană să-și exprime opțiunile electorale. Demersul lui Knorr n-a fost prea bine privit de autorități, așa că proiectul s-a concretizat în cele din urmă într-un... troleibuz (foto). Artistul prezintă la Cluj urna de vot, cu opțiunile celor 85 de... alegători, corespondența cu autoritățile și un film al proiectului. O inițiativă inedită, care ar putea eventual fi aplicată și la noi. În 2008, ori chiar mai devreme.

Radio România Cultural

În fiecare duminică, de la ora 12.00, cititorii
revistei *Tribuna*
sunt invitați să devină ascultătorii
Revistei Literare Radio

101,0 FM

România în prag de aderare

Pregătită sau încă visătoare?

Sergiu Gherghina, George Jiglău

La sfârșitul lunii septembrie, Comisia Europeană a dat publicității un nou raport de țară pentru România și Bulgaria. Acest raport a fost decisiv deoarece a stabilit clar data aderării țării noastre la UE: 1 ianuarie 2007. Înainte de publicarea raportului, existau trei posibilități: fie Comisia propunea aderarea României la data menționată, considerând că țara noastră îndeplinește toate criteriile impuse de *acquis*-ul comunitar, fie propunea aderarea în 2007, plasând, însă, România sub o monitorizare atentă asupra unor domenii deficitare, precum agricultura sau lupta împotriva corupției; a treia posibilitate ar fi fost activarea clauzelor de salvagardare precizate în Tratatul de aderare, care ar fi dus la amânarea cu un an a datei aderării. Ne propunem o analiză succintă a principalelor evoluții recente la nivel instituțional și atitudinal atât în România, cât și în Uniunea Europeană referitor la aderare. Aspectele urmărite vor fi: rapoartele de țară¹ și cele mai importante progrese realizate de România, alegerile pentru Parlamentul European precum și dinamica opiniei publice din România și din UE referitor la încrederea în instituțiile UE și susținerea aderării.

După raportul de țară din 2004, era de așteptat ca raportul de țară din octombrie 2005 să fie cel în care se va stabili data finală pentru aderarea țării noastre la UE. Totuși, Comisia Europeană a ezitat comunicarea unei decizii definitive, chiar dacă a recunoscut progresele făcute de Guvernul instalat după alegerile din noiembrie 2004. Decizia a fost amânată pentru primăvara lui 2006, când Comisia a dat publicității un nou raport de țară, lucru neobișnuit până în acest an. Nici în acest ultim raport nu se precizează clar data aderării, care a fost amânată pentru luna septembrie, însă aprecierile făcute de Comisie au fost cele mai favorabile României, de până atunci. Așadar, amânarea deciziei până în septembrie a părut mai degrabă o încercare de a menține autoritățile de la București concentrate asupra problemelor care mai trebuie rezolvate până la aderare.

„Comisia Europeană a confirmat progresul continuu al României spre aderare și faptul că România ar trebui să fie pregătită pentru aderare la 1 ianuarie 2007, dacă se va ocupa de problemele rămase încă nerezolvate”.² Aceasta este fraza care arată, în limbajul diplomatic al funcționarilor europeni, că decizia în privința aderării României la UE în 2007 a fost, practic, luată încă din primăvara acestui an. Cu alte cuvinte, problemele subliniate în raport nu erau de natură să pericliteze acceptarea ca membru a țării noastre, dar că România nu a atins încă standardele UE în câteva domenii, precum agricultura sau sectorul financiar. Aceste aprecieri rămân valabile și după raportul din septembrie.

Rapoartele de țară și clauzele de salvagardare

Clauzele de salvagardare reprezintă instrumente la care una dintre părțile semnatare ale unui tratat poate recurge pentru a înceta aplicarea tratatului,

a o exonera de toate obligațiile care îi revin prin acesta, definitiv sau pentru o perioadă limitată, dacă cealaltă parte nu își respectă anumite obligații care îi revin. Aceste clauze sunt menționate explicit în tratat. În cazul tratatului de aderare a României la UE, există trei clauze de salvagardare „generale”, valabile pentru toate statele noi membre, care se referă la trei domenii: economie, piața internă și justiție și afaceri interne. Aceste clauze generale pot fi activate în primii trei ani de la data aderării, prin votul unanim al statelor membre în Consiliul European. Pentru România și Bulgaria a fost introdusă în Tratatul de aderare și o clauză de salvagardare specifică (clauza de amânare). Prin această clauză, Comisia Europeană putea recomanda Consiliului European să amâne data aderării României sau a Bulgariei cu un an, până la 1 ianuarie 2008, dacă exista certitudinea că acestea înregistrează încă deficiențe grave la un număr semnificativ de capitole. Consiliul European trebuie să decidă prin vot unanim activarea acestei clauze, pentru ca ea să intre în vigoare.

Pe lângă clauzele de salvagardare generale, aplicabile tuturor noilor state membre, și clauza de amânare cu un an, aplicabilă și României și Bulgariei, există o clauză de salvagardare aplicabilă doar României, care se referă la 11 sectoare din capitolul Justiție și Afaceri Interne și Concurență. Această clauză va fi activată dacă 72,27% din membrii Consiliului European, reprezentând 62% din populația Uniunii, adică majoritatea calificată a voturilor din Consiliu, își dă acordul în acest sens. Activarea acestei clauze ar fi dus la amânarea cu un an a datei aderării.³

Patru din cele 11 sectoare aflate sub clauza de salvagardare specifică României țin de domeniul concurenței și se referă la acordarea ajutoarelor de stat, o practică curentă pentru toate Guvernele de după 1989. Pe scurt, Guvernul nu poate acorda astfel de ajutoare pentru combinatele siderurgice, iar orice alte ajutoare sau subvenții trebuie acordate doar sub stricta supraveghere a Consiliului Concurenței, al cărui rol trebuie întărit. Șapte domenii problematice semnalate în Tratatul de Aderare țin de capitolul Justiție și Afaceri Interne și se referă la securizarea frontierelor, la reforma sistemului judiciar, la lupta împotriva corupției și a criminalității și întărirea independenței procurorilor și a Parchetului Național Anticorupție (actuala Direcție Națională Anticorupție).

Trebuie spus că toate aceste domenii au primit bile albe din partea Comisiei Europene în ultimele două rapoarte de țară, din octombrie 2005 și aprilie 2006, după implementarea unui plan consistent de reformă a sistemului judiciar, începând cu vara lui 2005. Un prim pachet de legi a fost adoptat, prin asumarea răspunderii Guvernului, în iulie 2005, după care Parchetul Național Anticorupție a fost transformat în Direcție în cadrul Parchetului General, dobândind astfel dreptul de ancheta parlamentari.⁴ Trebuie amintit sprijinul pe care diverși oficiali europeni, precum comisarul pentru Extindere, Olli Rehn, vicepreședintele Comisiei Europene, Franco Frattini sau raportorul pentru România al

Parlamentului European, Pierre Moskowitz, și l-au exprimat pentru inițiativele Guvernului și pentru ministrul Justiției, Monica Macovei, atunci când acestea s-au lovit de opoziția Parlamentului, așa cum a fost cazul cu ordonanța de urgență privind transformarea PNA în DNA, sau a Curții Constituționale, cu ocazia angajării răspunderii pentru pachetul de legi privind reforma sistemului judiciar.

Raportul din aprilie 2005 subliniază progresele din domeniul Justiției. „Au fost făcuți pași semnificativi pentru reforma sistemului judiciar. Au fost adoptate măsuri de implementare cu privire la secțiunile și completurile de judecată specializate, în urma reformei justiției din 2005. Procesul de atribuire aleatorie a cazurilor pentru judecatori continuă să funcționeze în toată țara. Aceasta a determinat imparțialitatea sistemului de justiție. Direcția generală Protecție și Anticorupție, serviciul de securitate militarizat parțial al Ministerului Justiției, a fost desființat. (...) România a făcut progrese în lupta împotriva corupției, stabilind structuri solide și inițiind investigații într-o serie considerabilă de cazuri de corupție la nivel înalt. În urma unor astfel de investigații, patru persoane importante au fost acționate în Justiție”.⁵ Aceste precizări au făcut ca activarea clauzei de salvagardare specifice pentru România să nu mai reprezinte un pericol pentru aderarea României la UE în 2007. Criticile Comisiei față de domeniul Justiției se referă acum doar la intensificarea eforturilor instituțiilor pentru menținerea și continuarea progreselor deja înregistrate.

Nici în domeniul concurenței nu mai există critici în ultimele rapoarte, menționându-se explicit faptul că „România este o economie de piață funcțională”. „Punerea în aplicare hotărâtă a programului de funcționare sau de reformă structurală ar trebui să permită României să îndeplinească întru totul criteriile economice în viitorul apropiat. (...) Au fost adoptate politici fiscale, monetare și de salarizare mai adecvate”.⁶ O problemă serioasă semnalată în sectorul finanțelor publice este implementarea sistemului electronic de administrare a taxelor, care a fost testat deja în lunile care au urmat raportului, Guvernul dând asigurări că va funcționa corespunzător până la 1 ianuarie 2007.

Raportul din aprilie semnalează, pe lângă sistemul electronic de administrare a taxelor, alte trei domenii de „preocupare serioasă”, toate ținând de capitolul referitor la agricultură. Dintre acestea, cea mai dificilă problemă de rezolvat pentru Guvernul român este înființarea unei agenții care să administreze fondurile acordate de Uniune pentru fermierii români. Nerezolvarea acestor probleme ar putea duce la reducerea substanțială a fondurilor post-aderare destinate țării noastre în domeniul agriculturii, însă nu poate periclita aderarea României la 1 ianuarie 2007, deoarece nu există o clauză de salvagardare pe acest domeniu. De altfel, este aproape o certitudine faptul că raportul din luna septembrie va semnală în continuare deficiențele din domeniul agricol, o altă problemă fiind întârzierea procesului de înființare a Agenției Naționale de Integritate, cea care ar trebui să verifice declarațiile de avere ale demnitarilor. Partidele de opoziție, dar și UDMR și PC, se opun, în Parlament, adoptării legii de înființare a Agenției, în forma susținută de Guvern și de oficialii europeni.

(Continuare în pagina 23)

eveniment

Cuvinte despre Cuvinte

Irina Petraș

În *Argumentul* la *Cuvinte. Almanah literar 2006*, aminteam că mini-dicționarul *Clujul literar. 1900-2005*, apărut în toamna anului trecut, își propunea, simplu, să inventarizeze datele la îndemână despre cei care scriu în perimetrul larg al Filialei clujene a Uniunii Scriitorilor din România (enumerând, așadar, membri și nemembri ai USR din județele Alba, Bihor, Bistrița-Năsăud, Cluj, Hunedoara, Maramureș, Mureș, Satu Mare, Sibiu etc. sau rezidenți în Ungaria, Franța, Germania, Israel, Suedia, Canada, SUA). Nu ierarhiza, nu cântărea și nu alegea, ci număra și oglindea în așteptarea activă a marelui *Dicționar critic al scriitorilor ardeleni*.

Cuvinte. Almanah literar 2006 este al doilea pas înspre realizarea proiectului cu pricina. Nici el nu ierarhizează și nu cântărește, dar alege. Sunt aici, între copertele sale, într-o *prezență multiplă*, toți membrii Filialei clujene a USR plus un număr de tineri care au ținut aproape ori au fost recunoscuți de ea prin premii și concursuri. Chiar dacă paginile disponibile în cele din urmă au fost mai puține decât numele celor pe care pariem, „*aripa tânără*” astfel conturată vorbește convingător despre viitorul instituției noastre.

Se numește *Almanah* fiindcă așa i-am spus la începutul proiectului și așa a intrat în „mentalul colectiv”. Titlul cel mare, *Cuvinte*, a fost unul provizoriu căruia i-am căutat, în lunile de trudă la împlinirea lucrării, un determinant. Nici unul nu acoperea diversitatea și ineditul celor 700 de pagini. Cel mai aproape de adevăr, *pestrite*, ar fi putut stârni conotații negative, iar *Almanahul* nostru are numai intenții pozitive și cumva ocrotitoare. Așa încât *Cuvinte*, pur și deloc simplu, a fost adoptat ca nume potrivit pentru o carte larg cuprinzătoare, liberă și fără pretenții academice.

La ce bun o astfel de lucrare? La mai multe. Vorbeam mai sus de *prezența multiplă* a scriitorului. Am dorit să facem *vizibil* scriitorul din felurite unghiuri de vedere, să-i acordăm câteva onoruri de *vedetă*. Cititorul are la îndemână, mai întâi, fișe biobibliografice sumare, dar aduse la zi (de câte ori a fost cu putință), care se poartă ca un *dicționar alfabetic* esențial. Poate afla, apoi, cum scrie și cum semnează scriitorul, cum arată el acum și cum a arătat în ani mai tineri, ce fel de coperte au cărțile sale, cum au fost ilustrate, cu cine „s-a adunat” de-a lungul anilor și cum arată în clipe de repaus, în ce periodice a publicat mai ales și așa mai departe. Are, așadar, la îndemână o *arhivă* și un *album*. O vitrină. Textele, care *ilustrează* și ele, care *arată*, sunt mici secvențe menite să sugereze un ton, un timbru, o voce și să incite, în cele din urmă, la lectură. Eșantioanele sunt fie, în cazurile fericite, alegerea autorului însuși, fie, alteori, cioburi culese de noi din dicționare și antologii (indicate în bibliografia volumului), din cărți ale scriitorului descoperite în bibliotecă ori chiar fragmente transcrise din pagini de Internet. *Spațiul* acordat fiecărui scriitor – punctul cel mai sensibil al lucrărilor de gen – nu are nici o *legătură* cu *suprafața* operei în cauză, cu *caratele* ei. La fel se întâmplă cu fotografiile: unele au nume (au fost făcute, la timpul lor, de Marta Petreu, Letiția Ilea, Oana Pughineanu, Dinu Flămând, Constantin

Cubleșan, Lucia Dărămuș, Doina Cetea, dar și de subsemnata), altele au fost oferite de autorii înșiși din arhiva lor, multe au fost descoperite, după căutări îndelungi, în vreo sursă neașteptată. Tot materialul iconografic ține aproape de autorul vizat, dar nu ne-am ferit să-l punem în pagină de câte ori apărea un locșor liber, cu gândul că o *legătură*, măcar subterană, există între toatele datele adunate aici. Ici-acolo, am inserat desene semnate de Maria Pal, Laura Poantă, „caligrafii” nipone din albumul Rodicăi Frențiu etc. Am operat o uniformizare parțială a materialului fiindcă importanță ni s-a părut în primul rând *diversitatea pașnică*. Am respectat opțiunile (orto)grafice ale autorilor și, de cele mai multe ori, ale surselor. Singurele oarecum în suferință sunt notele de subsol: foarte puține în cele 700 de pagini (ideea de almanah a fost mai puternică decât cerințele academice de redactare), ele au o numerotare rebelă, care nu afectează, însă, buna înțelegere a textului. Traducerile în alte limbi au, de cele mai multe ori, traducătorul indicat, unele aparțin autorilor, altele au rămas anonime. Oricum, indiferent de calitatea lor, slujesc și ele ideii de diversitate și fac *Almanahul* bun de citit în cele peste 12 limbi: română, maghiară, germană, franceză, engleză, italiană, spaniolă, catalană, ucraineană, suedeză, norvegiană, japoneză, ebraică, esperanto etc.

Am fost întrebată de ce nu am înscris pe copertă 2007, cum se procedează la almanahuri. Am răspuns că 2006 e pur și simplu an de apariție, nu de prospecție a textelor, unele sunt noi, altele vechi. E un *dicționar-antologie ilustrat* destinat scriitorilor membri (care primesc un exemplar drept de autor), bibliotecilor din țară și din străinătate, revistelor, instituțiilor de cultură etc. Sunt, în principal, exemplare de informare, reclamă și protocol. Ne vom strădui ca *Almanahul* să ajungă în locuri în care să-și păstreze valabilitatea și utilitatea o bună bucată de vreme. Oricum, el ține și de *arhivă* și e un gest de înscriere, oricât de modestă, într-o *civilizație a urmei*, cum îmi place s-o numesc.

O altă nedumerire – de ce am ales pentru coperta a 4-a o fotografie a sediului *pustiu* al Filialei? Nu puteam alege una dintre imaginile cu sala plină fiindcă, oricum, ar fi fost doar câțiva prezenți acolo, iar ceilalți s-ar fi întrebat de ce unii *da* și alții *nu*. În aceste din urmă 15 luni, de când sunt președinta Filialei, am aflat multe lucruri despre mici vanități și mărunte orgolii scriitoricești, ca și despre cât de copilăroși sunt cei mai mulți dintre colegi – slalomul diplomatic e, așadar, obligatoriu! Tot așa, când *faci*, greșești și îți asumi și riscul de a suporta cârțile celor care au preferat să nu se înhame la asemenea corvoadă și să-și vadă de scrisul lor. Am încercat să aibă „parte dreaptă, egală fiecare”, dar nu de „trăit ca frații” e vorba între singurătăți accentuate cum sunt scriitorii.

Ar fi fost interesant să poată fi văzută „arhiva” după care s-a lucrat într-o atmosferă de neîncredere că lucrarea va fi dusă la (bun) sfârșit: cutiile uriașe pline de foi și foiele, tipărite, scrise de mână ori de mașină, cărți, bilețele, ziare, reviste, alte cutii cu sute de dischete, unele defecte, firește, CD-ROM-uri, zeci și zeci de e-

mai-luri printate, cu multe reveniri ale colegilor asupra datelor, telefoane notate pe un petec de hârtie. Un haos teribil de lucrat și prelucrat, de ales și răs-ales. Fiecare pagină a fost reluată de zeci de ori; când era gata, mai sosea o informație întârziată care cerea revizuire, repaginări. În plus, totalul, după selecția finală, era de 980 de pagini – am luat-o, desigur, de la capăt pentru a reduce totul la 700, cât era convenit, din motive tehnice și financiare, în contract. Unele imagini au fost introduse în ultima clipă, direct în pagină, și n-au mai ajuns pe CD-ROM. De multe ori, textul singur a hotărât ilustrația – dacă acoperea pagina până jos, nu mai încăpeau și imagini, dacă lăsa spațiu liber, îl puteam umple cu imagini...

La lansarea de miercuri, 18 octombrie a.c., a fost lume multă, mai multă decât speram să vină la mijlocul săptămânii și în miezul zilei! Peste 200 de oameni sosiți din tot Ardealul. A fost de față și presa clujeană, și televiziunea, colegi din alte bresle artistice. A fost alături de noi Valeriu Anania (Mitropolitul Bartolomeu), care s-a transferat de curând de la Asociația Scriitorilor din București. În spatele nostru, pe scenă, repeta regizorul Tompa Gábor, și el membru al Filialei clujene a USR. Au fost lansate, scurt, și cele trei volume de debut care deschid *Colecția Biblioteca tânărului scriitor* (Laura Husti-Rădulet, Adrian Tudurachi, Oana Pughineanu). Lansările vor fi reluate pe larg la EXPO-Transilvania, la *Salonul editurilor ardeleni*, în noiembrie, dar și într-un turneu căruia nu i-am stabilit încă toate detaliile.

Almanahul arată bine, fiecare exemplar cântărește 3,5 kg. Deocamdată, știm și recunoaștem că e frumos, cu poze și *greu!* E însoțit de un CD-ROM care conține material iconografic din arhiva noastră (peste 1500 de imagini). Imperfect și perfectibil, infinit discutabil, almanahul e, înainte de toate, un *instrument de lucru*. Toate observațiile și completările vor fi înregistrate și introduse pe site-ul în renovare (www.uniuneascriitorilor-filialacluj.ro). Anul viitor vom edita un DVD iconografic al vieții literare ardeleni. Pasul final rămâne, într-un viitor nu prea îndepărtat, *Dicționarul critic al scriitorilor ardeleni*.

cartea

Sinele și ficțiunea

Ioana Cistelecan

ADINA DABIJA

Stare nediferențiată

Timișoara, Editura Brumar, 2006

Înotînd în apele repezi ale biografismului liric acutizat și cvasi-diversificat, atât de *trendy* în poezia noastră jună, dăm peste un text deopotrivă al întregului și al fărîmelor ființării, al creației, un compus des-compus și-n egală măsură re-compus în și dincolo de cotidianul la-ndemină tuturor, dar disponibilizat ca exploatare a sensurilor doar aleșilor; debutînd în volum în 1997 cu *poezia-păpușă*, Adina Dabija revine în spațiul poeziei cu *Stare nediferențiată*, despre al cărei conținut Andrei Codrescu își exprimă exaltarea, definindu-i versurile drept „frumoase, proaspete, pline de viață și nemăsurat de inteligente”. Dar pentru că o măsură se impune în toate, deși împărtășim întrucîtva aprecierea acestuia, ne vom plasa de bună-voie într-o zonă a circumspectului și a moderatului analitic, admițînd izul reconfortant al poemelor autoarei și punctînd totodată recurențele inerente, căci nimic nu e nou sub soare.

Parcurgem o lirică asumată, în buna tradiție clasicizată deja, în care amprenta temporalității apare ca un stigmat implacabil, colportor al dispersărilor și al măruntelor ne-/împliniri existențiale, punctată de o ironie interiorizată, perceptibilă în pseudo-aruncarea esenței proprii în desuet, în detaliul aparent insignifiant, surprinzîndu-se disciplinat particulele ce-mpovărează viața, aceasta din urmă desemnată fiind de o mișcare fluidă, oscilație între înțepenire și destelenire, între dualitate, ca decluc, și pluralitate ca ineputabilă provocare („Am treizeci de ani și am cunoscut sîngele”; „și timpul, ca un vierme uriaș,/ își sapă în tăcere trecerea prin noi”; „eu nu trăiesc, eu curg/ eu cea de azi mă înfulec pe cea de ieri”; „sensul profund al vieții mele stă în funda de la pălărie/ clătînată de vînticelul călduț de aprilie”; „ Panglica pălăriei nu mi se va clinti în vînt/ căci eu voi fi statuie/ și universul ar merge înainte de capul lui/ fără să-mi julească genunchii”). *Sîngele* este pe post de fluid și reper polivalent ontic, în doze întotdeauna prea mici sau de prisosință, sustrăgîndu-se echilibrului stabil; relația dintre real și ficțiune se dispersează îndărătnic înlăuntrul unui cerc concentric viciat, comportînd ca variații într-ale concretului licoros: *vinul roșu*, iar într-ale creației: *cerneala cuvintelor*, stăgînd în impotența de a fi articulate,

amînîndu-și sensul ca împlinire. Poemul se ivește într-o paradigmă strategică familiară, ba chiar banalizată – detaliul, cotidianul e îngurgitat și mai apoi transpus în liric, traversîndu-se dinspre esență/idee înspre amănuntul fecund materializat, recognoscibil în imediat, creația născîndu-se și ea fluid, mizîndu-se în cele din urmă pe o rețetă comună: intertextualitatea deliberat uzitată ca moașă a creației („După ce a murit mama, tata m-a dus la oraș,/ la niște unchi grei de o altă poveste a sîngelui (...)/ toată copilăria mea mi s-a dat să beau la cină/ cite un degetar de vin roșu”; „și sîngele curgînd lent prin vene/ Amestecat cu cerneala cuvintelor/ Ce nu poți sau nu vrei să le rostești”; „ Astăzi poezia este în dovleac./ Asta face în fiecare zi: stă în dovleac (...)/ lenevește. Mustește. Dă pe dinafară”; „În tramvaiul 16, la ceasuri înaintate/ textele lui Miller erau pretextul meu”; „Omul de serviciu trebuie să-și mai ridice și el ochii din podea/ și să asculte povestea mea despre Granby”). Umanul se-ncropește ca un cumul de corporalitate și eteric, real și ficțiune, doar că de data aceasta creația transpare drept hău maladiv, potențial infestator al unui sine oricum pervertit de și în cotidianul artificial,

Solidaritate de generație

Grațian Cormoș

OVIDIU PECICAN

Poarta leilor. Istoriografia tînără din Transilvania (1990-2005), vol. I

Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2005

Așa s-ar putea explica inițiativa generoasă a lui Ovidiu Pecican de a aduna în volum textele publicate de-a lungul timpului, majoritatea în rubrica *Poarta leilor* găzduită de revista *Steaua*. Cartea reprezintă indiscutabil un gest de colegialitate prin care autorul a încercat să aducă în centrul atenției creația mai tinerilor săi colegi de breaslă adesea ignorați „în câmpul receptării critice”. Este în joc o mai veche obsesie a autorului, de pe vremea când era cercetător științific la Centrul de Studii Transilvane: alcătuirea unei istorii a școlii clujene de istorie.

Ce înțelege Ovidiu Pecican să abordeze sub titulatura de „istoriografia tînără din Transilvania”? Răspunsul ni-l oferă el însuși încă din primele paragrafe: producția de carte a profesioniștilor în domeniu „care la sfârșitul anului 1989 încă nu debutaseră editorial în volume proprii”. (p. 9)

În prefață istoricul clujean încearcă să ne convingă de originalitatea demersului său precum și de simbolical arbore genealogic care îl alătură profesorilor Ion Bogdan-Duică, Ion Chinezu, Ion Breazu, Mircea Zăciu, Ioan Lupaș, Al. Lapedatu. Alte cărți similare care-i precedă inițiativa – vezi Bogdan Murgescu, *A fi istoric în anul 2000* și Toader Nicoară, *Clio în orizontul mileniului trei. Explorări în istoriografia contemporană* – suferă – în opinia sa – de parțialitate, lăsând neacoperită producția istoriografică a Transilvaniei.

Este admirabilă forța lui Ovidiu Pecican de a reuni într-o manieră coerentă textele sale publicate separat, fapt ce dovedește că el se încadrează în categoria criticilor și istoriografilor cu viziune totalizantă. Nimic nu se dorește a fi întâmplător în acest prim volum al *Porții leilor* datorită efortului constant al autorului de a prinde în matrice o realitate în continuă expansiune. Ovidiu Pecican urmărește pas cu pas înfiriparea tinerei școli de istoriografie transilvană, cu ezitățile și reușitele ei

acumulîndu-se și perpetuu reciclîndu-se un eu cu iz zglobiu. Starea de grație apropiată poeziei nu suferă scăpare, nici salvare din impactul camuflat dureros cu elementele realului ingrat, subscriindu-se auctorial la perspectiva lacaniană: „Ratarea nu poate fi decît iluminativă”. Adina Dabija simte și ea nevoia unei delimitări între statutul de ales și ea multime, rostindu-și personalizarea în extremis și-ntr-ale autenticității proprii existențe, balansîndu-se între ambiguitate și ambivalență ca sinteză atât umanoidă, cît și lirică, astfel încît pînă și împlinirea maximă a eroticului sălășluiește dincolo de concret, în ideatic: iubirea subzistă atîta timp cît e percepută ludic, în parametrii unui *hide and seek*, doar astfel provocîndu-se obstinant autenticitatea, evitînd un punct fix echivalent al înstrăinării și al eșecului. Practicînd conexiuni reducionist-culinar-olfactive potențate și o certă voluptate a orificiilor ca scurgere și disipare în van a esenței, poezia Alinei Dabija concentrează exerciții de evadare ori măcar de supraviețuire în și dincolo de mască.

de moment care pe termen lung au consolidat anumite atitudini critice față de trecut. Suntem părtași rînd pe rînd la programele entuziaste, specifice primilor ani postrevoluționari, la crizele inerente perioadei, dar și la stările de normalitate – mai rare, ce-i drept – într-un cuvînt la confruntarea „dintre vechi și nou în ultimul deceniu și jumătate de istoriografie clujeană”. (p. 65)

Alte secvențe al prezentului volum sunt dedicate coeziunii de grup, relației magistru-discipol, cărților cardinale, noilor tematizări și receptării teoreticienilor occidentali în spațiul transilvănean. Cel mai incitant capitol – al VI-lea – este cel în care sunt surprinse principalele scandaluri publice prilejuite de interpretările istoriei Transilvaniei, de demitizarea unor figuri ca Mihai Eminescu sau Nae Ionescu sau de rezolvarea unor probleme curente ale tranziției, cum ar fi: războiul manualelor alternative, tam-tam-ul regionalizării, noul tratat de istorie al Academiei etc.

În încheiere, istoricul clujean detaubează chiar demersurile contemporanilor săi, observînd pertinent că noile orientări istoriografice „țin și de o anumită «modă» intelectuală, al cărei generator este dorința de sincronizare”(p. 212) cu Occidentul.

Ovidiu Pecican nu uită să ne deschidă apetitul pentru proiectatele volume II și III din *Poarta leilor*, care ar urma să aducă în prim-plan: „grupurile și grupările tinerilor istorici din Transilvania, ocupându-se de polaritățile de vîrstă, înrudiri și afinități. O estimare va avea loc și sub raportul structurilor formale, de la locul de muncă (catedre, institute de cercetări, programe doctorale). Se vor lua apoi în discuție grupările așa-zis programatice, în jurul unor idei, metodologii, crezuri, preocupări tematice. Alianțele cu alte discipline (filologie, litere, sociologie, filosofie, antropologie culturală ș.a.) vor face și ele obiectul unor sondaje. De o analiză atentă se vor bucura și publicațiile noi, datorate esențialmente istoricilor din contingentul analizat”. (p. 13-14), respectiv, producția istoriografică și profilurile autorilor ei.

Ne dorim împreună cu autorul ca demersul său *solidar* să nu rămână unul *solitar* în peisajul istoriografiei contemporane, ci, mai degrabă, un îndemn pentru întreprinderi similare al istoricilor din toate centrele universitare.

"VOTAN" EXTRANJEROS EN LA ROMA

PLAZA LUIS CABRERA. En un momento histórico para algunos, y precavido y pacífico para otros, los extranjeros residentes en México disfrutaron ayer de una "caja de votación" para manifestar sus preferencias políticas, creada por el nombre Daniel Kouri. Al filo de las 18:00 horas – la caja se cerró a las 19:00 – habían acudido

cerca de 50 extranjeros a la instalación "Políticos, ven a votar" en el Instituto Balmis, como el señor Carlos Aramburo (occidental) de madre francesa. La mayoría se desfiló por el candidato por el doctor Andrés Manuel López Obrador y muchos otros tomaron a que lo fueran aplicando el 55 por ciento su "derecho".

Mitul istoricilor

Ovidiu Pecican

Aproape neobservată la apariție, datorită tirajului ei confidențial și a circuitului închis în care a fost difuzată, întâia apariție postumă a istoricului Pompiliu Teodor, Introducere în istoria istoriografiei din România (Cluj-Napoca, Ed. Accent, 2002, 298 p.) este o publicație prețioasă și rară. Ea ilustrează nu numai o pasiune de o viață - ceea ce poate interesa, eventual, pe aceia dintre cititori care s-au pasionat de studiul gândirii istorice autohtone sau chiar de ilustrul profesor universitar, prea repede clasicizat prin trecerea "dincolo" -, ci, mai cu seamă, evoluția tematică, metodologică și la nivelul viziunii a scrisului despre trecut în România, de la începuturi până astăzi. Un singur amănunt, revelator însă pentru buna factură a întregului: sinteza lui Pompiliu Teodor surprinde cu o mână sigură și evoluția actuală a scenei istoriografice de la noi, incluzând portrete analitice ale unor nume ce au marcat ultimele decenii prin contribuțiile lor.

Vorbind despre "Scena istoriografică română postbelică", universitarul clujean se ocupă de David Prodan, Ion Nestor, Constantin Bușe, Gustav Gündisch, Mihai Berza, Francisc Pall, Jakó Zsigmond, Ștefan Pascu, Gheorghe Platon, Alexandru Duțu, Virgil Căndea, Șerban Papacostea, Leonid Boicu, Alexandru Zub, Radu Popa și Lucian Boia. Cum se vede chiar și din goana simplei enumerări, selecția este copioasă, cumpănită conform propriilor criterii și sensibilități axiologice, dar nicicând amendabilă altminteri decât prin eventuale completări. Practic, în afară de Radu Constantinescu, autorul celui mai semnificativ pamflet ce vizează în ultimul secol întreaga comunitate a istoricilor - au existat și pagini memorabile de aceeași factură din Iorga, dar multă vreme acestea au rămas fără succesione -, în selecția propusă de Pompiliu Teodor suntem în posesia celui mai comprehensiv tablou analitic al istoriografiei ultimelor decenii, atent la prezențe semnificative din toate marile școli istoriografice ale României, inclusiv cele ilustrate de savanți maghiari și germani. Spunând acest lucru, nu uit nici succintul studiu, scris în exil, de Vlad Georgescu, referitor la istoriografia română din perioada comunismului (care, însă, nu cuprindea ultimul deceniu roșu), și nici recapitularea publicată de Radu Popa pe seama arheologiei din epoca secerii și ciocanului. S-ar fi putut adăuga antologiei de personalități a profesorului, cu siguranță, și alte nume; în primul rând, poate, câteva prezențe feminine: cel al expertei în antichitatea clasică Zoe Petre, al exigentei medieviste Maria Holban ori al modernistei Cornelia Bodea. Totuși, deocamdată, paginile istoricului clujean răspund cel mai bine strădaniei de a contura din mers chipul unei epoci de laborioase cercetări care se află încă în plină desfășurare.

În ciuda sobrietății și decantării stilistice a abordării fiecărui autor, Pompiliu Teodor găsește, ici și colo, și locul unor inserturi relevante pentru opiniile sale personale în domeniul concepțiilor istorice destul de diverse ale autorilor tratați. Chiar către final, în ancadratura profilului dedicat istoricului în vogă Lucian Boia, exegetul plasează în contextul potrivit o serie de remarci privitoare la chestiunea imaginarului și a miturilor istorice,

subiecte la al căror succes românesc Boia a contribuit în mod covârșitor după 1990.

Iată ce spune Pompiliu Teodor, într-un fragment din cartea sa: "Concordant cu nivelul la care se situa studiul imaginarului în istoriografia franceză, cu miturile istorice europene, datorită întâlnirii cu propriile cercetări pe terenul istoriei moderne, nu fără efect în construcția teoretică propusă, [Lucian Boia] a ajuns să constate, în propriile aserțiuni, că prin mituri nu a înțeles credințe false, ci "mari credințe", care au dominat și domină societatea, dând un anume sens existenței individuale sau colective." (p. 276-277).

Densitatea ideatică a fragmentului, ce merita o tratare separată din partea autorului, fie într-un studiu erudit, fie într-un eseu adresat publicului cultivat, solicită o analiză pe măsură.

Întâi de toate, Pompiliu Teodor precizează că, în accepțiunea lui Boia, miturile nu trebuie confundate cu credințele false. Nu este probabil ca prin acestea P. Teodor să fi avut în vedere ereziile, credințele păgâne sau superstițiile, ca în lectura istoricilor religiilor unde, grație, printre alții, lui Mircea Eliade, ideile și credințele religioase, miturile și riturile, ansamblurile teologice de o complexitate impresionantă și modestele narațiuni și rituri ale unor triburi din Oceania ori din Amazonia se bucură de un interes la fel de intens. Falsele credințe avute aici în vedere sunt convingerile împărtășite de segmente semnificative dintr-o societate sau chiar societăți întregi, ceea ce duce cu gândul la mari ideologii dovedite nocive - precum fascismul și comunismul -, mode de gândire contraproductive, căi înfundate ce ajung să cunoască, într-un moment istoric sau altul, o mare notorietate și suscită adeziuni pe cât de frenetice, pe atât de contestabile.

În lectura atribuită lui Boia - consonantă, precizează P. Teodor, cu unele dintre interpretările istoriografiei europene - a vorbi despre "mituri" la nivelul modernității și contemporaneității înseamnă să te referi la "mari credințe", care au dominat și domină societatea, dând un anume sens existenței individuale sau colective".

Într-adevăr, Lucian Boia definește mitul într-un sens consonant cu descifrarea lui P. Teodor. Acesta ar fi o "construcție imaginară ... destinată

să pună în evidență esența fenomenelor cosmice și sociale, în strâns raport cu valorile fundamentale ale comunității și în scopul de a asigura coeziunea acesteia" (Istorie și mit în conștiința românească, ed. a II-a, București, Ed. Humanitas, 2000, p. 46). Aproape la fel definește Boia mitul și în volumul-manifest Pentru o istorie a imaginarii, apărut la aceeași editură, tot în 2000: "o construcție imaginară: povestire, reprezentare sau idee, care urmărește înțelegerea esenței fenomenelor cosmice și sociale în funcție de valorile intrinseci comunității și în scopul asigurării coeziunii acesteia" (p. 40). Cu toate acestea, alte cărți ale aceluiași autor, par să propună și alte înțelesuri aceleiași noțiuni. În volumul Între inger și fiară. Mitul omului diferit din Antichitate până în zilele noastre (București, Ed. Humanitas, 2004), se vorbește, încă din subtitlu, după cum se poate constata, de "mitul omului diferit". Or, prin ingineria genetică și prin omul bionic, ca să nu mai vorbim despre preocupările - uneori radicale - de automodelare prin practici sportiv-religioase de factură orientală sau prin diete persuasive, omul diferit a devenit de multă vreme o realitate comună. Desigur însă că realitatea, cu toată concretețea ei, nu o dată, prozaică, nu dizlocă întotdeauna reprezentările imaginare care o preced și acompaniază.

Cum ar trebui atunci înțeles mitul acreditat de Lucian Boia? Fără îndoială, într-o dinamică specifică în cuprinsul căreia el dobândește sensuri plurale. Pentru istoricul istoriografiei care a fost însă P. Teodor, la curent cu cărțile colegului său bucureștean apărute până la data morții sale (2001), sensul esențial al noțiunii rămâne cel descoperit în Istorie și mit... Narațiunea ce asigură coeziunea unei comunități, fie că vorbește despre evenimente cosmice petrecute în illo tempore, fie că se referă la fapte sociale perfect databile și identificabile este un mit. Iar din acest punct de vedere, națiunea și naționalismul împărtășesc acest statut, dublând cunoașterea istorică propriuzisă și deplasând-o din sfera demersului cognitiv de natură științifică înspre zona de interferență dintre sensibilitatea colectivă, memoria reciclată și abilitatea de a utiliza istoriile exemplare ca răspuns la contexte social-politice și etice precise.

Cât de rezonabilă este interpretarea lui Pompiliu Teodor apare mai deslușit dacă se compară marile ideologii falimentare - comunismul și fascismul -, în calitate de "false credințe", cu cauționarea de durată a națiunii și naționalismului, în pofida eșecurilor sonore înregistrate deja (războaie fratricide europene, "curățire etnică" în fosta Iugoslavie etc.), una dintre "marile credințe" în continuare active. Distanța dintre o ideologie și o para- sau supra-ideologie aproape că nu mai trebuie subliniată. În timp ce prima rămâne un ansamblu de idei relativ coerent și coeziv, servind o anume tendință istorică exprimată de segmente de populație cu interese precis articulate în jurul său, para- sau supra-ideologia se dovedește mai puțin coezivă și coerentă, datorită caracterului său mai generic, oferind, în schimb, diferitelor ideologii, elemente pe care acestea le pot insera în propria argumentație fără a le face, totuși, irecognoscibilă originea. Rămâne o întrebare dacă ultimele pot fi identificate cu niște mega-trenduri în evoluția civilizațiilor sau sunt niște expresii specifice ale reflectării comunităților umane în propriii lor ochi, fără o relație directă și strânsă cu macro-tendențele dezvoltării sociale.

Zece sofisme (II)

Laszlo Alexandru

Sofismul a avut, de-a lungul timpului, definiții diferite nuanțate. În esență a ajuns să denumească azi raționamentul fals, exprimat de un neghiob, sau judecata tendențioasă, formulată de vorbitor cu scopul de a-și induce în eroare interlocutorii ori pentru a se pune în valoare pe sine. Fenomenul marchează o maladie a gândirii logice și a spiritului critic, sau o carență de moralitate în argumentație, și se concretizează în figuri stilistice ale ambiguității, la nivelul expresiei verbale, sau în răstălmăciri spectaculoase ale realității, la nivelul conceptelor comunicate. În cuvintele lui Aristotel, *“fiindcă există oameni care prețuiesc mai mult să pară înțelepți decât să fie (căci înțelepciunea sofistică este numai aparentă, nu reală, iar sofistul – omul care câștigă bani de pe urma unei înțelepciuni aparente, nu reale), este evident că unor astfel de oameni le convine în chip necesar să pară că îndeplinesc sarcinile înțelepciunii, decât să le îndeplinească cu adevărat, fără a părea”*.

Comunicatul publicat de conducerea Uniunii Scriitorilor pe subiectul autorilor colaboraționiști și turnători, precum și alte luări de poziție similare ale lui Nicolae Manolescu, președinte ales al U.S., conțin – în tentativa lor de amânare a judecății publice, de inocentare a vinovaților, de preservare neprihănită a imaginii sociale – o gamă largă de figuri sofistice, de la cele mai tradiționale până la cele mai surprinzătoare. O trecere a lor în revistă îmi pare utilă și necesară.

“Comitetul Director [al Uniunii Scriitorilor] consideră că breasla literară n-a fost nici mai persecutată, nici mai cruțată decât altele de către fosta Securitate” – ni se transmite sentențios. Se cuvine subliniat, mai întâi de toate, că avem de-a face aici cu o simplă opinie subiectivă, dar expusă peremptoriu, în numele unei instituții, cu scopul de a fi acceptată ca atare de publicul larg. Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor nu dispune de nici o competență în verificarea activității fostei Securități (pe cîți i-a persecutat, pe cîți i-a cruțat). Exprimarea impresiilor pe acest subiect, prin revendicarea de la o falsă autoritate instituțională în domeniu, ilustrează sofismul numit **ab auctoritate** sau **argumentum ad verecundiam**. (Exemplul clasic e dat de enunțul: *“Lucian Blaga a publicat un studiu care arată că este necesar să te speli pe dinți de trei ori pe zi”*, care este neavenit, întrucît Lucian Blaga nu este expert în igiena bucală.) **Sofismul de antepunere** e strîns legat de precedentul: deși încă nu s-a stabilit cu precizie dimensiunea persecuțiilor exercitate de Securitate la nivelul întregii societăți, iar problema cunoaște o amplă dezbateră, în curs de desfășurare, Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor îi știe deja rezultatul și se consideră în măsură să ni-l anunțe. **Focalizarea adevărului** constă în selectarea informației existente și rearanjarea sa, prin schimbarea accentelor și modificarea ierarhiilor de prioritate. În situația noastră, cînd dosarele scriitorilor abia au început să se ridice la suprafață, semnalînd realități lamentabile și compromisuri scandaloase, U.S. încearcă să “îngroape” subiectul în peisaj, afirmînd că nu există de fapt nimic ieșit din comun, iar breasla literară n-a fost nici mai persecutată, nici mai cruțată decât altele.

“Spre cinstea scriitorilor, trebuie spus că ei au dat cel mai mare număr de disidenți și, totodată, că reuniunile Consiliilor Naționale și ale Conferințelor Naționale din perioada 1968-1989 au reprezentat forumuri de contestație politică fără termen de comparație în România comunistă” – zice opinia cea prețioasă. Enunțul păcătuiește însă de **sofismul generalizării defectuoase**, prin metoda **eșantionului părtinitor**, care constă

în faptul că se alege un grup nereprezentativ, iar caracteristicile sale sînt extinse în mod abuziv asupra întregii categorii de apartenență. (Spre exemplu, au existat numeroși scriitori membri ai C.C. al P.C.R. – Alexandru Balaci, Octavian Paler, D.R. Popescu, Titus Popovici, Valeriu Răpeanu etc. – dar asta încă nu înseamnă că **toată** scriitorimea a fost politic aservită.) Pe de altă parte, se știe prea bine că autorii disidenți n-au acționat în mod instituționalizat, în numele Uniunii Scriitorilor, ci și-au riscat pielea pe cont propriu și chiar **împotriva** îndemnurilor primite de la organizația profesională. Trebuie amintit faptul că, tocmai în zilele cînd Paul Goma a fost arestat de Securitate, în aprilie 1977, Comitetul Director (folosind în sprijin și votul lui Nicolae Manolescu) l-a dat afară pe celebrul disident din rîndul membrilor U.S.! și nici că l-a mai reprimat pînă azi! A manipula sacrificiul personal de atunci, pentru a spăla obrazul breslei de acum, îmi pare – eufemistic vorbind – o nesimțire grosolană.

Al cincilea sofism, prin **exagerare flagrantă**, ajunge să echivaleze reuniunile Consiliilor și Conferințelor Naționale scriitoricești cu cele mai importante *“forumuri de contestație politică”* din România comunistă. Așadar nu luptele partizanilor din munți, în anii ‘50, nu greva minerilor din 1977, nu formarea S.L.O.M.R., nu revolta Brașovului din 1987, nu protestele internaționale exprimate de Doina Cornea în anii ‘80 au însemnat contestație politică fundamentală, ci nemulțumirile sindicale scriitoricești legate de tirajul insuficient, onorariul simbolic și cenzura insolentă! Deviza **“LA PLĂCINTE ÎNAINTE!”** ar trebui încrustată, în mijlocul trandafirilor nobiliari, pe stema breslei condeierilor.

“Conducerea Uniunii Scriitorilor din România va solicita C.N.S.A.S. identificarea și cercetarea dosarelor membrilor ei” – aflăm cu încîntare. E bine să observăm totuși că **amfibologia** reprezintă sofismul expresiei ambigue, înșelătoare, care nu-ți permite să pricepi cu acuratețe intențiile vorbitorului. Așa și-n cazul nostru: ale cui dosare vor fi identificate și cercetate? Ale tuturor membrilor Uniunii Scriitorilor, sau doar ale membrilor conducerii? Din cîte ne spune Comunicatul oficial, nu putem înțelege cum stau lucrurile. Amploarea proiectului privind operațiunea de asanare morală e (voit?) neclară. Și-apoi, ce nevoie era de un Comunicat exprimînd **proiecte de intenții**?! Era destul ca șefii scriitorilor să-și suflece mînele și să chiar ceară, în sfîrșit, dosarele celea...

“Comitetul Director atrage atenția asupra faptului că nu colaboratorii sînt principalii vinovați, ci sistemul care a dat naștere represiei. Procesul real ar trebui intentat comunismului, celor care au ordonat crimele și celor care le-au pus în executare, nomenclaturii și ofițerilor de Securitate, adevărații protagoniști dintr-o istorie tragică. Dosariada în curs seamănă tot mai mult cu o manipulare și riscă să se transforme într-o vînătoare de vrăjitoare și într-un război civil între generații” – ni se transmite pe un ton care dă pal-pitații. **Disiparea responsabilității** e însă doar o ieftină astuție. Orice avocat stagiar va “demonstra” că nu criminalul care a strîns baba de gît e de vină, ci familia care nu l-a educat, societatea care nu l-a supravegheat, sărăcia care nu l-a ocolit etc. Dacă vom căuta să instrumentăm, mai întîi, procesul comunismului, al nomenclaturismului, al ofițerismului securist și al altor protagoniști ce mișună, firește că scriitorii turnători își vor aștepta rîndul pînă pe lumea cealaltă. Și unde scrie, de fapt, că toate aceste procese morale trebuie realizate succesiv, cînd ele se pot derula (mai

ales) concomitent?!

Apelul la teamă (așa-numitul **argumentum in terrorem**) reprezintă sofismul grosolan prin care vorbitorul manipulează temerile și prejudecățile ascultătorului. Firește că deconspirarea unor fripturiști turnători n-a provocat *“război civil”* ori conflict *“între generații”* nici în Germania, nici în Polonia, nici în Ungaria, cum nu-l va stîrni nici la gurile Dunării sau la poalele Balcanilor.

Înainte de a-și strecura opiniile personale sub înfățișarea de Comunicate purtînd sigla Comitetului Director al Uniunii Scriitorilor, Nicolae Manolescu a mai avut prilejul să-și expună, în alte contexte, aceleași concepții eufemizante, cosmetizante, euforizante. Bunăoară în interviul acordat revistei 22 (nr. 813 / 4-10 octombrie 2005), căpetenia scriitorimii române afirma: *“Cît privește epurarea morală, (...) eu am spus că, în principiu, sînt împotriva oricărei forme de epurare. Noi nici nu avem legea lustrăției. Eu pot să aflu, eventual, care sînt turnătorii sau securiștii din Uniune. Și ce să fac cu informația? S-o public spre a-i discredit moral? Nu există discredit moral, cînd în Parlamentul României și în guvern, și peste tot sînt oameni ale căror dosare sînt cunoscute. A suferit Ristea Priboi vreun discredit? Ce să fac eu unui scriitor care mai are și 70-80 de ani și trage mița de coadă? Să nu-i mai dau ajutoare, cum să-l pedepsesc? Să-l epurez de unde? De la o pensie de 1.700.000 de lei? Sigur că trebuie făcută curățenie, dar eu spun că trebuie început cu ofițerii de Securitate, nu cu turnătorii”*.

Măsluirea cărților (card-stacking) reprezintă viclenia prin care faptele corecte în sine sînt rearanjate pentru a oferi imagini unilaterale. Firește că nu există încă legea lustrăției, dar aceasta nu face cîtuși de puțin inutilă deconspirarea scriitorilor turnători, întrucît fenomenul ține nu de sfera legislației statale, ci de aceea a moralității publice. Firește că Uniunea Scriitorilor are o principală atribuție sindicală, de întraajutorare socială, dar aceasta nu exclude cîtuși de puțin rolul său de instanță morală, civică. Actualul președinte și-a obținut mandatul revendicîndu-se tocmai de la astfel de principii, pe care acum le dă uitării.

Argumentul milei (așa-numitul **argumentum ad misericordiam**) încearcă să obțină sprijinul colucutorului prin recursul la sentimentele sale de compasiune sau vinovăție. Probabil că mai există și turnători de 80 de ani, care vor fi luînd pensii de 1.700.000 de lei, dar aceasta nu schimbă cîtuși de puțin gravitatea morală a duplicității lor lamentabile. Adevărul afirmațiilor nu se poate demonstra pe baza sentimentelor, căci emoțiile umane se schimbă adesea, pe cînd legile logicii nu.

Privind în urmă la cele zece sofisme, atît de diversificate, aruncate în joc de Nicolae Manolescu spre a-și impune în cetate opțiunile retrograde, relativizante, admirația pentru slalomul intelectual pălește, iar lehamitea pentru compromisul moral sporește. Din acest colț de provincie universitară, aș vrea să-l salut pe reprezentantul României la UNESCO și să-l asigur că noii săi colegi, ambasadorii, vor savura încîntați abilitățile sale sofiste. Pe de altă parte, însă, foștii săi subordonați, scriitorii, n-ar fi meritat *ni cet excēs d'honneur, ni cette indignité*.

Pagini de jurnal

Gheorghe Grigurcu

Scrie Alexandru George, în *Întâlniri*, despre M. Nițescu: "Era un tip țepos și rigid, de-o inteligență frustă, afirmând o poziție fermă, când l-am cunoscut, eu am crezut că vine din silvicultură, dintr-o meserie care-l ținușe departe de oameni, în zona vânătorii de animale fioroase. Am aflat însă acum că fusese pedagog pe la diferite școli, apoi inspector sau îndrumător cultural pe la sate. Debutând la peste 40 de ani, el își aroga dreptul de a-i urmări și plesni cu nuiua pe Nichita Stănescu, Ion Gheorghe și Marin Sorescu sau să dea acolade lui Ioan Alexandru, fără să-și dea seama de situația de clasici în viață a celor pe care el îi trata ca pe niște copii. Asta a amuzat pe mulți, inclusiv pe Al. Paleologu, redactorul de la Cartea Românească al volumului incriminat, *Între Scyla și Caribda*, deoarece îi împărtășea multe din opinii". Mai multe observații se îmbie condeiului în marginea acestor rânduri suficient de contradictorii. Să trecem peste reflexele unui posibil autoportret ("tip țepos și rigid", ins cu ocupații inițial umile, debutant întârziat), implicate într-o imagine ce se vrea distantă (ca și cum un entomolog ar pune sub lupă o insectă). De unde însă luarea în serios a etichetei de "clasici în viață", acordată unor (pe atunci) tineri, desigur talentați și cu meritul lor de necontestat în evoluția liricii românești, în ventilaarea atmosferei irespirabile a acesteia, în slăbirea "șurubului" dogmatic, dar al căror loc a fost supralicitat în pripă? și chiar dacă ar fi "clasici", n-

ar putea fi supuși discuției critice? Sunt chiar atât de "amuzante" rezervele formulate analitic la adresa producției lor? Faptul că aureola acestor poeți, apărută la intersecția insolită a oficializării și a reacției antioficiale, a pălit între timp, e grăitor. și de ce tocmai la inconformistul Alexandru George, condescendența disprețuitoare în fața inconformismului care are, e drept, dezavantajul de-a fi practicat de celălalt? și de ce i se atribuie o atitudine de "amuzament" lui Alexandru Paleologu, de vreme ce acesta, după cum relatează însuși autorul Marelui Alpha, "împărtășea multe din opiniile" nefericitului M. Nițescu? Să se fi "amuzat" Alexandru Paleologu de propriile-i opinii?

*

Ghiduș, Cornel Regman îl poreclea pe M. Nițescu, cu care era coleg de redacție la *Viața Românească*, Mannix-țescu (după numele unui detectiv, protagonist al unui serial tv.) și Nițlea. Cel vizat protesta împotriva ultimului cognomen pe motiv că era "prefabricat" (cunoșteam o funcționară de la Uniunea Scriitorilor, dna Nițlea, care s-a căsătorit cu Mihai Beniuc). Cornel Regman și M. Nițescu au ajuns în relații încordate. L-am auzit pe cel de-al doilea certându-se cu primul, strigându-i cuprins de furie: "te crezi atotputernic, te crezi veșnic? ai să vezi că scaunul pe care stai dumneata se va clătina într-o zi!". Regman tratata accesese colerice ale confratelui cu

calm și ironie. Totuși, la un moment dat, a exclamat (bineînțeles, când Nițescu nu era de față!): "e un idiot sinistru!". Nici față de mine M. Nițescu n-a arătat bunăvoința la care m-aș fi așteptat, în temeiul apropierii unor atitudini critice. M-am pomenit cu o scrisoare din partea lui în care mă acuza că am folosit într-un comentariu asupra lui Adrian Păunescu aceleași citate ca și el, deși... nu-i citisem textul! Cu toate că m-am străduit să-i explic că e o coincidență... explicabilă, nu cred că am reușit să-l conving. Era un brunet între două vârste, de statură potrivită, bine legat, încărunit prematur, cu o privire dărză și alarmată, gata parcă a face față unei primejdii, temător de microbi ca și Ibrăileanu, ferindu-se a da mâna, dezinfectându-se îndată ce dezagreabilul fapt s-a și produs. Vorbea cu circumspecție, acceptând o glumă numai după ce s-a încredințat că nu-l vizează personal, primind, în genere, cu dificultate orice observație, dând impresia că întoarce pe toate fețele fiecare propoziție a interlocutorului, ca și cum ar fi o marfă asupra căreia se gândește dacă merită s-o cumpere sau nu. Foarte vizibilă (și cam vulgară!) se înfățișa teama sa perpetuă de a nu fi înșelat. Am impresia că, cel puțin în viața literară, n-a avut nici un prieten.

*

M.Nițescu își rezolva complexele nu prin strălucire speculativă ci prin furie (formă nudă a protestului), nu prin poezie, ci prin reducere la proză (nu mi-l închipui scriind versuri). Lipsit aproape complet de trop, discursul său e numai nervi și oase.

grafii

Perspective cavaliere

Mircea Muthu

Despre latinitatea balcanică

Limba română, acest copil teribil al romanisticii nu încetează să provoace capacitatea analitică a specialistului în materie și, de asemenea, contextualizările pluricentrice într-un spațiu fertil în oferte culturale alternative, cum este sud-estul european. Astfel, la meridianul italian, Teresa Ferro, profesor de limbă și literatură română la Universitatea din Udine și-a circumscris, cu acribie, domeniul - studiul istoric al limbii române aflată într-o dublă relație, cu latinitatea târzie dar și cu plurilingvismul balcanic. Lucrarea de doctorat **I parallelismi romeni-italiani meridionali** (Catania, 1991) a fost urmată de un op masiv, **Latino e lingue balcaniche nella formazine del romeno** (Catania C. U. E. C. M., 1992), ambele fiind întregite cu o culegere de "studii lingvistici" «imprimare inițiale între 1983 - 1998 în reviste de specialitate italiene sau străine și adunate acum sub titlul **Latino romeno e romanzo** (Dacia, 2003). La acestea se adaugă cercetarea de interes excepțional **I missionari cattolici in Moldavia** (Clusium, 2005, iar în 2006 versiunea românească realizată de către Ștefan Damian) - de fapt un studiu ce prefațează într-un fel două volume de texte, în curs de publicare, cuprinzând manuscrise redactate în limba română de către misionarii

cattolici și pe care Teresa Ferro le-a analizat, selectat și transcris la Arhiva Institutului De Propaganda Fide și la Arhiva pontificală a Institutului Oriental de la Roma. Așadar, o muncă de benedictin de peste un deceniu ce urmează să fie fructificată în beneficiul istoriei generale a limbii și dialectologiei românești. Complementare, construite pe eșafodajul zecilor de conferințe, studii și comunicări aceste lucrări impun un savant familiarizat cu problemele de geolingvistică, de lingvistică funcțională și, *ipso facto*, cu acelea ridicate de limba română vorbită în spectaculoasa ei istorie. La o privire pe diagonală ce scuză, cred, ochiul nespecialistului, s-ar putea schița câțiva dintre vectorii ce alcătuiesc armătura unui discurs aplicat, unde nu se recuză însă proiecția culturologică, respectiv dimensiunea istorică propriu-zisă, mecanismele memoriei culturale ș. a. Iată-i, într-o succintă enumerare:

1. Teresa Ferro privește limba română și plurilingvismul balcanic din perspectiva lingvisticii romanice, „ceea ce - specifică autoarea - nu înseamnă că vrem să tăgăduim valabilitatea, pe plan tematic, a conceptului de *uniune lingvistică balcanică*". În consecință, aduce „ipoteza unei explicații pe plan romanic a anumitor fenomene, care până acum au fost considerate întru totul balcanice”. E vorba, altfel spus, de continuitatea pânzei freatică latine vernaculare în acest spațiu.

In Aspecte „balcanice” din limba română cu interesante convergențe pe plan romanic, de unde am extras citatul, reia spre exemplu o problemă homerică din lingvistica românească, aceea a **neutrului**, autoarea alăturându-se cu noi argumente lingviștilor pentru care neutrul are origine latină și nu slavă. La fel procedează cu **verbele reflexive**, numeroase în română, și cu discutarea procedeelelor de compunere a **pronomelor și adverbilor nehotărâte în -va**, concluzia fiind aceeași dar menținută, prudent, în stadiul ipotezei.

2. Întrebarea, „di capitale importanța”, dacă limba slavă a contribuit sau nu la formarea limbii române aduce în prim-planul cercetărilor de dialectologie istorică și comparată acceptarea *de jure* și *de facto* a conceptului de *uniune lingvistică balcanică*, definită mai întâi de către Trubetzkoy și parafată ulterior în lucrarea lui Kr. Sandfeld, **Linguistique balkanique** (1930). Ultimele două capitole din lucrarea imprimată în 1992 sunt **I romeno e le lingue balcaniche** și **L Unione linguistica balcanica**. Dincolo de re-inventarierea influențelor și, implicit, a împrumuturilor venite succesiv din direcția limbilor balcanice medievale și cu o valoare de *remember* pentru lingvistica românească, convingătoare rămâne încercarea de tipologizare a trăsăturilor comune. Urmând sugestiilor oferite de către H. W. Schaller (în **Die Balkansprachen**), se face distincția dintre „*balcanismul primar* cuprinzând aria centrală a perimetrului lingvistic balcanic (albaneza, româna, bulgara și macedoneana) și *balcanismul secundar*, prezent în cel puțin două limbi neînrudite din punct de vedere geneologic”. Or,

„trăsăturile primare balcanice” sunt atent încercuite la nivelul **fonetic** (sistemul vocalic balcanic), **morfosintactic** (fuziunea genitivului cu dativul, forma specifică de vocativ, compunerea viitorului cu a voi, înlocuirea infinitivului cu conjunctivul, postpoziționarea articolului hotărât, reduplicarea obiectului sau a persoanei), **lexical** și **frazologic** - acesta din urmă datorându-se unei *forma mentis* ce reflectă complexitatea etnică, socială și culturală a sud-estului european.

3. În majoritatea lor contribuțiile Teresei Ferro sunt punctuale, fiind convocați lingviști români și străini. Un studiu precum **Limba română și dialectele italiene meridionale : concordanțe ipotetice sau reale?** e departe de a fi doar o *addenda et corrigenda* la lucrările de pionierat ale lui Iorgu Iordan, publicate în «Arhiva» de la Iași între anii 1923 și 1928. Altă dată fie că se ocupă de lexicul latin din albaneză sau de „caracterul dunărean al latinei lui Jordanes”, autoarea procedează metodic în sensul că încercuiește mai întâi achizițiile și ipotezele anterioare, urmând ca acestea să fie amendate sau îmbogățite cu noi argumente pe liniamentul unui *legatum* reprezentat de lingvistica autentică.

4. Lucrarea despre misionarismul catolic în Moldova, cu accentul pus pe **La lingua romana come lingua della catechesi in Moldavia** este și un excurs, amplu documentat, istoriografic și mentalitar, autoarea adâncind - prin documente probatorii - cercetările notabile semnate de G. Călinescu, P. Tocănel, Gh. Chivu ș. a. Se restituie aici, sub o formă articulată, un capitol important din istoria religioasă a Moldovei cu numeroase puneri la punct privind originea și importanța reală a ceangăilor, ponderea exodului de populație românească din Transilvania, stilistica discursului oral dedusă din pagina manuscrisă a misionarilor italieni nevoiți să învețe limba locului ș.a.

Toate aceste coordonate împletite într-un discurs restituitiv și în egală măsură explorator rotunjesc imaginea unui lingvist pasionat pentru elucidarea numeroaselor chestiuni ridicate de lingvistica românească și balcanică.

Un flamand sud-estic

Într-un diptic narativ (**Cutia cu bătrâni**, Cartea Românească, 2005), cu interstii simbolice, totemice sau venite din zona esoterului, Andrei Oișteanu este cronicarul unei lumi deprimate sau, mai bine spus, restituie plânsetul veacului în procesul, inexorabil, al pietrificării timpului în obiecte. Ele, „obiectele - descoperă bătrânul colecționar din **Arhivarul** - au un fel ciudat și subtil de a memora. Trebuia să cercetezi cu mîgălă textura lemnului, bulele de aer din carnea sticlei sau gălbejela hârtiei pentru a le putea desluși înțelesul și trecutul”. Asemenea unui Breugel, care înălța linia orizontului ca să poată cuprinde, cu privirea-i compasivă, întreaga lume din **Parabola orbilor** sau pe aceea, deambulatorie, din festinurile campestre, la fel, naratorul modern utilizează, firește intuitiv, ceea ce istoria și teoria artei numesc *perspectivă cavalieră* : o vedere de sus, adesea oblică, relativ apropiată de obiect, creând un spațiu energetic și evocator în care fiecare element din „cutia cu bătrâni” are o densitate specifică și se află la o distanță relativ egală de cititor. **Arhivarul** (net superioară **Comisionarului**, ideatic și estetic) e o proză alcătuită din prim-planuri înscrise într-o circularitate enunțată mai întâi la modul simbolic de brățara cu doi șerpi ce se devoră reciproc și cu sentința aferentă („În cerc noi mergem noaptea și consumați suntem de foc,”) și apoi pe dimensiunea e p i c ă în postura colecționarului care, în final, ia locul - în jilțul prăfuit - fostului proprietar al „lăzii ferecate” într-o frază cu o cadență de poem : „Praful se reazează, moliile reintră în somnul lor de postav, aureola se stinse, iar cele două jumătăți de beznă, despărțite de lumină, se repezără una-ntr-alta, ca două reptile

în rut”. Aceasta, după ce „raza de soare tăie bezna ca o sabie de samurai înfiptă în gheața unui lac”. Or, în interiorul acestei reversibilități, unde „șarpele părea că se învârtă în loc, devorându-și coada”, fostul arhivar strânge obiecte stranii și, implicit, condiția umană divulgată de acestea după o atentă decriptare : „o veche valiză cazonă de lemn, ținută pe canturi”, un ciudat „*perpetuum mobile* biologic”, excentric personaj de colecție (graful de Saxa), pilitura de aur din călcâiul tâlharului Zlota, oglinda fermecată ș. a. Fiecare achiziție, solicitând efortul anamnetic, închide destine individuale sau colective iar imaginea generală - ce configurează o bună parte din imaginarul literar sud-est european - este aceea a unui *spațiu adiabatic*. **Bălciul** - cu mișcarea sa browniană și în care „bătrânul era mai mult plimbat decât se plimba” dar și **oglindea** „ce devorează lacomă sufletul și vlaga celui oglindit” sunt emblematice, ilustrând de fapt statutul aceleiași circularități ce absoarbe și scurtcircuitează istoria cu fabulația, individul cu grupul, cronologia cu atemporalul sau oniricul cu realitatea. Concură la acest proces *imaginația materială debordantă* în descripții ce, o dată în plus, spațializează, precum și *propensiunea* pentru spectacular, redevabilă unei sensibilități de factură răsăriteană, decelabilă în hipertrofierea simțurilor tactilo-vizuale dar și expresionismului sui-generis în coloratură mateicaragială. Astfel, istorisirea despre grecul Demetrios (din **Comisionarul**) reactualizează, în manieră îngroșată, o pararealitate de port balcanic iar portretul *in actu* al haiducului Zlota are numeroase tușe voiculesciene pigmentate cu motive extrase din imaginarul folcloric sud-est european. „Flamandă” nu este

doar construcția naturilor moarte din **Arhivarul** ci și atitudinea contemplativă față de timpul oprit, solidificat în obiectele ce, prin erudită înșirare, transmit în același timp senzația de caducitate și vremelnicie, precum lămâia pe jumătate descojită, rodia exotică sau vânatul din pânzele maeștrilor din Tările de Jos : „... o mărgea de butonită găsită în teasta unei broaște răioase, mantaua străpunsă de glonț a generalului Dragalina, o întreagă apotecă plină cu balsamuri și poțiuni miraculoase, un relicvar conținând boabele Sfântului Ignatius și clavicula doctorului fără arginți Talaleu, un vechi astrolab și diverse proteze mecanice” ș. a. E un veritabil iarmaroc al deșertăciunilor circumscris, iarăși adiabatic, de Încăperea Bătrânului și în interiorul căreia asistăm - și e principala performanță estetică ! - la reificarea, presimțită de către arhivar, ca rezultat al conviețuirii intime și de durată cu obiectele insolite : „Hotărî să conviețuiesc cu ele, posedat și nu posedându-le, să le câștige încrederea, să le afle rostul subtil, până va fi dobândit permisiunea de a intra desculț și cu capul descoperit în lumea lor”. O lectură atentă poate consemna semnele premonitive - „ființa cu numele de Brebis” este tencuită în odaia obscură, buldogul Ruprecht și graful au, identice, privirea neîncrăzătoare și „chipul bont”, iar vegetația și stâlpii de piatră ai castelului își împrumută, reciproc, atributele. Tehnica, ingenios realizată, a oglinzilor paralele (Pimen, Arhivarul, Despina din oglindă „se simțeau fiecare reflecția celuilalt”) constelează, poliedric aș spune, această carte autoscopică despre singurătatea obiectului și a individului.

SYMBOLIC SUPPORT FOR DEMOCRACY

Foreigners cast their ballots

BY NANCY HARRIS
Mexico City (AP) — It didn't matter that Tuesday was not the day for Mexico's general election, but for a group of foreigners, it was. They gathered in a small room in the city to cast their ballots in a mock election. The project was organized by a group of artists and activists who wanted to create a space for foreigners to express their opinions on Mexican politics. The project was called "Troncalita" and was inspired by the "Troncalita" project in Mexico City, where foreigners participated in a mock election. The project was organized by a group of artists and activists who wanted to create a space for foreigners to express their opinions on Mexican politics. The project was called "Troncalita" and was inspired by the "Troncalita" project in Mexico City, where foreigners participated in a mock election.

where foreigners were encouraged to make their voices heard. After eight hours of voting, Felipe Calderón came in second (21), Roberto Madrazo was fourth (12) and Roberto Campa was in last place with two votes. Campa was even beaten by the beloved cartoon bear, Snoopy, who received one vote as well from an international participant. The mock election challenges the fact that Mexican law prohibits foreigners from participating in the electoral process, said Jose Springer, creator for the project. Kramer's project "was these little mail-like things that people may not question value and project value," he said. "The candidates said that July 2 should be a day of celebrating

democracy," Springer added. "If that's true, then why should we shut out the opinions of foreigners living in Mexico?" They said they vote for Democratic Revolution Party (PRD) candidate Lopez Obrador over with some localists. "He won the best of equally unconvincing candidates," the artist said. Richard English teacher George Springer said he voted for National Action Party (PAN) candidate Felipe Calderón, although the project is not held in Mexico in recent years to the PAN philosophy. Originally, the project was to be at the Museo Carrillo Gil, but the National Institution of Statistics and Geography's prohibition against foreign participation in the election process, organizers said. "This form of citizenship just shows how important it is to create art projects that contribute to politics," Kramer said.

TRONCALITA The Troncalita Gallery sits in the Plaza Luis Cabrera in Mexico City where foreigners participated in a mock ballot. **TRONCALITA** The Troncalita Gallery sits in the Plaza Luis Cabrera in Mexico City where foreigners participated in a mock ballot. **TRONCALITA** The Troncalita Gallery sits in the Plaza Luis Cabrera in Mexico City where foreigners participated in a mock ballot.

incidențe

Grecii în fața infinitului

Călin Cristian Pop

Numite teme au survenit în istoria interogațiilor omului chiar în situația existenței unor reticențe teoretice majore. Atunci când o astfel de temă se impune generând simultan și obligativitatea unor explicitări trebuie asumată apodicticitatea ei inerentă. Dimensiunea transcendentă a acesteia se validează prin insistența și consistența angajărilor teoretice care se constituie ca istorie a abordării ei. Infinitul are cu siguranță toate caracteristicile unei astfel de teme deoarece a devenit piatră de încercare odată cu începutul gândirii matematice și filosofice.

Reticențele teoretice ale grecilor în fața infinitului reprezintă cel mai adecvat modalitatea prin care tema infinitului incită la reflecție. Această provocare e simultan și o convocare ce se va desfășura tocmai ca și experiență a gândirii. Fără a schița o istorie a concepțiilor asupra infinitului în filosofia și matematica greacă, vom încerca să degajăm modul în care se deschide orizontul explicitării infinitului, asumând totodată avertismentul lansat de Aristotel: „Cercetarea în legătură cu infinitul este anevoioasă”¹.

1. *Gândire și limită.* Logosul reprezintă modalitatea originară prin care se constituie felul de-a fi în lume al grecilor. Multiplele semnificații ale logosului converg înspre un sens care să le poată articula și configura în același timp: „[...] logos înseamnă faptul de a fi strâns laolaltă, care strânge laolaltă în chip originar. [...] Logos nu înseamnă aici nici sens, nici cuvânt, nici învățătură și, cu atât mai puțin « sensul unei învățături », ci: faptul de-a fi strâns laolaltă care domină ferm-și-constant în sine strângând laolaltă în chip originar”ⁱⁱ.

Această „strângere laolaltă” poate fi înțeleasă în două moduri: unul (unitatea care strânge laolaltă) este rezultatul actului (de strângere laolaltă) sau unul este originea actului. Raportul unu-multiplu reprezintă tematizarea reală pe care o aduce cu sine logosul. „Strângerea” este în fapt actul sintetic prin care multiplul se articulează ca multiplu. În absența unului care să configureze multiplul ca multiplu, actul de sinteză este imposibil. În lipsa sintezei, multiplul ca atare nu se poate manifesta ca multiplu. Cele două sensuri ale actului de sinteză sunt unul și același, în măsura în care unul trebuie să gestioneze multiplul în chip genuin. Unul este atât originea cât și rezultatul sintezei, deoarece mișcarea este întotdeauna predeterminată de rezultatul ei care este totodată și împlinirea ei.

Prezența explicită a unului e cea care deschide orizontul în care se va desfășura întreaga dezvoltare a problematizării infinitului.

Pentru greci perfecțiunea reprezintă delimitarea ca împlinire a ființării. Ceea ce e determinat are cu adevărat statut ontologic. Determinarea este întotdeauna actul de-a pune limită care împlinește și dă coerență. Limita (péras) nu este nicicum semnul unei neputințe. Ea este modul prin care ființarea se împlinește ca ființare. Cu toate că este constitutivă ființării, ea reprezintă simultan și ființarea în întregul ei. Limita dă unitate, adăpostind multiplul în modul unei structuri ordonate. Ea e identică cu unitatea ființării.

Nedeterminarea (apéiron) este, în acest caz, marca imperfecțiunii și chiar a imposibilității ontologice. Odată ce definirea unui lucru se realizează prin determinarea limitei sale, atunci ceea ce este nedeterminat este nedefinit și ca atare neființator. Cu toată rezerva grecilor față de nelimitat sau infinit, nu trebuie să uităm faptul că unii dintre primii filosofi greci au asumat infinitul ca principiu și origine a multiplului ființării: Anaximandru, Xenophon din Colophon, Melissos din Samos. Indeterminarea are caracteristicile a ceea ce este incoruptibil, nederivat, ea generând cele coruptibile și derivate. Astfel, oroarea de infinit a grecilor nu trebuie asumată într-un chip radical. Dar această aducere în lumină a infinitului nu este o veritabilă problematizare a infinitului deoarece statutul său de principiu metafizic nu implică posibilitatea unei explicitări discursive, el însuși nefiind o ființare definită. Acest infinit înțeles ca principiu (arché) nu provoacă gândirea la o dezbateră atâta timp cât nu are caracterul a ceea ce se dă pe sine aici de față, așa cum se dă ființarea deja determinată în finitudinea manifestării eiⁱⁱⁱ.

2. *Cosmos și limită.* Cosmosul este efectul direct și plinar al logosului. Unitatea și limita sunt caracterele necesare ale cosmosului astfel încât consistența și perfecțiunea să fie asigurate. Lumea se prezintă sub forma unei structuri închise și ordonate, așezată la adăpostul limitei care o desparte de haosul nedeterminării. Haosul este depășit prin segregarea pe care limita o aduce definind (în sens grec) ființările. Definiția ființării este echivalentă cu stabilirea marginilor sale ontologice care-i circumscrie faptul de-a fi ca mod de-a-fi. Constituirea unei lumi presupune prezența reală a limitei care îi dă unitate și perfecțiune. Dacă limita este cea care dă unitate, configurând o structură, atunci aceasta din urmă trebuie să poată fi exprimabilă aritmetic. Unul se exprimă pe sine însuși în multiplul pe care-l generează prin această exprimare configuratoare. Întreaga perfecțiune a cosmosului trebuie să poată fi redată sintetic prin raporturi numerice. Aceasta este, într-o prezentare extrem de succintă, concepția școlii pitagoreice. Numărul este substanța lumii, în măsura în care ființările sunt reducibile la configurații numerice. În această perspectivă, idealul unei inteligibilități maxime este saturat. Dacă cosmosul trebuie să fie explicitarea logosului atunci cosmosul trebuie să poarte cu sine caracterul „strângerii laolaltă”. Numerele sintetizează intensiv, astfel încât extensia spațială poate fi comprimată aritmetic. Orice număr trebuie să se poată figura. Această figurare nu se realizează într-un spațiu prealabil dat, ci actul reprezentării numerelor este identic cu nașterea spațiului însuși.

Ontologia pitagoreică presupune o: „[...] corespondență naturală [s.a.] a numărului și a mărimii [...]”^{iv}. Această corespondență presupune implicit intelectualizarea spațiului. Utilizând termenii kantieni, spațiul ca formă pură a sensibilității poate fi tratat aritmetic. Se poate afirma chiar că intuiția este generată de intelect, sau că intuiția este efectul raportului intelectului cu sine. Faptul important e însă coerența pe care

o impune similitudinea dintre discretul numerelor (care sunt doar numere întregi pozitive) și continuul mărimilor spațiale (linii, suprafețe, volume). Unitatea cosmosului e redată prin această posibilitatea de transcriere a continuului mărimilor prin discretul aritmetic: „Numerele, raporturile și proporțiile lor structurează universul realizând astfel un *cosmos* [s.a.], adică o totalitate armonioasă”^v. Dacă toate mărimile spațiale se exprimă numeric atunci înseamnă că toate mărimile sunt comensurabile între ele. Multiplicitatea numerelor are ca fundament unitatea generatoare. Mărimile extensive au ca fundament multiplicitatea discretă a numerelor. Măsura comună a tuturor este în cele din urmă unitatea. Ea face cu puțință comensurabilitatea mărimilor. Aceasta este întotdeauna identificabilă prin raporturi ale numerelor întregi. Unitatea devine astfel sursa și legitimitatea coerenței cosmosului. Problema unui infinit numeric sau extensiv (al mărimilor) este eludată deoarece „infinitul ar fi cu exactitate *de nenumărat* [s.a.] și nu ar putea desemna decât o cantitate care scapă în fapt - și nu prin natură- numărării, prin lipsa unui mijloc de determinare a numărului de elemente: multitudine nedeterminată”^{vi}. Orice mulțime de elemente este în principiu numărabilă, deoarece măsura lor comună reprezintă și originea acelei mulțimi. Dacă toate raporturile numerice se deduc din unitatea originară, este evidentă posibilitatea principială de identificare a numărului de elemente care constituie fiecare mulțime. Caracterul infinit al unei cantități este doar unul aparent. Imposibilitatea de-a determina efectiv elementele unei mulțimi este legată de o incapacitate practică și nu de una direct corelată cu structura mărimilor și a numerelor.

3. *Criza iraționalelor.* Caracterul „strângerii laolaltă” pe care îl posedă logosul implică și un sens explicit funcțional, anume acela al raportului. Elementele care stau împreună adunate trebuie să stea în anumite raporturi configuratoare. Raționalitatea și totodată coerența lumii induc ca exigență imediată permanenta posibilitate de-a pune în raport două mărimi, de orice fel ar fi ele. Acest raport este întotdeauna exprimabil ca raport dintre două numere întregi. Raționalitatea este identică cu comensurabilitatea mărimilor de același gen. Comensurabilitatea nu trebuie gândită ca și proprietate internă a unei mărimi ci ca modalitate de comparare a două mărimi. Dar această măsurare reciprocă nu presupune măsurarea a două mărimi care preexistă punerii lor în raport. Nu se măsoară două mărimi deja determinate. Actul măsurării se află la originea constituirii mărimilor ca mărimi. Tot ceea ce există, există doar în măsura (sau tocmai prin măsura însăși) în care un raport preexistă. Unitatea originară a mărimilor este cea care întemeiază armonia și perfecțiunea cosmosului grec. Toate mărimile stau în raport, deci sunt comensurabile, deoarece presupun o unitate de măsură comună.

Iraționalul (álogos) survine odată cu imposibilitatea comensurabilității a două mărimi de același gen: diagonala și latura pătratului. Ele sunt incomensurabile doar pentru că raportul lor nu mai este egal cu un raport între două numere întregi. Acest raport nu poate fi determinat decât cu ajutorul rădăcinii pătrate din 2, care nu este un număr întreg sau un raport de două numere

întregi. Imposibilitatea comensurabilității implică blocajul gândirii: „Activitatea matematică însăși produce probabil primul « monstru » al istoriei sale: anume ceva neclasabil, care nu poate fi gândit nici ca un număr, nici ca un raport, nici ca o mărime...^{vii}”. Scandalul produs de incomensurabilitate atinge temelia coerenței lumii grecești, care se constituia prin posibilitatea identificării unității măsurii comune între oricare două mărimi de același gen. Ceea ce nu poate fi măsurat este irațional, iar ceea ce este irațional este ireal. Pe de altă parte, trebuie acceptat că acest raport nedeterminat este diferit de un neant, chiar dacă incomensurabilitatea diagonalei cu latura pătratului nu are un statut empiric. Absența expresiei numerice a raportului presupune o fisurare internă a logosului, odată ce armonia aritmetică este pusă sub semnul întrebării. Ceea ce e incomensurabil nu poate fi strâns laolaltă de nici un temei comun. Lipsa de proporționalitate reprezintă marca cea mai evidentă a iraționalității. Informalul se prezintă ca figură a infinitului, a nelimitatului. Limita este inaccesibilă și neidentificabilă. Tema infinitului convoacă gândirea la reexplicitarea propriei sale esențe.

4. *Atenuarea crizei*. Rezolvarea impasului pe care l-a generat incomensurabilitatea pretindea o reconstrucție a teoriei raporturilor și proporțiilor așa cum a fost ea elaborată de școala pitagoreică. Răspunsul la provocarea infinitului va fi elaborat în cartea a V-a a *Elementelor* lui Euclid (nu discutăm chestiunile istorice care privesc proprietatea teoretică reală a conținutului acestei cărți, atribuită de unii cercetători lui Eudox sau Arhimede). Aici nu va mai fi gândit doar „[...] un raport între numere, ci o relație între mărimi, care poate să nu fie exprimabilă printr-un raport numeric^{viii}”. Această nouă perspectivă presupune extinderea noțiunii de raport. Dacă pentru pitagoreicii orice raport între mărimi trebuie în mod esențial să se poată exprima numeric, odată cu Euclid (sau Eudox) raporturile sunt gândite doar corelativ cu mărimile și nu cu numerele. Mai mult decât atât, Euclid nu va defini nicăieri termenul de „mărime”. Acesta este introdus ca noțiune primă legată intern de actul punerii în raport prin măsurare: „O mărime este o parte a unei mărimi, cea mai mică față de cea mai mare, când ea o măsoară pe cea mai mare^{ix}”. Circularitatea acestei definiții indică statutul de termen originar al mărimii, precum și corelația obiectivă a acesteia cu operația de măsurare. Mărimile sunt mărimi doar prin măsurarea care înseamnă punerea lor originară în raport. Dacă raportul reprezintă rațiunea de-a fi a unei mărimi atunci posibilitatea de-a gândi un raport neexprimabil aritmetic deschide modalitatea prin care criza iraționalelor poate fi depășită. Orice mărime este în mod originar gândită ca „mai mică” sau „mai mare” decât o altă mărime. Raportul (și implicit) măsurarea sunt corelate genetic cu mărimile. Acestea din urmă, survin în ființă doar ca punere în raport prin măsurare. Mărimile sunt comensurabile nu prin identificarea unui raport între întregi ci doar prin posibilitatea stabilirii permanente a unei inegalități: „Mărimile despre care se spune că au raport una cu alta sunt acelea care, fiind multiplicat, se pot depăși una pe alta^x”.

Teoria clasică (pitagoreică) a raporturilor presupunea existența unei egalități între raportul a două mărimi continue și raportul a două numere întregi (discrete). Această proporționalitate este fondatoare pentru coerența, unitatea și finitatea cosmosului. Egalitatea este, în acest caz, semnul fixității și implicit al finității. Orice structură

configurată se exprimă ca proporție de raporturi. Egalitatea este identică limitei. Tot ceea ce posedă ființă, se legitimează prin limita care-i dă stabilitate structuratoare și totodată formă. Incomensurabilitatea diagonalei cu latura se reduce la imposibilitatea determinării unei egalități. Criza iraționalelor înseamnă absența egalității. Teoria euclidiană va lăsa deoparte tocmai egalitatea, asumând inegalitatea ca și modalitate genuină de manifestare și producere a mărimilor. Rațiunea ca „strângere laolaltă” permite explicitarea raportului prin inegalitate, dându-i astfel limitei un statut mult mai flexibil. Limita se obține tocmai ca reiterare continuă, ca punerea în raport a două mărimi. Inegalitatea aruncă în arenă limita mișcătoare. Infinitul actual care părea să introducă impasul gândirii este într-un fel potențializat: „Axioma lui Eudox sau, sau dacă se preferă, *axioma lui Arhimede*, este cu adevărat instrumentul matematic care permite să se refuze acestei noțiuni de *infin*it orice *actualitate*^{xi}”.[s.a.]

Atenuarea crizei presupune în fapt întreaga dezvoltare matematică a temei infinitului pe care o vor aduce secolul al XVII-lea, și mai ales secolul al XIX-lea. Cu toate că problematizarea matematică a infinitului implică o preluare în calcul a acestuia, precum și o „domesticire” a manifestării lui, trebuie să-i acceptăm natura

„monstruoasă”: „[...] o mulțime mi-o reprezintă ca pe un abis^{xii}”.

Note:

ⁱ Aristotel, *Fizica*, traducere și note de N.I. Barbu, prefață de Anton Adămuț, Iași, Moldova, col. «Biblioteca Filosofie», 1995, 204 a, p. 67.

ⁱⁱ Martin Heidegger, *Introducere în metafizică*, traducere din germană de Gabriel Liiceanu și Thomas Kleininger, București, Humanitas, col. «Paradigme», 1999, p. 172.

ⁱⁱⁱ „Este mai ales datorită cercetătorului naturii să cerceteze dacă există o mărime sensibilă infinită”, 204 a, p. 67 în Aristotel, *op. cit.* Această sarcină pe care o impune Aristotel reprezintă obligația de-a cerceta în ce măsură infinitul poate fi întâlnit printre ființări. Doar așa infinitul va provoca și va convoca gândirea la o încercare reală.

^{iv} Jacqueline Guichard, *L'infini au carrefour de la philosophie et des mathématiques*, Paris, Ellipses, coll. « IREM-Histoire des mathématiques », 2000, p. 15.

^v *Ibidem*, p. 19.

^{vi} *Ibidem*, p. 20.

^{vii} *Ibidem*, p.25.

^{viii} *Ibidem*, p. 57.

^{ix} Euclid, V, definiția I, citat în Jacqueline Guichard, *op.cit.*, p. 59.

^x Euclid, V, definiția IV (numită și definiția lui Eudox sau axioma lui Arhimede), citat în Jean-Louis Gardies, *Pascal entre Eudoxe et Cantor*, Paris, Vrin, coll. « Problèmes et controverses », 1984, p.13.

^{xi} Jean-Louis Gardies, *op.cit.*, p. 23.

^{xii} Afirmație a lui Cantor, transmisă de F. Berstein, citat de Oskar Becker, *Fundamentele matematicii*, București, Ed. Științifică, 1968, p. 347.

puncte de vedere

Isteria codului

Aurel Sasu

Profesorul Philip Zimbardo, de la Universitatea Stanford (California), împarte manipulările în mici, medii și mari. Acestea din urmă, scrie Bogdan Ficeac în *Tehnici de manipulare* (1998; ediția a treia), „stau la baza răspândirii diferitelor curente de opinie, formează tradiții și obiceiuri, conturează mentalități, determină curente la «modă» sau chiar ample manifestări protestatatoare”. Își propun, altfel spus, să influențeze „întreaga cultură în mijlocul căreia viețuiește individul” (sistem de valori, comportament, fel de a gândi etc.). Tot tehnici de manipulare sunt și rescrierea istoriei, remodelarea trecutului, provocarea unor situații de vulnerabilitate a persoanei, deformarea realității, pervertirea conștiințelor, agresarea intimității, controlul sentimentelor, dezinformarea, comerțul cu imagini etc. Din păcate, pentru analiza lor, exemplele se iau cu prioritate din arsenalul crizelor politice și al experimentelor totalitare, cu voie sau nu eludându-se literatura, un spațiu de manevră tot atât de violent în bătălia pentru aceeași rescriere a istoriei, deformare a realității și remodelare a gândirii. Să luăm cazul celebrului, de-acum, roman *Codul lui Da Vinci* (2003) al lui Dan Brown, vândut în milioane de exemplare și capul de afiș al massmediei o perioadă disproporționat de lungă în raport cu valoarea lui. Cum a fost posibilă o asemenea performanță, cum se explică neobișnuita putere germinativă a ideii și de unde toată isteria creată în jurul unui titlu devenit peste noapte canonul abilului efort de control și de orientare a strategiilor de lectură?

O primă observație. *Codul lui Da Vinci* aparține genului numit de americani „religious fiction” sau, într-o versiune mai puțin pretențioasă, „christian inspiration”. Ambele ilustrând orientarea New Age în care intră deopotrivă astrologia mitică, infinitatea activă, semnele secrete, treptele iluminării, înțelepciunea animală, mesajele naturii, decodarea destinului, dispariția universului, continente pierdute, dinamica astrală, magie, fantome, spirite, vrăjitorie, mandalas, cabală, transformarea spirituală și filosofia ocultă. În America, titlurile cărților de pe rafturile marilor librării (Barnes & Noble, Borders) nu sunt mai puțin exotice-provocatoare: J. B. Jenkins, *Left Behind* (romanul ultimelor zile ale Terrei), Karen Kingsbury, *A Moment of Weakness* (doi foști parteneri, acum despărțiți, luptând fiecare împotriva celuiilalt pentru libertatea religioasă), Gilbert Morris, *The Angel of Bastogne* (un jurnalist pe urmele tatălui într-o confruntare câștigată cu ajutorul îngerului), W. Wanyerin, *Iisus* (Mântuitorul autor de romane), L. Alcorn, *Dominion* (răul care încearcă să domine lumea) etc. Plus alte lucrări de îndrumare confesională: *The Holy Longing*, *God Calling*, *The Shadow of God*, *Driven by Eternity*, *Lead Like Jesus*, *End of the Spear* etc.

Făcând parte din categoria acestor scrieri, *Codul lui Da Vinci* trebuie văzut, pe de o parte, ca un roman de serie, pe de alta, ca o tipică strategie de generare a unei crize de conștiință în situația concretă de ciocnire între civilizații. Pe fondul de ostilitate a autorului față de biserică și evanghelia creștină, subtila manipulare a multșimilor, prin abordarea unui subiect aparent inofensiv, se înscrie de fapt în scenariul mai larg de conspirații și contra-conspirații al căror scop e remodelarea unei întregi civilizații. Cel puțin aceasta e concluzia cărții *The Da Vinci Deception* (2006), cuprinzând o sută de întrebări despre realitatea și ficțiunea din roman. În fond, ce

spune autorul? Că adevăratul Graal e Maria Magdalena, de vreme ce „sfântul sânge” al lui Hristos a dat naștere unor urmași (fiica Sarah), reperabili în dinastia Merovingienilor, că există într-adevăr un arbore genealogic pornind de la Hristos și că, prin urmare, ascunzând biserica acest secret două mii de ani, întreaga creștinătate „este o imensă minciună” și una din cele mai mari fraude istorice. Iisus a fost reinventat, chipurile, după moarte, ca celibatar, într-o lume dominată de bărbați (R. Griffith-Jones, *The Da Vinci Code and the Secrets of the Temple*, 2006). Așadar, bogatul simbolism al unei opere sau o perversă manipulare lipsită de complexe? Tot ce știm despre Iisus e fals, Biblia e un construct al lui Constantin cel Mare, divinitatea Mântuitorului a fost proclamată la Sinodul de la Niceea etc. Evident că ceea ce se dorește, prin astfel de regretabile afirmații, e operațiunea de redefinire a logicii și a limbajului credinței. Cum? Mai întâi, prin întreținerea interesului (artificial) în jurul unor astfel de idei, reluate, tălmăcite și amplificate până la exces, apoi prin producerea unui fenomen de contagiune într-o nesfârșită serie de titluri apogetice, explicative, complementare, polemice etc., dedicate aceleiași teme. Iată doar câteva dintre ele, înscrise în această agitată mișcare browniană menită să schimbe sisteme de valori și să modeleze comportamente conform unor principii standard de ideologie politică. Punerea agresivă sub semnul întrebării a identității, tradiției și a valorilor spirituale face ea însăși parte din tehnica așa-ziselor manipulări mari. Obiectivul principal fiind dezindividualizarea unor întregi culturi și civilizații.

Așadar, *Codul lui Da Vinci* apare în 2003. Îi urmează pletora de comentarii, analize, scenarii, ghiduri și manuale, fie inspirate de roman, fie menite să-i exacerbeze importanța prin transferul de semnificații spre alte specializări și discipline: Carl E. Olson, Sandra Miesel, *The Da Vinci Hoax. Exposing the Errors in the Da Vinci Code* (2004), J. L. Garlow, P. Jones, *Cracking Da Vinci Code* (2004), Martin Lunn, *Da Vinci Code Decoded* (2004), Richard Abames, *The Truth Behind Da Vinci Code* (2004), Simon Cox, *Cracking the Da Vinci Code* (2004), R. Griffith Jones, *The Da Vinci Code and the Secrets of the*

Temple (2006), *The Da Vinci Deception* (2006), Dan Burstein, *Secrets of the Da Vinci Code* (2006), John Hefeb, *The Unauthorized Dan Brown Companion* (2006), Amy Welborn, *Decoding Mary Magdalene* (2006), Akiva Goldsman, *The Da Vinci Code. Illustrated Screenplay* (2006), Michael Baigent, *The Jesus Paper* (2006) etc., etc. Iată un model (*The Da Vinci Code. Travel Journal*, 2006), ghid turistic după toate regulile genului, bazat pe romanul lui Dan Brown. Totul începe cu Parisul (hoteluri, muzee, monumente, locuri de interes public etc.) într-o agreabilă prezentare în care textul e feminizat, sexualizat. Turnul Eiffel, de pildă, simbol al Franței, este o „ea perfectă”, un falus de trei sute douăzeci de metri... înălțime, punct de referință pentru ochiul, inima și trupul celui plecat în marea aventură a cunoașterii. Ajuns, să zicem, în fața frescei lui Da Vinci, vizitatorului i se explică apoi misterul *Cinei celei de taină*. Ghidul va atrage discret atenția că lipsește de pe masa apostolilor tocmai cupa cu vin, adică tocmai vinul euharistic. De ce? Fiindcă mesajul picturii e acesta: cupa, vasul cel ales nu e un obiect, ci o persoană, mai exact o femeie al cărei nume e Maria Magdalena. Maria prinsă în adulter și iertată de Iisus; aceeași care, mai târziu unge cu mir de nard picioarele Mântuitorului și le șterge cu părul capului ei. Iar acum purtătoarea unui secret atât de mare, încât revelația lui „ar amenința însuși fundamentul creștinătății”. Sfântul Graal e Maria Magdalena, potirul și vasul ales al sângelui Celui întrupat. Se înțelege de la sine că insinuarea existenței unui urmaș al lui Iisus Hristos pune ab initio sub semnul întrebării însăși divinitatea Mântuitorului. Cu un scop anume. Coborându-L în istorie în haina de purpură a răstălmăcirilor, Dan Brown atacă instituția contemporană a bisericii, identificând-o (pe cea catolică în principal) cu „represia sexuală”, extrapolând apoi ideea de fraudă, minciună și neadevăr („tot ce știm despre Iisus Hristos e fals”) la întreaga istorie a creștinismului. Esențial, romanul se transformă într-o pledoarie pentru libertatea sexuală, pentru cunoașterea lui Dumnezeu prin „divinitatea” sexului (ideea fixă a satului global) și o diatribă împotriva patriarhatului creștin întemeiat de Constantin cel Mare. Cartea discută, prin urmare, problemele pe care cititorii sunt obligați, sub presiune mediatică, să le discute. De obicei, rescrierea istoriei e un privilegiu al învingătorilor. Întâia întrebare: în numele cărora „învingători” își proclamă Dan Brown, cu atâta solemnitate, ereziile? A doua: cui folosește o creștinătate umilită și învinsă?

exercițiu executoriu

Echim Vancea

secvențe

a). vorbim într-a despre moda demodată

despre plante modificate genetic
și niciodată despre ele
ingratele - coloane în alb negru fără ieșire /
poruncile au un alt fel
de a tăcea și un alt chip de ochi

mereu măreția
se leagă prostește de copitele cailor /

nourul anul acesta
lunecă aidoma luminii pe un inel de logodnă /

ă). ne întâlnim la dejun

rădem de trupurile noastre și de sărutările
bătrânului libidinos de la tutungeria din colț /

nu s-a temut de moarte nicidecum -
ne explică bătrâna târfa de la doi
îțindu-și provizoriu capul prin ușa întredeschisă
a bordelului / "noaptea asta nu mai vine / a lăsat
o fereastră deschisă să-i poată intra
zorii în casă să-i salute primii mașina de scris" /

din macii putrezind pe cheiuri
și-a făcut oaspeți dragi cântând pretutindeni
tăcerile florii-soarelui îngenunchat prea ușor /
cine să le mai știe tuturor
chipul de prima pagină!

în întuneric sau din greșeală
râul a reținut lumina rampei de gunoi de pe
malul vecin / tertipul cu retragerea apelor
a ținut până s-a interpus între ei mormântul /

după ce a ratat crucea
toată lumea a știut că de crăciun
pădurea le va fi ostilă tăcerii și copiii își vor
împărți sângele cu pământul
și cu tot cu ceea ce vor putea amuți de
făgăduiala neîndeplinită /

â). apoi cu bucurie

adormi sub iarna
adăpostind bătăile inimii /

un timp profilul de umbre
se răspândește peste coridorul
inundat de trădare /

în asfințit
începe să bată un vânt ușor /
împotriva morții se spune că
nu este osteneală îndeajuns /

b). abia de se ivește chipul

de după zidul ce se târăște în umbră /

orașul s-a lăsat pe mâna regimentului
de voluntari de război și a iov-iștilor
de pe avram iancu /

noaptea este silită să poarte un chip de
pe care să i se poată citi totul /

o fabuloasă mizerie
se așează peste pustietatea "proaspetelor fecioare"
acoperind mărunțișurile zilei /

c). singur dansul privegheat de o

așteptare ciudată
mai place acestui zbor fără noimă

spectacolul zăpezii de la căderea serii
nu lasă răgaz fiicelor tale oarbe /
în fereastra hotelului aceeași
imagine cotidiană în care se oprește ploa-
ia /

ușa trântită de peretele în spatele căruia nu
mai apune de multă vreme soarele
se folosește de duminica asta liberă /
se întoarce acasă

flăcările picotesc aproape de marginea apelor
și tăcerea lor se zbate
de-acum îndărătnic /
clopotele se sparg fărămă cu fărămă /

d). frunzele se coboară pe treptele prăfoaselor

ziduri / de acolo începe urcușul în echilibru /

vocea ei mereu acolo
la limita cea mai înaltă a zborului
"ogni casa" - ușor obsesiv /

ar trebui să te bucuri și tu de fructele
acestea de măcieșe proaspete /de acești
lujeri plictisiți de nepăsarea ușoară a toamnei /

pragul aceste-i provizoriu
și nimeni nu-l ia în seamă
silit fiind să hrănească neștiuta
mândrie a unei rochii de mireasă
achiziționată prin mica publicitate /

în depărtare zăpada se așează pe umerii
unor oameni de seamă / nu-i nicio
afacere să fii tandru cu cei apropiați /

e). în preajma muntelui

umbrele nopții zămislite de frig
se opun brumelor /

aproape străinii și
pustia îndeplinindu-le legea

în voia ta
în cuvântul tău
în lumina ta
în liniștea voastră mă las /

f). noaptea răsună un vuiet ciudat

și umbrele sub propria lor greutate
se îngână cu liniștea dimineții de iarnă /

zidul se împrăjmuește cu o culoare ciudată
spaima paralizază frunza de nuc /

și nici nu știu
să citească în excelsis promisiunea
unei nopți așezate sub luminile traficului
de tăcere și calcare /

g). în locul dansului o spaimă năucitoare /

se adaugă umilinței celui lovit de
năpastă / grămezi de moloz se desprindeau
de pe trupul atârând cu ștreangul la gât /

nourii coboară aproape de ape
și întrebarea dimineții mai păstrează

o vreme obiceiul de a suferi aproape de ziduri /
e rândul tău să uiți sau să alegi cărarea

celui ce înșală și aleargă după vânt
atunci când plouă peste piatra fântânii părăsite /

h). zăpada nu mai are răgazul necesar

să învâluie piatra podidită de iarbă moartă /
mormântul de frunze sfărâmate pe țarmuri

se ridică-n penumbra zorilor printre
mucuri de țigară stinse sub cizma gardianului
public /

pe câmp un octombrie pierdut ascultând ploaia
se descompune ușor în cuvintele care se roagă
în tăcere între un nor și altul în fiecare duminică /

alterego

tăcerea înghite brusc nașterea păsării /
îndărătnic zborul rânjește ascuns

animale sălbatice în noaptea împietrită
se ascund sub zăpezile scunde /

ochi de pasăre licărește în "dimineața
pierdută" a unei liniști strecurate

printre corturile de tabără / departe
câinii latră triști / nimic nu există

ce i-ar putea mântui / răzi în barbă ușor /
în graba lor magii au uitat să tragă
apa după steaua tăcerii /

de-acum

dimineața târziu
avea-n aripă proiectul unui zbor
perfect imitat
de nepăsare uitat

sânge curge din umbră
vântul bea în agonie din el
ochii și-i măsoară
și uită mai devreme de seară

ziua ascunde sunetul surd
o movilă de frunze /
s-a hotărât să acuze
de luptă inegală hulubii
cu noaptea de-acum /

Tata

Vasile Pinte

Mă întorc la părinții mei deoarece mai am câte ceva să spun despre ei. Ambii erau țărani simpli, săraci și fără știință de carte.

Tata, din naștere predestinat unei vieți agitate dacă nu chiar tumultuoase. De s-ar fi născut prin secolul XVI-XVII, cred că s-ar fi făcut haiduc. Nu a fost să fie. S-a născut la finele secolului XIX și de fecior s-a făcut stăvar. Asta înseamnă că păzea ziua caii satului. Nu-l chema plugul și aratul țelunii. Iubea caii și stăvar s-a făcut. De altfel nu s-a despărțit de cai câte zile a avut. Exceptând o pauză câtă vreme a făcut armata în Imperiul Austro-Ungar unde, isteț fiind, deși fără știință de carte, ajunge gradat; *tuțfiler* – poate ceva echivalent astăzi cu gradul de caporal.

Scapă cu viața și sănătatea întreagă din primul război mondial întorcându-se la vatră printre ultimii din satul său natal. Urmare a destrămării Imperiului Austro-Ungar și a revoluției izbucnite în 1917 pe întinsul marii Rusii, Tata, ca și mulți alții, s-a întors acasă cu arma la dânsul. Important era că s-a întors.

Bătrânii satului Chinteni de lângă Cluj își mai aminteau că Alexa Sandului, Tata – stăvar fiind la cai ziua, noaptea, după ce se lăsa bine întunerul, sau înaintea zorilor, când somnul gospodarului e mai adânc și mai dulce –, Tata, fie iertat, cam avea obiceiul să vadă cum mai stau de rândul cerealelor înstării satului.

Umplea câte un sac cu boabe de grâu sau de cucuruz; ieșea tiptil și mai încolo "scăpa" sacul plin peste gard la câte o fată săracă sau la câte o văduvă. De asta spun că nu era departe de haiducie părintele meu și de bună seamă nu toți căinii înstării îl lătrau. Sau poate și căinii satului țineau cu Tata și cu văduvele nevoiașel! Mai ști?

Tatăl meu, dacă nu a fost în prima lui tinerețe cât de cât zurbagiu, trebuie să fi fost un tânăr cel puțin mai pitoresc decât majoritatea celor de seama lui.

Și apoi portul său din zilele de sărbătoare...

Purta pălărie cu boruri tari, răsfrânte în sus, cămașă albă cu mâneci largi, izmene largi, laibăr negru peste cămașă, cizme cu tureac tare împintenate; iar la brâu șorț cu pliuri și peste șorț două-trei rânduri de curele înguste țintuite cu ținte de metal. O mustață neagră răsucită ușor spre sfârcuri, sec, osos. Parcă tot era vână. Așa arăta Tata. Pitoresc.

Tata nu era rușinos din fire; fricos nici atât. Dovadă era faptul că în fața fetelor nu se pierdea cu firea iar în fața nevestelor nici atât. Ce mai, fecior sănătos la trup și la suflet.

Despre fel de a fi mai putem sta de vorbă.

Zic așa deoarece plecând cătană, la neamț, mai bine zis la austrieci, a lăsat în sat o fată ce-i era dragă, iar când s-a întors acasă, mai târziu cum am mai spus, ia fata de unde nu-i. Părinții ei au măritat-o, pe vale în sus, mai încolo cu patru-cinci sate, tocmai în Șoimeni. Auzi omule – în Șoimeni – frumos nume de sat românesc.

Părinții fetei au dat-o, ce să te poți face. Ei au spus:

- Măi Alexă! Noi am gândit că n-o să te mai întorci din războiul "neamțului" .

Ce-o fi spus Tata, ce n-o spus, o fi înjurat sau nu – bătrânii satului nu mai știu nici ei. Lucrul era făcut dar, după felul de a fi al tatălui meu, lucrul făcut trebuia desfăcut. Nici una, nici două, împreună cu vărul său Curtu, într-o seară de

iarnă bună a lui 1918, prinde la sanie doi cai buni și direcția Șoimeni.

Înainte de capătul satului, Tata și Curtu înfundă clopotele cailor să nu mai sune și după investigații sumare, făcute încă de acasă, ajung cu noaptea în cap la poarta omului care luase dragostea tatălui meu.

Cei doi ajung la poarta gospodarului, o deschid și intră în curtea omului care dormea în pace bună lângă tânăra lui nevestă. La ușa din tindă Tata nu ciocănește ci bate cu pumnul.

Creștinul, se trezește buimac.

- Cine-i?

- Eu, Alexa, scoală-te!

Omul, în cămașă și izmene, vine și deschide ușa. Cei doi intră în casă. Nevasta, speriată, rămâne în pat. Dar speriată nu glumă, că-l știa pe Alexa nu prea umblat la biserică și nici cu prea mare frică de Cel de Sus.

Începe dialogul, scurt și la "obiect":

- Măi omule, știut-ai că femeia ta a fost draga mea înainte de cătănie?

- Alexă, am știut, dar părinții ei spuneau că n-o să te mai întorci din război. Așa și s-a dus vestea!

Futu-ți așa și pe dincolo!

- Femeie! Jos din pat și te îmbracă!

Nevasta omului nu spune nici mâc, coboară blândă din pat și începe a se îmbrăca.

- Lada de zestre unde ți-e? întreabă Tata pe femeie.

- În casa dinaintea! răspunde femeia.

- Curtule și tu, omule, luați și puneți lada în dricul saniei.

Cei doi se conformează.

- Ce zestre ți-au mai dat ai tăi? întreabă Tata pe nevestă.

- Două vaci ce-s în poiată.

- Curtule, scoate vacile de la iesle și leagă-le după sanie.

Și Curtu se conformează.

- Draga mea, zice Tata către femeia omului, suie-te în sanie!

Femeia îl ascultă. Tata zice către omul năucit:

- Tu să nu ieși din casă până nu ieșim noi din sat. Că te omor! Înțelesu-mai?

- Înțeles.

Și bietul om nu a ieșit, iar Alexa, tatăl meu, a luat femeia de lângă om, din patul lui și duși au fost.

Tata și-a dus dragostea și iubirea lui acasă la părinții săi. Fără preot care să-i cunune, cu sau fără vorbe bune, Tata s-a însurat. După doi ani, soția tatălui meu i-a dăruit o fată, pe Lucreția – Cheția, cum îi spunem noi astăzi și care împlinește 86-87 de ani. Este sora noastră dinspre tată.

Când s-a născut Cheția, mama ei s-a prăpădit. Pe atunci în sate nu erau case de naștere ș.a.

Prima soție a tatălui meu a murit. Cred că aceea a fost marea lui iubire. Nu s-a bucurat de ea.

Astăzi spun:

- Bunul Dumnezeu să-i ierte pe amândoi!!

E!!! Tata o fi purtat doliul creștinesc de un an, iar pe Cheția a dat-o la nevasta vărului său Curtu, care între timp se însurase, s-o crească. Femeia a crescut-o ca pe copila ei și din casa Curtului, peste ani, au măritat-o bine, cu cinstă, după Ionu Păpucului, în familie de gospodari bine înstăriți.

Cheția, pe lângă faptul că era frumoasă, era de o cuminenie deosebită, harnică foc că nu-i treceau multe înainte, dintre fetele de seama ei. Gospodină și, pe lângă averea ce au adunat-o cu Bădiucu Ioan, a rămas până astăzi croitoreasa satului.

Cheția are doi feciori – cam de aceeași vârstă cu mine –, trei nepoți și șase strănepoți. Familie mare și de frunte în Chinteni.

Prin urmare, Tata nu bine și-a adus acasă dragostea tinereții lui că a rămas văduv. O fi fost un blestem al omului căruia i-a luat femeia din patul lui? Poate da, poate nu. Cine știe? Dar viața trebuia să meargă înainte iar Tata trece un deal, unul singur, până în Săliștea Nouă de unde își aduce o fată de nevestă, pe Irina Barzului, adică pe mama mea și a fraților mei.

Nu știu dacă în Chinteni era pe vremea aceea preot sau nu. Spun asta pentru că Alexa nu s-a cununat nici cu Irina. Poate nu era preot, că altfel cum? În Săliștea Nouă știu precis că nu era. Ba săliștenii, nici biserică nu aveau pe vremea aceea. Mama și tatăl meu aveau să se cunune sub patrafirul unui preot abia la spitalul epidemic din Cluj – când și unde, peste ani, tata se afla pe patul de moarte, păzit sub geamul salonului de Negru, cănele nostru credincios.

Cum și ce s-a întâmplat, bătrânii satului Chinteni nu mi-au relatat dar fapt cert este că Mama, a doua nevestă a tatălui meu, nu a trăit cu Tata nici un an de zile. Mama și-a adunat hainele, a trecut dealul spre Săliștea și Tata rămâne din nou văduv; a doua oară.

Nu multă vreme văduvește Alexa Sandului, că pune ochii pe fata Cicoșeștilor și se însoară a treia oară. A Cicoșeștilor, fată cu stare și se părea că lucrurile s-au așezat în vad bun deoarece femeia i-a născut tatălui meu de astă dată un băiat, pe Sandu.

Între timp Mama, Irina din Săliștea Nouă, este cerută de nevestă de către crășmarul din Chinteni. Deci Irina se recăsătorește și ea, ajungând de-a dreptul crășmăriță.

Alexa, tatăl meu, stă ce stă locului văzându-și de familie, dar după scurtă vreme o părăsește pe fata lui Cicoș și începe să-i umble, din nou, în picior mamei mele, Irinei. Unde crășmarul era mai săltat în vârstă, lui Alexa nu i-a fost greu s-o abată pe Irina de la rostul ei. O curtează, o vrăjește și într-o bună seară Mama fuge cu Tata pentru a doua oară.

Asta nu se mai putea ierta și unde s-au unit rudenile crășmarului cu ale Cicoșeștilor împotriva neastâmpăratului de tatăl meu. Să-l omoare și alta nu. Și nu-i de mirare, deoarece pe a lui Cicoș a lăsat-o cu un copil iar crășmarului i-a furat nevasta. Haiducul tot haiduc rămâne, numai că s-a născut cu un secol, două mai târziu și haiducia ieșise din "modă".

Ce să facă Alexa cu Irina? Ambii erau în culpă și nu pentru prima oară. Singura cale era să părăsească satul Chinteni și așa au făcut. Au venit la marginea Clujului, în 1921, cumpărând o căsuță cu două încăperi lângă podul păraului Nadăș.

Părinții mei au luat-o de la început în sensul cel mai propriu al cuvântului; după ce, dacă socotim bine, Tata a fost însurat de patru ori iar Mama de trei ori.

Din conviețuirea lor au rezultat șase copii dar trei – cei dintre Ionel și mine – au murit unul după altul până la vârsta de patru ani.

Curios că Tata, mergând la Primăria Clujului să anunțe noul născut, poate fiind ușor sprâuit, a botezat pe cei trei decedați cu numele Vasile – inclusiv pe mine.

Mama săraca s-a necăjit amarnic că având același prenume urma să mor și eu de mic. Nu a fost să fie, dar este adevărat că, la botez, preotul mie mi-a adăugat și prenumele de Augustin și așa lanțul deceselor copiilor din ograda părinților mei s-a rupt.

Eu încă mai trăiesc.

(Fragment din volumul de proză scurtă *Mănăsturul declară război Italiei*, în curs de apariție la Editura Grinta)

„Europa își suprastandardizează programele astfel încât descurajează studenții și le împiedică dezvoltarea creativității”

Andrei Marga în dialog cu David Ward

În perioada 4 - 8 septembrie 2006, Universitatea „Babeș-Bolyai” l-a avut ca oaspete pe profesorul David Ward, președintele Consiliului American al Educației. Pentru prima oară liderul renumitei organizații universitare americane a fost oaspetele unei instituții din România. David Ward a vizitat Universitatea Babeș-Bolyai la invitația profesorului Andrei Marga și a primit titlul de Doctor Honoris Causa al Almei Mater Napocensis.

Din 2001 a fost ales președintele Consiliului American al Educației, ce coordonează acțiunile a peste 1800 de universități americane. Recent, președintele SUA l-a desemnat pe David Ward ca membru al Comisiei Spellings, comisie ce lucrează la elaborarea unui document programatic privind viitorul învățământului superior în Statele Unite.

Prezentăm mai jos discuția dintre David Ward și profesorul Andrei Marga, președintele Consiliului Academic al Universității Babeș-Bolyai.

„Universitatea dumneavoastră este foarte bine pregătită pentru acest secol”

Andrei Marga: Domnule profesor David Ward, sunteți de patru zile la Universitatea Babeș-Bolyai, o universitate ce caută să-și consolideze prestigiul și poziția în sistemul internațional. Ați vizitat facultățile de Științe Economice, Studii Europene, Psihologie și Științele Educației, Geografie, Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Grădina Botanică și altele. Ce impresii v-a lăsat această vizită, din punctul de vedere al competitivității Universității Babeș-Bolyai?

David Ward: Am fost surprins cât de familiară mi se părea - am venit tocmai din Statele Unite și am găsit aici o instituție românească cu tradiții mergând până la originile sale iezuite, dar gândindu-mă la atâția oameni cu care am vorbit - la opiniile lor despre învățământul superior, la prioritățile pe care le au aceștia, cum sunt cercetările interdisciplinare, reconectarea la Europa într-un mod foarte precis și înțelegerea modului în care globalizarea afectează învățământul superior - am realizat că aceste lucruri se petrec și în alte locuri din lume și m-a surprins faptul că universitatea dumneavoastră este foarte bine pregătită pentru acest secol. Al doilea lucru este, desigur, faptul că Dumneavoastră înșivă sunteți binecunoscut în lumea academică internațională; o persoană pe care am întâlnit-o în multe situații diferite și am bănuțit întotdeauna, auzindu-vă vorbind despre România, despre direcția în care ați vrea să evolueze universitatea dumneavoastră, că, de fapt, vorbiți despre un proiect ambițios, care a înregistrat progrese importante. Deci, am regăsit aici familiaritatea cu ideile care influențează astăzi învățământul superior de pretutindeni, și n-aș fi crezut că este o instituție atât de competitivă. Nu înseamnă că v-ați trădat tradițiile, ci că le combinați. Dar trebuie să existe această hotărâre de a înțelege faptul că această competiție este de fapt una internațională. Și văd acest fenomen peste tot unde merg.

- Într-un lung interviu pe care l-ați acordat la University of California - Berkeley, ați vorbit de

faptul că atmosfera în școala din Anglia, pe care ați urmat-o, era „very Darwinian”. Ce este de reținut din această atmosferă astăzi? Bănuiesc că vă refereți la mediul extrem de competitiv.

- Cred că fac parte dintr-o generație, probabil ultima, de tineri englezi cărora le-a fost destul de greu să urmeze cursurile unei universități, pentru că acestea erau foarte puține. În anii '60 universitățile s-au înmulțit rapid, la fel și în anii '80, dar, în generația mea, cei care mergeau la universitate erau foarte puțini. Așa încât, ca să poți concura pentru un loc, erai testat foarte serios de către profesori care știau că numai dacă te obligau să studiezi temeinic vei avea o șansă în competiția cu ceilalți. Nu sunt sigur că așa era cel mai bine, dar asta conta atunci. Pe măsură ce învățământul superior de masă s-a dezvoltat, profesorii și-au permis să fie mai puțin severi în modul în care își instruiesc studenții. Pe de altă parte, bănuiesc că, pe termen lung, mi-a folosit să fiu expus unei concurențe dure în liceu, dar nu cred că aceasta își are locul atunci când vorbim de învățământul superior de masă. Sistemul axat

pe competiție reflecta un învățământ superior puternic orientat către meritocrație.

- În același interviu de la Berkeley, amintiți de avantajele „vieții culturale la Manchester”, în condițiile diversității culturale de acolo. Cum evaluați astăzi, retroactiv, aceste avantaje pentru biografia Dvs.?

- E o întrebare foarte bună. Atunci când am pomenit despre acest lucru la prima mea vizită în Statele Unite, cei mai mulți au presupus că vin dintr-o regiune industrială plictisitor de omogenă din nordul Angliei, locul revoluției industriale, nedându-și seama că de fapt acolo trăiau greci, italieni, evrei ruși și polonezi, sefarzi din Salonic și din Argentina. Părinții mei aveau o prăvălie unde vindeau ziare, tutun și dulciuri în această zonă foarte divers populată. Era o zonă neobișnuită a orașului Manchester, o zonă foarte eterogenă. Așa că am fost nevoit să fac două lucruri: o dată să înfrunt realitatea acestei diversități, și, în al doilea rând, să înțeleg că aceștia erau clienții tatălui meu. A trebuit deci să învăț nu numai să observ, dar și să comunic cu oameni din diverse culturi. Poate de aceea, atunci când am ajuns în Statele Unite, unii m-au numit „proto-american”, experiența mea în Anglia fiind mai apropiată de cea americană decât de una engleză. Din punct de vedere istoric, societatea engleză este considerată ca omogenă, însă zona din Manchester în care am crescut eu era, din punct de vedere etnic, un fel de mică Americă. Prin urmare, cred că acomodarea mea în America, la doar câteva zile ori săptămâni de la sosire, reflecta probabil faptul că, în cazul meu, Atlanticul nu fusese o prăpastie atât de mare ca pentru majoritatea celorlalți.

„Cele mai multe specializări își delimitează atât de strict domeniul, încât nu există schimb liber de idei.”

- Tot în interviul de la Berkeley ați insistat asupra formației Dvs. interdisciplinare ca geograf. Din acest punct de vedere, ce ați recomanda unui

student de acum în privința profilului său de pregătire, în aceste decenii, în care, cel puțin în Europa, trăim ofensiva monodisciplinarității?

- Cred că e vorba de un echilibru. Cred că oricine are nevoie de competențe aprofundate într-o disciplină, dar nu cred că e suficient. Îți însușești cunoștințele esențiale într-o disciplină și, în loc să te specializezi tot mai mult în acel domeniu, de fapt îți lărgesci orizontul. Este ceea ce am făcut și eu, deși geografia nu poate fi numită o disciplină. Când am ajuns doctorand la Universitatea din Wisconsin am studiat demografie, sociologie, chiar și filosofie socială și istoria ideilor. Conducătorul meu de doctorat voia să mă folosesc de cunoștințele de specialitate, dar să le și depășesc limitele, deoarece el credea că soluția la problema urbanismului, care era domeniul meu, nu se poate găsi în cadrul unei singure discipline. Cred că ultimii cincizeci de ani au fost foarte dificili și doar în ultimii cinci sau zece ani multe domenii au început să dezvolte aceste practici. Dezvoltarea geneticii este rezultatul unei reveniri la biologie, după mulți ani de fragmentare în discipline mai mici. Cred că relațiile internaționale reprezintă la ora actuală nu doar un domeniu al științelor politice, ci o știință complexă. Prin urmare, cred că secolul al 21-lea încearcă să refacă echilibrul între ceea ce poate fi numit educație generală temeinică și dobândirea unui nivel de specializare pe discipline. Însă, cred că cele două trebuie să rămână împreună. Cele mai multe specializări își delimitează atât de strict domeniul, încât nu există schimb liber de idei. Iar mie îmi place să schimb idei.

- În conferința pe care ați susținut-o la Facultatea de Studii Europene, cu titlul The Bologna Process. An American Perspective, ați menționat faptul că în SUA multe universități sunt concentrate pe studii undergraduate, pe bachelor, și sunt excelente prin performanțele pe care le ating. Observația Dvs. este foarte importantă, mai ales în contextul în care, în Europa, în România în particular, aproape fiecare universitate vrea să acorde toate titlurile: bachelor, master, doctor, studii avansate. Ce este de învățat din experiența americană în această privință?

- Aceasta întrebare îmi dă posibilitatea să explic care este scopul American Council on Education pe care-l conduc. Consiliul American al Educației a luat ființă în 1991 pentru a încerca să combine cinci forme de învățământ superior: colegiile comunitare, cu o puternică orientare vocațională, colegiile în întregime independente, care continuă vechea tradiție a universităților din Oxford și Cambridge, implicate puternic atât în învățământul general cât și în cel specializat, instituțiile de cercetare teoretică și cele de orientare practică, și universitățile comprehensive. În SUA aceste universități comprehensive au fost întotdeauna în număr mic, dar au fost foarte performante și unele dintre cele mai bune din lume. Asta a însemnat că resursele fie federale, fie statale, n-au fost niciodată distribuite, ci au fost de fapt concentrate în aceste instituții. Deci, cred că atunci când europenii se gândesc la SUA și văd instituții foarte competitive, trebuie să înțeleagă că au de-a face cu o gamă largă de instituții foarte diverse. Unul dintre motivele pentru care acest lucru funcționează este că multe dintre instituțiile ce oferă cursuri la nivel de licență sunt foarte eficiente când vine vorba de a-și trimite absolvenții să-și continue studiile la celelalte instituții. Atâta timp cât există un transfer eficient între aceste instituții și atâta timp cât instituțiile de cercetare tratează celelalte instituții cu respect, fără a le

considera inferioare, ci diferite și adresându-se unui alt public, cred că aceasta este singura posibilitate. Nu există nici o societate care poate susține, de la buget, să zicem 800 de instituții de cercetare europene. În SUA există probabil între 150 și 200 de astfel de instituții. Majoritatea celorlalte au o misiune de cercetare mult mai limitată sau se concentrează aproape exclusiv pe calificări la nivel de licență. Cred că va fi o provocare pentru UE ca fiecare națiune de aici să decidă exact câte instituții de cercetare comprehensive își poate permite să susțină financiar. E foarte costisitor și nu e deloc necesar ca toate instituțiile de învățământ să-și propună același scop.

„Este foarte important ca universitatea să țină seama de nevoile studenților, de intențiile și așteptările lor.”

- În conferința Dvs. despre procesul Bologna, ați menționat nevoia de a corela masificarea universităților cu intensificarea studiilor, ați subliniat nevoia de a pune durată studiilor în legătură cu o reflecție asupra conținutului lor. Evident, reflecțiile asupra aplicării Declarației de la Bologna nu trebuie socotite încheiate. Cum evaluați durata și intensitatea studiilor, așa cum sunt concepute în procesul Bologna?

- Cred că e important să avem ceea ce aș numi o ordine temporală de bază, 3+2+3, ca un fel de durată medie, din care e de așteptat ca în primii trei ani un student oarecare să se poată califica la nivel de licență. În SUA acest lucru se întâmplă de obicei după patru ani, dar aproximativ 15% dintre studenții americani termină acest ciclu în trei ani. Există și mulți care au nevoie de cinci sau șase ani. Așa încât cred că deoarece mulți studenți lucrează încă din timpul facultății, iar mulți își încep studiile după vârsta de 25 de ani, ca studenți adulți, este important ca acest cadru temporal să fie flexibil și adaptat nevoilor studenților. Deci, deși sunt de acord că avem nevoie de o idee de bază, în cazul acesta 3+2+3, totuși cred că foarte puțini reușesc să-și completeze studiile doctorale în 3 ani. Dacă ar putea, ar fi minunat. Prin urmare, eu văd aceste delimitări ca pe un cadru temporal util în condiții normale. Este foarte important ca universitatea să țină seama de nevoile studenților, de intențiile și așteptările lor, să le recunoască și, eventual, să le acorde această posibilitate. Sper să nu ajungem să impunem în mod birocratic un cadru temporal

foarte strict standardizat, chiar dacă cred că este un cadru bun ca referință.

- În conferința Dvs. ați amintit cât de important este ca agențiile calității și evaluării să fie independente, că este esențial ca în politicile universitare să avem cât mai puțină intervenție a birocrăției statului și cât mai multă decizie autonomă a universităților înseși. Ați făcut o pledoarie convingătoare împotriva soluțiilor ce uniformizează. Ce vi se pare cel mai important de reținut din perspectiva experienței americane, în aceste privințe?

- Este o întrebare foarte dificilă și face încă obiectul unor dezbateri în Statele Unite, deși cred că universitatea este, totuși, independentă. Desigur că primim mulți bani de la stat și suntem responsabili într-o anumită măsură. Prin urmare cred că ar trebui să existe un contract de utilizare rațională a fondurilor și de control al numărului de studenți care obțin diplome. Aceasta ar însemna o oarecare responsabilitate. Acest lucru nu are nimic în comun cu acreditarea sau cu calitatea academică, dar statul are dreptul să aibă așteptări în privința eficienței noastre. Însă când vine vorba despre ceea ce ar trebui să însemne o diplomă în construcții, informatică sau drept, cred că întotdeauna va exista o influență politică atâta vreme cât statul este implicat. De aceea propun, o echipă mixtă de acreditare formată din persoane angajate în profesia respectivă, sau universitari din domeniul respectiv și probabil experți în domeniul psihologiei educaționale, care știu ce presupune procesul educațional. Nu cred că cei din ministerul învățământului sunt întotdeauna calificați să determine asta. Deci mi-ar plăcea să existe o astfel de echipă mixtă și o distanță între această echipă și minister. Așadar, cred că ministerul are dreptul la o serie de informații și la răspunsuri asupra macro-economiei a ceea ce facem în universitate, dar, în ceea ce privește procesul de învățământ, cred că acesta presupune un set de competențe specifice, care țin de universitate și de comunitatea academică sau profesională. Și cred că acreditarea în Statele Unite e făcută în acest fel, adică autorizată de către Congres, dar conținutul e determinat de către specialiștii, participanții și beneficiarii procesului de învățământ. Mai cred că uneori miniștrii confundă rezultatele procesului de învățământ cu eficiența. Desigur, au tot dreptul să ne ceară să fim eficienți, dar cred că amestecul

lor în procesul de învățământ și în programa academică este foarte dăunător. Aici intervin, ca importante, autonomia și valorile universității. Și desigur, așa cum Dvs. știți, peste tot în lume într-un stat totalitar pericolul pe care-l prezintă un minister prea autoritar e acela că universitatea cade prima victimă. Și cred că o anumită independență, în acest sens este importantă, pentru că ține de însăși esența democrației.

„Dacă stabilești prea multe standarde, chiar și cei mai buni studenți se descurajează.”

- SUA atrag foarte mulți tineri de pe glob. Mulți doresc să obțină un titlu de master sau de doctor într-o universitate americană. Care sunt, de fapt, atuurile studiilor în SUA și în ce constă, de fapt, forța calificărilor obținute în universitățile americane? Cunoașteți, de asemenea, foarte bine sistemul european. Având aceste experiențe ce ați recomanda tinerilor care doresc să urmeze un program de studii masterale sau doctorale la universități americane?

- Cred că există în ziua de azi o tendință spre egalizare. Atunci când eu am plecat de la Leeds la Wisconsin, exista o mare diferență în privința dimensiunii bibliotecilor, a calității laboratoarelor și a numărului impresionant de absolvenți. De asemenea, la acel moment șansele de reușită în America erau probabil de cinci ori mai mari. Multe dintre acele diferențe de infrastructură, de număr și calitate a studenților au început să se estompeze.

Adevărata provocare a universității americane este definirea unui scop pertinent; în loc să încerce să fie universități de cercetare care să acopere cât mai multe domenii, pot să aleagă un domeniu important pe plan local, un domeniu mai puțin abordat în alte părți. Cred că aceasta trebuie să dea dovadă de agilitate antreprenorială în stabilirea priorităților. Nu cred că va fi posibil să avem nenumărate instituții de cercetare comprehensive. Și deci cred că universitățile americane sunt mai realiste, ca să spun așa, prin aceea că recunosc ce se poate face cu banii de care dispun și nu încearcă să-și depășească posibilitățile, iar acest lucru cred că are anumite efecte asupra calității procesului de învățământ.

Al doilea aspect este că odată ce masificarea atinge un anumit nivel, apare nevoia unei diferențieri între instituții. Atunci când circa 20% din absolvenții de liceu merg mai departe la universitate, aceștia se încadrează într-o limită destul de strictă de performanță academică. Pe măsură ce acest procent crește, oricât de bune ar fi școlile, va exista o mai mare variabilitate. Prin urmare, din nou cred că ar trebui să existe o mai mare responsabilitate în ceea ce privește stabilirea nevoilor adolescenților la 18 ani, pentru că acestea nu sunt neapărat uniforme. Tocmai acesta va fi lucrul cel mai greu de făcut.

Salut procesul Bologna considerând că este calea de urmat și că se constituie într-un cadru de comunicare, însă acesta are și câteva arii de balast - pe de o parte calificarea pe parcursul unei durate strict delimitate, iar pe de altă parte misiunea și scopul procesului de învățare. Ar trebui să existe un dialog real despre natura acestor elemente. Cred că eficiența învățământului american, care nu este cu totul perfect, constă în faptul că

în America standardele minime s-ar putea dovedi a fi cele potrivite, pe când Europa țintește mult deasupra standardelor minime și creează performanță standardizată. Deci, într-un fel, problemele noastre sunt diferite. Noi avem un sistem direct și deschis, care are nevoie de niște standarde de bază, pe când Europa își suprastandardizează programele astfel încât descurajează studenții și le împiedică dezvoltarea creativității; aceștia au nevoie de puțină libertate. Dacă stabilești prea multe standarde, chiar și cei mai buni studenți se descurajează. De fapt cei mai buni dintre studenți nu au nevoie de standarde, ei au nevoie de spațiu de desfășurare.

- În ultimele decenii au fost discutate două tendințe: modelul universității americane axate pe cercetare și modelul academic antreprenorial american. De pildă, ce fel de probleme dintre cele cu care se confruntă universitățile de tip antreprenorial vă preocupă în prezent? Care sunt tendințele cele mai semnificative în acest moment în ceea ce privește managementul și finanțarea universităților americane?

- Într-un anumit sens cuvântul „antreprenorial” definește elementul comun al celor cinci tipuri de instituții pe care le-am menționat. Nevoia crescută de studenți nu a determinat creșterea în aceeași măsură a fondurilor, nici măcar într-o societate relativ înstărită. Există o continuă căutare de fonduri, fie private, prin donații sau prin burse. Dar în mod clar căutarea de fonduri nu este doar o preocupare pentru universitățile private de cercetare cu program complet, ci pentru toate universitățile, inclusiv pentru colegiile susținute din fonduri comunitare. Acestea cooperează îndeaproape cu firme locale în diverse moduri. Deci cred că cuvântul antreprenorial descrie în fond faptul că o singură sursă de finanțare, cum este guvernul sau comunitatea locală, nu mai acoperă nevoile învățământului superior. De aceea, ești întreprinzător în măsura în care îți crezi noi surse de venituri. Cu toate acestea nu trebuie să-ți pierzi din vedere scopurile și menirea publică și acesta este conflictul cu care se confruntă colegii mei: Îmi voi pierde utilitatea publică prin aceea că mă folosesc de fonduri private? Aceasta este și dilema conducerii în multe cazuri - felul în care se pot îmbina menirea publică a instituției academice cu fondurile provenite din alte surse. De fapt, primele universități antreprenoriale au fost chiar instituțiile de cercetare,

pentru că fondurile pentru cercetare provin bineînțeles din mai multe surse. Dar practicile s-au răspândit în toate celelalte instituții care folosesc diferite modele antreprenoriale ca să-și adune proprii bani. Cred că termenul „antreprenorial” ar putea descrie aproape toate instituțiile de astăzi, nu doar instituțiile de cercetare.

- Sunteți un susținător înfocat al legăturilor de cooperare între universitățile americane și cele din Europa. Cum evaluați tendințele convergente din universitățile americane și cele europene?

- Cred că disciplinele sunt cele care creează această convergență, nu universitățile; prin intermediul bibliotecilor virtuale și a comunicării prin e-mail, discipline ca filosofia și psihologia s-au internaționalizat, iar engleza a devenit limba lor comună. Prin urmare, educația s-a internaționalizat și acest lucru a avut urmări asupra felului în care s-au organizat universitățile. Ceea ce sper este ca, în timp ce în trecut plecarea în America, așa cum a fost cazul meu, însemna emigrare, azi lucrurile să se fi schimbat. Pe măsură ce distanțele se reduc, am putea avea nu neapărat calificări în co-tutelă, ci să ne recunoaștem unii altora o parte din calificări. E foarte trist că în special în Africa, dar probabil și în unele zone din Europa de Est, emigrarea spre țările vestice înseamnă pierdere de capital uman. Ar fi mult mai bine, ca acele sisteme universitare care dispun de mai multe fonduri să-și asume o mai mare responsabilitate în privința capitalului uman din țările de origine. După părerea mea acest lucru poate fi realizat prin programe de cooperare și nu cred că s-a făcut destul în această privință, în mare parte pentru că universitățile americane sunt atât de absorbite de misiunea lor pe plan național încât uneori uită că au aceste obligații de a recunoaște că este nevoie de mai multe astfel de calificări în co-tutelă, de mai multă cooperare, pentru a asigura întoarcerea acestor resurse umane în țările de origine. Pentru că altfel cred că vom crea multă frustrare, în sensul că ceea ce facem în acest moment este să finanțăm emigrarea. Acest fapt mă îngrijorează, chiar dacă sunt eu însumi un produs al acestui fenomen.

Interviu realizat de:
Andrei Marga

Liviu Petrescu: „Ceea ce mă face să mă simt bine în această existență este prospețimea, vitalitatea și spontaneitatea tinerilor”

Povestea unei emisiuni. În vara anului 1998, profesorul Liviu Petrescu era anunțat ca viitor director al Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca. Instalarea oficială urma să se producă în 1 septembrie. Este motivul pentru care l-am invitat pe regretatul cărturar clujean să participe, în direct, la emisiunea pe care o realizăm pe atunci la Radio Cluj, „Ateneu”. La data la care a avut loc acest dialog (29 iulie 1998), profesorul Liviu Petrescu își conturase deja planurile și proiectele pe care visa să le pună în aplicare la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară. Din păcate, n-a mai apucat, un an mai târziu stingându-se din viață (5 iulie 1999). Dintr-o impardonabilă eroare, pe caseta pe care am „salvat” emisiunea s-a interpus vocea unui efemer om politic, astfel încât am ratat debutul dialogului, câteva minute bune, cred. Startul înregistrării îl surprinde pe Liviu Petrescu vorbind despre proiectele viitorului director al Institutului „Sextil Pușcariu”. (D.M.)

Daniel Moșoiu: - ...să încercăm să oferim o versiune obiectivă, științifică și corectă asupra acestui obiect. (istoria literară, n.n.)

Liviu Petrescu: - După atâția ani...

- După atâția ani, sigur. Acesta cred că ar fi proiectul care ar trebui să ne preocupe în primul rând. Dar sunt și altele. De pildă, Secția literară lucrează în clipa de față la un mare tratat, la un dicționar, de fapt, un Dicționar Enciclopedic al Literaturii Române, patronat de Academia Română și coordonat de academicianul Eugen Simion. Este un dicționar de scriitori, este un dicționar de reviste, este un dicționar de termeni literari. Apoi, cred că îndeosebi colectivul de lingvistică al Institutului ar trebui să privească în fașa ideea și posibilitatea elaborării unui Dicționar Enciclopedic al Lingvisticii Românești care să aibă aceeași structură și care să fie un bilanț al unei activități glorioase, de câteva decenii bune. De asemenea, tot în ordinea aceasta a proiectelor mari, aș vrea să atragem în Institut cercetători tineri. Trebuie să transformăm profesia de cercetător în ceva extrem de atractiv. În clipa de față nu este, din multe motive.

- Cu ce, cum o să-i convingeți, d-le profesor? Cu salariul pe care îl vor primi acolo?!

- O să-i convingem prin... Aici vreau să vă încredințez că voi încerca să obțin salarii, dacă nu extrem de atractive, în orice caz, acceptabile. Dar nu numai prin asta. Vreau să atragem foarte mulți tineri la Institut, dacă nu prin argumente de ordin material, deși și acestea vor fi, prin argumente de prestigiu științific, care nu sunt de neglijat. M-aș bucura ca pe acești tineri să-i putem îndrepta spre anumite proiecte doctorale. Aceste proiecte să fie legate - sigur, sprijinite - de burse pe care iarăși trebuie să le obținem. Nu le avem în clipa de față, dar sper să le obținem, burse de studii în câteva capitale europene mari. De pildă, la Roma, la Budapesta, la Viena, burse de studii în Bizanț unde acești tineri să scoțească arhivele și bibliotecile în căutarea documentelor ce vorbesc despre români, despre istoria și cultura românilor. Pentru că foarte multe dintre aceste biblioteci rezervă încă surprize, au secrete care trebuie descoperite. Și cred că în felul acesta nu ne vom mai putea plânge că nu avem argumente de ordin documentar, nu avem argumente de ordin formal care să dovedească anumite teze privitoare la

existența și la cultura românească de la începutul acestui mileniu.

- Prelungind o idee pe care ați enunțat-o adineaori, statutul și blazonul cercetătorului științific au decăzut după 1990...

- Nu numai din cauză de ordin material, ci și din cauză de ordin epistemic, ca să zic așa. Adică, la un moment dat, cercetarea de tip științific a devenit suspectă, fiind asimilată unui spirit pozitivist, învechit, specific secolului al XIX-lea. De pildă, în anii '60, în România, a început să fie ridiculizată o anumită specie critică: monografia, considerându-se o vechitură științifică care nu mai poate să intereseze pe nimeni. Iar tinerii critici și cercetători literari au fost orientați mai cu seamă spre eseu. Asta însemna să li se pună în valoare capacitatea de interpretare. Numai că a fost distrusă această categorie a cercetătorului, nu numai a cercetătorului literar, ci a cercetătorului în domeniul culturii, în general. Trebuie să refacem acest spirit științific în cultură, care a fost grav lezată de această schimbare de epistemă căreia nimeni nu i s-a putut opune, lucrurile astea sunt firești, trăim în istorie și istoria ne plimbă prin fel de fel de transformări și prefaceri. Trebuie să le suportăm și să ne adaptăm lor, dar acum spiritul științific se reinstaurează și cred că este un moment bun pentru a reabilita această profesie și pentru a-i conferi din nou prestigiul pe care-l merită.

- Aveți proiecte ambițioase și generoase la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară... Sunteți convins că veți găsi suportul material pentru realizarea lor? De unde ar trebui să vină? Dar, mai ales, o să aveți și suportul uman de partea dumneavoastră?

- În ce privește prima întrebare, cred că Institutul de Lingvistică și Istorie Literară face parte din sistemul instituțional al Academiei Române. Prin urmare, Academia poate să bugeteze proiectele Institutului. Sigur că Academia primește la rândul ei buget din altă parte. Cred, sunt convins, ținând seama de receptivitatea, de inteligența excepțională și de spiritul larg, cuprinzător care îl caracterizează pe academicianul Eugen Simion, că vom găsi înțelegere și sprijin din punctul acesta de vedere. Acum, în ceea ce privește sprijinul uman, vă gândiți la resurse...

- Mă refer la viitorii dumneavoastră colaboratori.

- Institutul are în clipa de față un personal științific de valoare incontestabilă. Sunt personalități atât în domeniul lingvisticii, cât și în cel al literaturii, personalități afirmate, personalități cu lucrări importante, personalități care au obținut premii științifice și literare de mare însemnătate. Dar, dincolo de această realitate... Eu din nou vreau să spun că Institutul se află la răscruce și este obligat să privească mai puțin spre trecut și mai mult spre viitor. Din punctul acesta de vedere, îmi pun mari speranțe în tinerii pe care aș dori să-i aduc la Institut, tineri pe care sper să-i aduc cu sprijinul catedrelor de la Universitate, de la Facultatea de Litere, în special, tineri care să susțină aceste eforturi și aceste proiecte foarte dificile și foarte serioase pe care vrem să le inițiem acum.

- Să înțeleg că unii cercetători cu state vechi de serviciu vor fi nevoiți să părăsească Institutul?

- Nu am de gând să alung pe nimeni, pentru că sunt, în general, personalități care și-au făcut datoria, care au dat dovada calificării și profesionalismului lor. Rămâne, totuși, să ne dăm seama dacă se vor angaja cu toții și cu înțelega lor capacitate în această poveste de perspectivă, lucru foarte important. Cei care nu vor reuși să țină pasul, se vor împăca cu gândul că nu își au locul acolo.

- Domnule profesor, vă mențineți orele la Facultatea de Litere, veți fi, de la 1 septembrie, directorul Institutului „Sextil Pușcariu”, sunteți președintele Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor și conduceți Societatea Culturală „Lucian Blaga”. Pe deasupra, aveți timp și pentru proiectele dumneavoastră editoriale, dovadă excepționala carte de acum doi ani, Poetica postmodernismului. Cum reușiți să le faceți pe toate?

- Dă-mi voie să fac o glumă... Sunt o structură schizoidă și mă descurc destul de bine din pricina asta. Secretul în toate lucrurile astea, dacă este un secret... Nu este un secret, fac numai lucruri care îmi plac, care îmi plac realmente. Îmi organizez foarte, foarte bine timpul. Evident, este mare

nevoie, din când în când, de clipe de lenevie, de clipe de inactivitate, de libertate, de reverie neîngrădită și de refacere sufletească, e nevoie și de asta... Am și momente de depresie când nu sunt în stare să fac nimic, am momente de apatie și de plictiseală. E adevărat. Sunt firești, trebuie să le accepți, dar dincolo de aceste momente trebuie să-ți organizezi extrem de riguros agenda, calendarul, să nu duci o viață dezordonată.

- *Sunteți unul dintre reprezentanții de marcă ai școlii filologice clujene. Am să vă rog să caracterizați în câteva cuvinte această școală. Cum se prezintă ea astăzi?*

- Întâi, dacă îmi permiți, aș face un sumar, un bilanț. Școala filologică clujeană înseamnă școala de istorie literară clujeană, mai precis, înseamnă Bogdan-Duică, care este, să zic așa, unul dintre întemeietorii, apoi este Dumitru Popovici, care i-a urmat la catedră lui Bogdan-Duică. Apoi este profesorul Ion Breazu, este profesorul Mircea Zăciu și, iertat îmi fie accentul personal, este Ioana Em. Petrescu. Cum percep eu școala filologică clujeană? Toată lumea vorbește despre un asemenea fenomen, însă nu este bine definit nicăieri. Dar își are caracteristicile lui. După mine, aceste caracteristici presupun înainte de toate rigoare filologică. Este școala care a impus mai mult decât oriunde un spirit de disciplină științifică. Lucrul acesta s-a datorat mai ales lui Dumitru Popovici care și-a învățat discipolii, și-a învățat studenții și colaboratorii să lucreze organizat și științific. Pe vremea aceea nu existau computere. Dânsul a inventat însă un sistem... Nu l-a inventat, a propus și a impus un sistem „computerizat”: bază de date, lucrul cu fișe etc. și-a învățat discipolii să lucreze cu fișe, fișierele care acum sunt oferite de fiecare computer personal... În același sens al rigorii filologice, o contribuție capitală o are și profesorul Mircea Zăciu care, așa cum vă amintiți foarte bine, la un moment dat a condus o colecție la Editura Dacia, colecția „Restituiri”, care readucea în actualitate texte uitate. Dar aceste texte trebuiau editate. Pentru a fi editate, profesorul Mircea Zăciu a invitat... (din păcate, prima față a casetei pe care s-a înregistrat emisiunea a ajuns la capăt...; până când s-a „întors” caseta, s-au pierdut secunde bune; cuvintele profesorului au rămas în eter...)... este indispensabil în știință, este o trăsătură distinctivă a școlii filologice clujene. Bucureștiul este mai fantast, mai imaginativ, acolo George Călinescu și-a impus pecetea: nota de creativitate, libertatea de metodă, de spontaneitate. Clujul se distinge, însă, în primul rând prin rigoare filologică. Asta, pe de o parte. Din punctul de vedere al viziunii, sunt iarăși două lucruri de subliniat, după părerea mea. Cei mai mulți dintre reprezentanții școlii filologice clujene au acordat atenție unor subiecte culturale transilvănene. Dumitru Popovici a scris un tratat care rezistă și astăzi, este fundamental, despre Școala Ardeleană. Ion Breazu a scris o carte întreagă: *Literatura Transilvaniei*, a scris un număr impresionat de studii despre Lucian Blaga. Apoi, profesorul Mircea Zăciu a conceput o monografie Ion Agârbiceanu. Profesorul Ion Pop, pe care l-am omis dintr-o neglijență de neiertat din acea enumerare, a dat o monografie Lucian Blaga, Ioana Em. Petrescu a scris o monografie Ion Budai-Deleanu și așa mai departe. Deci subiectele transilvănene sunt foarte importante. Dar, în abordarea lor, toți acești cărturari de care am amintit au adus cu ei o perspectivă europeană, au integrat fenomenul cultural transilvănean și românesc într-un context și într-o relație europeană foarte largă. Îmi amintesc, Dumitru Popovici a vorbit despre școala Ardeleană în Epoca Luminilor. Literatura română în Epoca

Luminilor, deci într-un context ideologic și cultural foarte larg. Nu trebuie bănuită și acuzată de provincialism școala de istorie literară clujeană, pentru că își depășește acest provincialism printr-un spirit comparatist de deschidere europeană foarte largă.

- *Ați afirmat undeva, și-am să spun imediat unde, în revista Tribuna, nr. 38, 18-24 septembrie 1997, într-un interviu realizat de dl I. Maxim Danciu, că nu critica literară este în criză, ci istoria literară.*

- Mă refeream la un moment... Spuneam că profesia de cercetător este depreciată în clipa de față. Și istoria literară a fost depreciată foarte mult, din motive epistemice. S-a schimbat epistemea, cum ziceam, și istoria literară a fost considerată nefondată teoretic, nefundamentată teoretic. Adică s-a preconizat o cercetare imanentistă a fenomenului literar, smuls din orice relație contextuală. Asta a fost paradigma anilor '60. Înapoi la text! Nu textul în relație cu altceva, cu alte discursuri, cu realitatea istorică, ci textul în el însuși. Aceasta a însemnat o afirmare a criticii literare care se ocupă de text, numai de text, și o depreciere a istoriei literare care se ocupă de conexiuni, numai de conexiuni. Însă, în clipa de față asistăm la un *come back*, la o revenire a istoriei literare. Există în viața științifică internațională, dar mai ales în cea americană, un curent numit „Noul istorism” (*the New Historicism*) care încearcă să promoveze și să reazeze istoria literaturii și istoria culturii pe o poziție privilegiată, *contextualizând* fenomenul literar. Prin urmare, ne reîntoarcem la istoria literară care cunoaște acum un moment bun, de revenire puternică.

- *Sunt convins că pe acest subiect ne-ați putea vorbi așa, cu înfierbântare, ore în șir, mult, mult mai mult decât durează emisiunea noastră...*

- N-aș folosi cuvinte ca acesta, „înfierbântare”, la o oră caniculară, deși e târziu!

- *Nu este foarte târziu, ci foarte cald, în studioul nostru... Vă propun să părăsim rigoarea filologică, rugându-vă să nuanțați un răspuns dat în interviul pe care l-am amintit. Vă întrebă dl Danciu: „Căror scriitori de astăzi le dați o șansă de a rămâne în istoria literaturii?” și dumneavoastră răspundeți: „Lui Gheorghe Grigurcu. Dat fiind trecutul său de luptă.” O ironie fină! Bănuiesc ca-ți glumit...*

- Și-acum doriți să fiu serios!

- Evident.

- Ar însemna să vă plictisesc, ar însemna să prelungesc foarte mult discuția. Haideți să ne lămurim. Era vorba de literatura contemporană, așa îmi suna întrebarea. Literatura contemporană română este o literatură vastă, de mare întindere, de aceea mi s-a părut stângaci să răspund unei asemenea întrebări. Așa se și explică răspunsul glumeț pe care am încercat să-l dau. Haideți să ne referim doar la momentul actual, la cei mai tineri scriitori, cei care s-au afirmat, să zicem, după '90. Dacă dintre aceștia aș întrezări șanse mari de supraviețuire pentru cineva... Ei bine, categoric, da. Este o descoperire care m-a făcut fericit, e o descoperire foarte rară, cum să zic, un asemenea scriitor nu apare decât la 50 de ani o dată. E un tânăr prozator din Baia Mare, lucrează la Universitatea din Baia Mare, este lector de limba engleză acolo și a debutat cu un roman realmente senzațional, *Coaja lucrurilor*.

- *Vă referiți la Adrian Oțoiu, noul membru al Uniunii Scriitorilor!*

- Este un prozator absolut extraordinar.

- *Iată un nume despre care revistele și cercurile de la București vorbesc, din păcate, puțin, în comparație cu alți scriitori din capitală.*

- Ei, să știți că a avut sprijinitori puternici la București. A fost întâi Alex Ștefănescu care se pare că l-a descoperit și, după aceea, doamna Magdalena Bedrosian care l-a publicat la Cartea Românească. Amândoi au fost entuziasmați de această apariție, de revelația pe care o constituia Adrian Oțoiu.

- *Mai avem două minute la dispoziție... Îmi permit să vă citez, din nou, din interviul apărut în Tribuna: „Nu sunt un om politic și nu am nici un fel de nostalgii politice. Sunt însă un om estetic, iar singurele nostalgii pe care pot să le încerc sunt nostalgii estetice. Mi-e dor de lumea literară sau de lumea academică a Clujului de altădată, o lume care funcționa de cele mai multe ori după legile mitului și ale ficțiunii. Mă simt de multe ori stingher în lumea literară și academică a Clujului de astăzi. O lume care funcționează, din păcate, în foarte multe cazuri după legile caricaturii”. Nu v-ați schimbat părerea despre Clujul academic de astăzi?*

- Din păcate, nu. Vreau să spun că am avut norocul și privilegiul de a trăi în preajma unor personalități copleșitoare. Gândiți-vă doar la Constantin Daicoviciu care era o legendă vie, era un personaj literar, era o ficțiune. și atâția și atâția... Hadrian Daicoviciu... Nu-i mai înșir și pe alții. Erau, într-adevăr, legende vii. Ei bine, în locul lor astăzi, cum să zic, nu descoperim personalități de același calibrul. Dar ceea ce mă face să mă simt totuși bine în această existență și-n acest colț de pământ unde trăiesc este prospețimea și vitalitatea, noutatea și spontaneitatea intelectuală a tinerilor. Asta mă face încrezător și mă face, cum spuneam, să mă simt bine.

- *Eu deja mă simt bine și încep să mă laud că în ziua de grație 29 iulie 1998 l-am avut invitat în emisiunea „Ateneu” pe profesorul Liviu Petrescu!*

- Mă faceți să mă fâstăcesc...

(Emisiunea a continuat cu un concurs în direct, prin telefon. Dintre cei patru ascultători care au răspuns corect la tot atâtea întrebări, l-am rugat pe profesorul Liviu Petrescu să desemneze câștigătorul. Din solidaritatea de breaslă sau din instinct profesional, autorul Vârștelor romanului l-a numit pe ascultătorul care și-a ales o întrebare ce-l viza pe E. Lovinescu. La final, l-am rugat pe profesorul Liviu Petrescu să ne spună cum s-a simțit la „Ateneu”).

- M-am simțit excelent, a fost o emisiune care m-a ținut tot timpul în priză, cum se spune, au fost întrebări care m-au incitat, m-au provocat și sper ca lucrul acesta să se fi reflectat și în coerența răspunsurilor mele, dacă va fi fost așa ceva.

- *Domnule profesor, vă mulțumesc foarte mult!*

Interviu realizat de
Daniel Moșoiu

interviu

„Arta critică urmărește să introducă partea cea mai critică a discursului în spațiile în care sistemul este reprezentat“

De vorbă Daniel Knorr

Attila Tordai-S. - În data de 2 iulie 2006 au avut loc alegeri prezidențiale în Mexic. Te-ai dus acolo și ai instalat o urnă de vot, invitând străinii să voteze, să aleagă președintele Mexicului. Cum ai ajuns la concluzia că un asemenea proiect trebuie promovat?

Daniel Knorr - Încă de când mă aflu în Europa m-am gândit să fac un proiect privind alegerile de acolo. M-am gândit, în primul rând, la omul care se trezește dimineața și se duce să voteze, adică îi acordă cuiva încredere și se consideră reprezentat. Ce se întâmplă mai departe? Cum se comportă acea persoană "votată"? Mai mult, în cazul unui grup nereprezentat în sistem, de exemplu străinii, este interesant de văzut reacția lor la ideea de a avea drept de vot. Este o idee care poate fi transpusă pe orice plan. Are și o nuanță utopică, pentru că, dacă orice străin ar avea drept de vot, atunci am putea vorbi de un amestec "profund" în treburile interne ale unei țări. În sens mai larg, acțiunea este un fel de contribuție la anti-naționalism.

- Ce reacție au avut străinii? Inițial ai dorit ca proiectul să fie prezentat la muzeu, însă a intervenit elementul politic. Proiectul tău e unul cultural, dar nu putem să nu observăm că trimite la realitățile politice. Cum a fost comentată lucrarea?

- Există diferite tipuri de străini. Cei care stau de mult timp în Mexic cu pașaport străin (există o persoană stabilită acolo de 40 de ani) au spus că au votat pentru prima dată în țara unde locuiesc de fapt și că actul de a vota a fost o senzație aproape "veridică" și plăcută; în plus, au luat în serios candidații și alegerea lor; alții, cei din domeniul artei, au privit proiectul din punctul de vedere artistic și politic (întrucât era vorba de o acțiune ilegală în Mexic), iar turiștii au votat după numele partidului sau figura politicianilor de pe buletinul de vot.

Eu am fost invitat în Mexic de Muzeul Carrillo Gil pentru a executa o lucrare. Am stat acolo în timpul verii pentru producție. Am dorit ca alegerile pentru străini să aibă loc în muzeu pe data de 2 iulie, concomitent cu alegerile adevărate. Deși am primit o scrisoare de la IFE (Instituto Federal Electoral - Institutul Federal Electoral), în care se preciza că acțiunea mea este de natură artistică și nu atinge interesele politice și nu influențează procesul "democratic" al alegerilor, INBA (Instituto Nacional de Bellas Artes - Institutul Național de Arte Frumoase) a interzis desfășurarea lucrării în muzeu. În prima din cele două scrisori primite de la această instituție, directorul juridic afirmă că lucrarea încalcă articolul 33 din Constituție, care spune că un străin nu are voie să comenteze sau să-și dea cu părerea despre

Daniel Knorr

chestunile politice din stat, iar în a doua scrisoare, directorul general adjunct interzice lucrarea definitiv, zicând că este împotriva Magnei Carta. În discuțiile pe care le-am purtat mai târziu cu diferiți artiști sau curatori, am observat că ei nu văd în aceste scrisori o cenzură, ci pur și simplu o reacție a sistemului împotriva unei situații ilegale. Au fost persoane care au votat și după aceea m-au rugat să fie scoase din documentația video, fiindu-le frică de expulzare. În ziare acțiunea a fost comentată, pe de o parte, ca un exercițiu democratic, și pe altă parte ca o provocare a sistemului. Am observat o polarizare în jurul lucrării.

- Acțiunea ta ar fi fost ilegală dacă autoritățile ar fi luat în considerare rezultatele la numărarea voturilor. Nu? Dar este destul de clar că a fost vorba de o acțiune culturală. Ce crezi despre șansele artei de a provoca sistemul

politic sau economic? E interesant cazul acelei persoane care stă acolo de 40 de ani, și care, dacă înțeleg bine, nu vota nicăieri de ani de zile. Unde, sau la ce nivel, exercită arta vreo influență?

- Mulți au spus că a fost o acțiune ilegală, nu pentru că s-a votat, iar rezultatele ar fi putut avea vreun impact real, ci pentru că s-a produs încălcarea articolului 33 din Constituția Mexicului, care stipulează că un străin care își dă cu părerea sau comentează situația politică din țară trebuie expulzat. Este o lege veche, de la începutul secolului XX, funcționând de pe vremea când colonizatorii s-au amestecat în treburile interne sau, mai bine zis, au ocupat o parte din țară. Însă, în ziua de azi, când Mexicul face parte din NAFTA și este "ghidat" din afară, acest articol, cred, nu mai are actualitate. Bineînțeles că o acțiune într-un muzeu trebuie văzută în context artistic, însă, dacă este împotriva legii, apare întrebarea cât de departe se poate merge cu "adăpostirea" unor astfel de acțiuni. Exact aici a început discuția și în mass-media. Trebuie aplicat articolul 33? Ce gândesc străinii? Trebuie să ascultăm ce zic și, de la acest punct încolo, văd șansa lucrărilor de artă de a face o legătură cu temele care trebuie actualizate, ca și șansa ei de a polariza spectatorii în jurul unei tematici. De aici este posibil ca discuția sau tema abordată să fie tratată, în societate, ca o problemă serioasă și dezbătută la nivel politic sau economic.

- Până la urmă, proiectul tău a ajuns de la muzeu într-o galerie privată. Dar, chiar și așa, problematica propriu-zisă a proiectului a fost remarcată, deci a avut un efect. Prin ce ar fi diferit receptarea proiectului, dacă nu ai fi fost nevoit să o muți din muzeu? Nu mă refer la numărul de vizitatori, ci, mai ales, la discuții. Poate se vorbea mai puțin despre articolul 33 și mai mult despre reprezentarea politică. Cum vezi tu relația/dependența artă-instituții? Care e părerea ta despre instituții în general?

- Discuțiile purtate în jurul lucrării s-au datorat conceptului fundamental de a extinde, pentru străini, dreptul de vot. Din punct de vedere strategic, și chiar estetic, Galeria Trolebus a fost mult mai aproape de cetățeni decât muzeul, reușind să reprezinte, în spațiul public, artisticul și politicul. Totuși, muzeul ar fi fost locul unde lucrarea ar fi stîrnit o discuție mai amplă, pentru că ar fi avut șansa de a promova o lucrare ce depășea cadrele de reprezentare ale muzeului, adică cadrele unei instituții naționale (INBA). Mai precis, acesta a fost și motivul pentru care lucrarea nu a fost acceptată în muzeu.

Instituțiile de stat cum sînt muzeele fac parte din locurile unde un sistem este reprezentat, în societate, la cel mai înalt nivel posibil. De aceea sistemul intervine acolo și caută să fie reprezentat cît mai aproape de conduita politica pe care o urmărește. La rîndul ei, arta critică urmărește să dea lovitura sau să introducă partea cea mai critică a discursului în spațiile în care sistemul este reprezentat. În general, în sistemele democratice artiștii au recurs la o strategie numită de către situaționiștii din Parisul anilor '50-'60 *détournement*, ce oferă pozițiilor critice un spațiu de reprezentare și un suport material, reușind astfel să transforme aceste poziții în spectacole pe o scenă artistică. Aici, cenzura este instalată ca un *détournement* în care sistemul preia uneltele strategiilor critice. Însă, în sisteme cu un deficit de democrație, se poate întâmpla ca o poziție critică să fie cenzurată într-un mod mai puțin elegant.

- Da. Cînd ai prezentat Gripa Europeană în pavilionul României la ultima ediție a Bienalei de la Veneția, s-a discutat despre proiectul tău și despre volumul publicat de Marius Babias chiar la o ședință de guvern. Au apărut diferite comentarii în ziarele românești, unele destul de ostile la adresa voastră, dar și la adresa secretarului de stat responsabil pentru derularea proiectului. După o vreme, dacă nu mă înșel, instituția guvernamentală a fost nevoită să vă ia apărarea. Era în discuție un alt joc de putere, tot la un nivel înalt de reprezentare.

Este prea forțat să spunem că și în România, la fel ca în Mexic, atunci cînd ai introdus un discurs critic, ai reușit să creezi un "canal de comunicare" propriu cu sistemul? Ce îți asigura

legitimitatea pentru a spune: Străinule, vino să votezi!?

- E interesant felul în care privești practica mea, ca un fel de canal de dialog cu sistemul. Însă, în primul rînd, am fost interesat să fac lucrarea; nu m-am gîndit că acest lucru poate ajunge la o discuție amplă. Reperele mele au fost de natură artistică, încercînd la început să definesc o lucrare al cărei material de lucru era spațiul politic. În Mexic, legitimitatea ideii mele a fost, poate, o reflecție asupra situației în care mă aflam, ca străin, invitat de către mexicani să contribuie la un discurs artistic, fără a cunoaște prea multe detalii despre țară și contextul său politic. Ideea de a chema străinii să voteze mi-a venit imediat în minte, putînd fi considerată și ca un comentariu politic global, ca o temă utopică pentru toate statele. Mai departe, m-am gîndit și la un răspuns la dezvoltările ultimilor ani, în care s-au născut "conglomerate" politice, economice și teritoriale, cum sînt NAFTA și UE. Naționalismul se extinde de la nivel de stat la nivel de state, cuprinzînd acum ideologiile și interesele, și schimbînd imaginea vechiului naționalism. Noțiunea de străin este definită din nou și se radicalizează la bază. Ea ar putea înlocui curînd termenul de dușman.

Interviu realizat de
Attila Tordai-S.

remarci filosofice

Falsurile și imposturile științifice (I)

Jean-Loup d'Autrecourt

Doă dintre cele mai interesante exemple, care au provocat scandaluri enorme în mediul universitar occidental, sunt "Dosarul Freud" și "Afacerea Sokal". Bineînțeles că lista șarlataniilor este foarte lungă, iar discuțiile, cercetările, studiile, disputele, contestațiile și procesele sunt în curs. Mai este nevoie să amintim câte istorii naționale au fost falsificate de ideologiile extremiste pe parcursul a aproape un secol? Câte minciuni au fost predate sistematic în școli, în licee, în universități! Îmi amintesc și acum, cu ce plăcere citeam, în secolul trecut, cursurile de lingvistică ale lui Alexandru Graur (Universitatea București, 1956), unde autorul preciza în introducere contribuțiile științifice ale lui Marx, Lenin și Stalin. Acești mari savanți nu erau doar niște iluminați ideologici, adevărați și mari profeți ai tragediilor contemporane, ci și iluștri filosofi, sociologi, fizicieni, istorici, psihologi, chimiști, economiști etc. Universalismul unor umaniști italieni ca Pico della Mirandola sau Marsilio Ficino (sec. al XVI-lea) ar fi pălit în fața acestor monștri științifici, care în realitate îi urau pe intelectuali și pe orice indivizi inteligenți, atât de mult, încât au organizat exterminarea lor în masă. Zeci de milioane de indivizi au dispărut astfel, doar pentru că gândeau prin ei înșiși.

Prefer însă să mă opresc aici la doar două din aceste scandaluri - afacerea Sokal (în acest număr) și dosarul Freud (în numărul următor) - care sunt destul de picante și care aparent nu au produs victime atât de monstruoase și de sângeroase ca cele amintite mai sus. Dar faptul nu le deculpabilizează cu nimic, deoarece minciuna, manipularea și închisoarea intelectuală sunt aproape la fel de grave ca și crimele în masă. Închisoarea mentală este singura din care ne putem elibera oricând și doar prin mijloacele proprii, și cu toate acestea este singurul tip de temniță din care culmea majoritatea nu reușește să iasă! Mitul platonician al peșterii rămâne tot timpul de mare actualitate.

Menținerea în această închisoare anti-spirituală este perpetuată de tot felul de șarlatani, ideologi extremiști, falși universitari etc. Faptul este atât de grav încât chiar atunci când sunt denunțate aceste falsuri, de obicei din interior, de chiar cei care contribuie la fabricarea lor, circula continuă. Se întâmplă ca și cum, într-o închisoare reală, li s-ar spune deținuților: "Gata, acum putem să vă spunem adevărul! Toată lumea trebuie să fie la curent cu faptul că aici se produc injustiții, oamenii sunt bătuți, torturați, condițiile sunt inumane, se fac abuzuri! Sunt multe cazuri, care n-au fost semnalate până acum, în care oamenii mor în urma torturii. Sunteți preveniți. Și de acum încolo, o să vă ținem la curent cu tot ce se întâmplă, în virtutea respectării unui minimum de demnitate umană. Și de acum încolo băgați-vă mințile în cap, știți ce vă așteaptă!"

Impostura cunoscută sub denumirea de "afacerea Sokal" are același principiu de funcționare,

dar la un alt nivel, mai subtil, al închisorii ideologice a spiritului.

2.1 Afacerea Sokal

În 1996 Alan Sokal are vârsta de 41 de ani. Cu studii la Universitatea din Harvard și Princeton, specializat în fizică matematică, în fizică statistică și mecanică cuantică, acesta ocupă un post la Universitatea din New York. Impresionant! El însuși se caracterizează ca fiind "de stânga și feminist"! Precizez, pentru lectorul inocent, că atunci când un "intelectual occidental" se definește ca fiind "de stânga", nu este vorba decât de un eufemism care maschează o realitate de extremă stânga, adică comunismul pe care nu îndrănesc să-l afirmăm în mod explicit. Un detaliu biografic care justifică această idee este faptul că universitarul american a predat matematica, din convingeri politice, trei veri la rând (1986-1988) în Nicaragua sandvinistă! Faptul însă nu putea să-i asigure nici gloria locală și probabil nici un post în guvernul revoluționar nicaraguan. Dilema sa era următoarea: cum să fii remarcat într-un mediu universitar de șmecheri atunci când tu însuși ești foarte șmecher, și când nu ai nimic de spus la nivel intelectual? Foarte simplu, tot printr-o șmecherie, dar una bazată pe ideologie!

În vara anului 1994 decide să schimbe domeniul disciplinar al fizicii pentru a face carieră în științele umane, aceste discipline unde avem obiceiul să întâlnim o teorie și opusa sa. Și astfel se hotărăște să publice un articol intitulat "Transgressing the boundaries: Toward a transforming hermeneutics of Quantum gravity" în revista *Social Text*. Zis și făcut! Compilația sa hilarantă, canularul sub formă de charabia a fost astfel acceptat în 1995, cu toate că editorii l-ar fi găsit un "pic stupid și depășit", după care a fost publicat în mai 1996. Articolul nu merită nici citit, nici reproduș. Însă este interesant de studiat cauzele care l-au produs și efectele pe care le-a generat.

După numai o săptămână de la apariție, autorul se auto-denunță în revista *Lingua Franca*, explicând motivele acestui gest:

*De câțiva ani sunt perturbat de declinul aparent al normelor riguroase în anumite domenii ale studiilor literare. Dar nu sunt decât un simplu fizician: dacă pentru mine plăcerea și diferența nu au nici în clin nici în mănecă, acest fapt este poate pur și simplu efectul propriei mele incompetențe. Astfel, pentru a verifica normele intelectuale dominante, am decis să încerc o modestă experiență (cu toate că în mod evident necontrolabilă): de a ști dacă o importantă revistă americană de studii culturale (cultural studies), al cărui comite de lectură este compus din somități ca Fredric Jameson și Andrew Ross, ar publica un articol plin de ineptii în cazul în care a) acesta sună bine, b) fletează prejudecățile ideologice ale editorilor. (cf. Alan Sokal, "A Physicist Experiments with cultural Studies", *Lingua Franca*, mai/iunie 1996)*

Trebuie să recunosc că sunt impresionat de această confesiune parțial sinceră a autorului

care-și recunoaște propria incompetență. Trebuie multă voință și mai ales o bună doză de impostură pentru a publica ineptii științifice sub masca ideologică. Felicitări pentru un astfel de curaj! Însă dacă ar fi mers cu sinceritatea până la capăt, autorul ar fi trebuit să spună că prietenii săi de la revista *Social Text*, cărora le-a jucat această farsă, sunt marxiști, iar că adjectivul "somități" atribuit editorilor respectivi trebuia pus între ghilimele. Revista respectivă nu este deloc o revistă științifică, ci o publicație de opinie politică și de analiză culturală¹. Deasemeni putem reproșa autorului lipsa de originalitate, invocând faptul că fenomenul acesta este masiv de aproape un secol încoace, și că singurul aspect original ar fi auto-denunțarea farsei. Dar chiar și acest aspect, este el cu adevărat original?

În realitate, problema nu este nici de tip sociologic, nici de tip epistemologic sau filosofic, ci de tip patologic. Este vorba de simptomele malade ale infestării științelor (exacte și umane) de virusii ideologici. Inutil să-ți pierzi vremea studiind și cercetând toată viața probleme care nu interesează decât un public restrâns de specialiști, în domenii unde riști să fii discreditat, datorită incompetenței, și unde nu poți să dispui nici de glorie, nici de putere. Soluția este simplă, ceea ce științele și cercetarea nu-ți pot oferi, dimpotrivă îți este garantat de ideologiile extremiste. Sokal însuși recunoaște acest lucru într-un articol din toamna anului 1996, articol pe care îl trimisese tot revistei *Social Text*, care însă i-a fost refuzat. Bineînțeles ca "somitățile" din comitetul de lectură nu au mai fost la fel de stupide ca în cazul precedent. Poate că și de data asta geniul lui Sokal le întisese o cursă! Așa că noul său articol "Transgressing the Boundaries: an Afterword" fu publicat în noiembrie 1996, într-o altă revistă, *Dissent*, pe care editorii (Mitchell Cohen și Michael Walzer) o definesc ca fiind "de stânga dar în spirit indepent" (sic!). Iată cum se explică Sokal pe el însuși în acest articol parodic, impresionant prin sinceritatea sa îndoielnică:

Deoarece genul propus este o satiră [...], articolul meu este plin de adevăruri, de jumătăți de adevăr, de sferturi de adevăr, de falsuri, de non sequitur și de fraze corecte din punct de vedere sintactic dar care nu au nici un sens [...]. deasemeni am utilizat strategii care sunt bine stabilite (cu toate că uneori prin inadvertență) de genul: apel la autoritate în loc de logică, teorii speculative prezentate ca fiind bine stabilite din punct de vedere științific, analogii forțate sau chiar absurde, retorică sunând bine dar cu sens ambiguu, și o confuzie între sensul tehnic și sensul comun al cuvintelor.

Citind astfel de ineptii, prima reacție firească a unui filosof obișnuit cu inflația editorială occidentală, ar fi de genul: "Bine și ce-i cu asta? Nu procedează majoritatea universitarilor la fel? După ce că ești prost, o mai și spui în public? Altfel spus, ai făcut o tâmpenie și afirmi că ai făcut într-adins? Cam ca în proverbul nostru românesc (prostul nu e prost destul dacă nu e și fudul)!". Dar ar fi păcat să-l nedreptățim pe faimosul Sokal. Să fim deci indulgenți cu el și să încercăm să vedem care sunt premisele acestei atitudini? Ce avea el în cap când a decis acest lucru? După spusele lui, obiectivul principal a fost politic! Iată că treaba devine serioasă:

Unul din scopurile mele a fost de a aduce o

mică contribuție în vederea unui dialog între specialiștii în litere și stânga științifică – “două culturi” care, contrar câtorva declarații optimiste, provenind mai ales din partea celor dintâi, sunt prin mentalitatea lor probabil mai îndepărtați ca nicodată în ultimii cincizeci de ani [...]. Prima mea grijă nu este de a apăra știința în fața hoardelor barbare ale criticilor literari (supraviețuim cu bine, mulțumim) [...], aceasta este în mod explicit politică. Combaterea discursului postmodern, post-structuralist, social-constructivist – și de maniera generală o înclinare spre subiectivism – la modă în prezent. Acest discurs este, cred, dăunător pentru valori și pentru viitorul stângii.

Pe scurt, nu mai este vorba de o impostură intelectuală, de o farsă, de un bluff universitar așa cum am obiceiul să întâlnesc în conferințele, colocviile, seminariile, publicațiile filosofice franceze și anglo-saxone, care avea rolul de auto-denunțare : denunțarea propriilor falsuri, dar și a imposturilor celor care făceau parte din rețeaua sa de influență. Scopul ar fi unul mai nobil, unul politic care se vrea reformator, salvator. Ce frumos! Ce impresionant!

Când mă gândesc la zecile de mii de tineri cercetători, doctori în disciplinele lor, care sunt marginalizați, cărora li se fură lucrările, care sunt distruși ca intelectuali și în locul cărora sunt recrutați în universități și în centrele de cercetare, pe criterii exclusiv ideologice și de apartenență la “rețele familiale” de tip mafiot, nu pot să nu admir cu atât mai mult actul de “justiție” îndeplinit de ilustrul Sokal.

Dar ceea ce este și mai interesant în toată această afacere, este cercul declanșat în Statele Unite ca și în Franța în jurul acestui ilustru necunoscut. Îmi este imposibil să enumăr aici lista imensă de intelectuali și de publicații care au participat la această gălăgie foarte mediatizată. Dar țin la dispoziția cititorilor curioși câteva pagini de bibliografie, care ilustrează foarte bine cum se poate discuta de orice și de nimic, cum se poate ocupa spațiul editorial și cultural cu ineptii și cu scandaluri de mahala, în lipsă de altceva mai bun.

Bayonne, 22 iulie 2006
Golfe de Gascogne

Note:

¹ Creată în 1978 de Fredric Jameson și Stanley Aronowitz, revista *Social Text* se vrea un fel de port-drapel, în SUA, al “studiilor culturale” (*cultural studies*), un amestec de studii cu orientare sociologică, filosofică, istorică, culturală sau științifică din perspectiva “minorităților în luptă” (homosexuali, femei, minorități etnice)! Comitetul de redacție este compus din doi indivizi: S. Aronowitz, profesor de sociologie și director al *Center for Cultural Studies* al Universității statului New York (*City University of New York*) și Andrew Ross profesor de literatură comparată și de studii americane la Universitatea din New York (*New York University*). Revista este publicată de Universitatea din Duke (Carolina de Nord), fiind sponsorizată de *Center for the Critical Analysis of Contemporary Culture* al Universității din Rutgers (New Jersey). O rețea universitară foarte interesantă : unii scriu, alții editează, iar alții finanțează !

România în prag de aderare

Pregătită sau încă visătoare?

Sergiu Gherghina, George Jigău

Din cauza deficiențelor din agricultură și a problemelor care încă nu au fost rezolvate în ceea ce privește lupta împotriva corupției, era de așteptat ca „verdictul” pe care Comisia urma să îl dea în raportul din septembrie era acela că România îndeplinește suficiente condiții pentru a deveni membru UE la 1 ianuarie 2007, dar va fi plasată sub monitorizare pe problemele rămase încă nerezolvate pe deplin.

Alegerile pentru Parlamentul European

Pe lângă problemele legate de reformele în domeniul precum justiția, securizarea frontierelor sau reforma agriculturii, România are de rezolvat o altă problemă importantă și care, spre deosebire de celelalte, are și un termen limită palpabil. Este vorba de adoptarea legislației necesare în vederea organizării alegerilor pentru desemnarea reprezentanților României la Parlamentul European, precum și regulile de alocare a mandatelor, pe baza voturilor exprimate de alegători. Cu alte cuvinte, Parlamentul României trebuie să adopte cât mai repede un Cod Electoral pentru alegerea europarlamentarilor, astfel încât alegerile să poată fi organizate cel mai târziu în toamna viitoare. Tratatul de aderare a României la UE prevede, la articolul 21, alineatul 2, că „înainte de 31 decembrie 2007, România este obligată să organizeze alegeri pentru Parlamentul European”. România va desemna 35 de europarlamentari în urma alegerilor din 2007, iar din 2009 doar 33.

Legislația electorală

Reforma legislației electorale este o temă de mare actualitate în România. După alegerile din 2000, tot mai multe voci din cadrul clasei politice și, mai ales, din rândul societății civile, au cerut renunțarea la sistemul electoral bazat pe vot pentru liste de partid, adoptat încă din 1990, și implementarea unui sistem bazat pe vot categoric sau preferențial, sau așa numitul „vot uninominal”. Cu excepția UDMR-ului și a PRM-ului, toate celelalte formațiuni politice relevante s-au pronunțat pentru un sistem care, într-o formă sau alta, să folosească votul uninominal. PSD a propus ca numai Senatul să fie ales prin vot uninominal, iar la Camera Deputaților să fie menținut votul pe liste de partid. PNL și PD și-au exprimat susținerea pentru proiectul realizat de Asociația „Pro Democrația”, care propunea un sistem mixt, care îmbină votul acordat pentru candidați individuali cu cel pentru partide, realizând un echilibru între nevoia de responsabilizare a aleșilor față de alegătorii din circumscripția în care au fost aleși și menținerea legăturii cu partidul din care provin. Discuțiile păreau să se îndrepte către un rezultat concret în primăvara lui 2004, însă au eșuat din cauza opoziției UDMR și PRM. După alegerile din toamna lui 2004, Alianța PNL-PD s-a angajat să ducă la bun sfârșit reforma electorală, însă toate proiectele de lege care au acest scop bat pasul pe loc în Parlamentul României.

În cazul proiectelor privind alegerea europarlamentarilor, situația nu a fost cu mult diferită. Subiectul alegerilor pentru Parlamentul

European nu a suscitat un interes prea mare din partea partidelor politice. Abia în a doua jumătate a lui 2005 au apărut primele inițiative. Din partea PSD, deputatul Vasile Pușcaș, fostul negociator-șef al României cu UE în perioada 2001-2004, a introdus în dezbaterile Parlamentului un proiect de lege care prevede ca europarlamentarii români să fie aleși prin vot preferențial de listă, în cadrul a opt circumscripții electorale, care corespund celor opt regiuni de dezvoltare. La nivelul fiecărei circumscripții, un partid sau o alianță de partide poate propune un număr de candidați egal cu numărul de europarlamentari care revine circumscripției respective, plus încă cel mult două persoane, pornind de la norma de reprezentare de un europarlamentar la 650.000 de cetățeni.⁷ De exemplu, în regiunea de dezvoltare de nord-vest (circumscripția numărul 6, conform proiectului lui Pușcaș), ar trebui să fie aleși 4 europarlamentari, deci fiecare partid ar putea să propună maxim 6 candidați. Fiecare alegător poate opta pentru un singur candidat de pe lista unui partid.

Un alt proiect de lege pe această temă a fost inițiat de deputatul UDMR Marton Arpad și a fost preluat și susținut și de Alianța PNL-PD. Mecanismul de alegere este diferit și mai simplu decât în cazul proiectului lui Pușcaș. Astfel, ar urma să existe o singură circumscripție electorală, la nivelul întregii țări (circumscripție națională), iar fiecare partid sau alianță electorală ar urma să propună o singură listă, pe care va înscrie 35, respectiv 33, după 2009, de candidați, plus maxim nouă supleanți. Alegătorul își va exprima votul pentru întreaga listă propusă de un partid, procedeu fiind identic cu cel folosit în prezent la alegerea parlamentarilor. Existența unei singure circumscripții, la nivel național, ușurează mult procesul de distribuire a mandatelor, în funcție de procentul de voturi obținut de fiecare partid.

În decembrie anul trecut, președintele PNL, premierul Călin Popescu Tăriceanu, și președintele PD, Emil Boc, și-au exprimat sprijinul pentru proiectul lui Marton, precinzând că este mai indicată folosirea unui sistem electoral deja cunoscut pentru români, decât a unui nou, în contextul în care alegerile pentru Parlamentul European sunt în sine o noutate. „Alegerile pentru Parlamentul European vor fi prima experiență de acest fel pentru România. Nu cred că ar fi bine să facem două experimente simultan”, spunea Tăriceanu, în noiembrie 2005.⁸

De altfel, în cadrul unei ședințe din luna septembrie a acestui an, Guvernul a adoptat acest proiect și l-a trimis spre dezbateri Parlamentului, care a desemnat o comisie specială pentru adoptarea legislației privind alegerile europene. Spre deosebire de discuțiile legate de reforma sistemului electoral folosit pentru alegerile generale interne, procesul de dezbateri și de adoptare a acestor legi trebuie să fie unul mult mai rapid, deoarece, alegerile europene trebuie organizate până la termenul limită de 31 decembrie 2007. Trebuie menționat faptul că organizarea alegerilor europene după data aderării la UE nu înseamnă că România nu va fi reprezentată în Parlamentul European. Cei 35 de euro-observatori, care activează în cadrul grupurilor parlamentare din cadrul PE din 2005, vor deveni primii europarlamentari ai României.⁹ Europarlamentarii aleși în urma scrutinului din 2007 vor avea un mandat de numai doi ani, deoarece în 2009 vor fi organizate, în toate

statele membre UE, alegerile „la termen” pentru Parlamentul European, care au loc din patru în patru ani.

Organizarea primelor alegeri pentru Parlamentul European ar putea ridica numeroase probleme, din cauza slabei informări a electoratului român cu privire la acest subiect. Chiar și în cazul alegerilor locale, generale și prezidențiale, cu care românii sunt familiarizați, au loc numeroase incidente și chiar fraude, favorizate sau cauzate de informarea precară a alegătorilor cu privire la regulile după care se desfășoară votul. Un exemplu care arată confuzia pe care o crează în rândurile electoratului o chemare „neobișnuită” la urne este cel al referendumului pentru adoptarea Constituției revizuite, din octombrie 2003, când multe persoane mergeau la vot fără a cunoaște obiectul votului. De asemenea, prezența la vot este destul de redusă în astfel de cazuri, existând pericolul de alegerile să nu fie validate, în cazul în care se va impune un procent minim de alegători care trebuie să se prezinte la urne pentru validarea rezultatelor.¹⁰

Opinia publică

Analiza rolurilor pe care opinia publică le îndeplinește la nivel național și internațional trebuie realizată pe mai multe planuri. Astfel, un prim plan este reprezentat de capacitatea sa de influențare în elaborarea planurilor de acțiune, implementarea unor politici publice sau în luarea deciziilor semnificative la nivel național sau internațional. Un al doilea plan de analiză este cel al input-ului și feedback-ului pe care opinia publică îl oferă instituțiilor și actorilor politici. Deciziile și planurile administrative sunt o a treia direcție în care opinia publică are rolul său bine definit, prin intermediul evaluării pe care o realizează față de latura administrativă. Fără a fi direct interesați de vreunul dintre aceste aspecte, trebuie menționată importanța ce trebuie acordată opiniei publice, întocmai datorită implicațiilor pe fiecare dintre aceste planuri de analiză, în procesul de aderare a României la UE.

În fapt, prin analizarea opiniei publice cu privire la aderarea la UE dorim atingerea a trei obiective. În primul rând, evaluăm nivelul și evoluția gradului de informare a opiniei publice referitor la instituțiile UE și a modalității în care acestea funcționează. În al doilea rând, observăm și analizăm evoluția atitudinii cetățenilor români față de UE în ultimii 2 ani. În cele din urmă, comparăm opiniile cetățenilor români cu ale cetățenilor celor 10 state care au aderat în 2004 și cu populațiile din vechile state membre ale UE pentru a reliefa diferențele de abordare venite din partea cetățeanului.

Principalele surse folosite pentru datele utilizate în această secțiune sunt reprezentate de eurobarometrele naționale pentru România. Primul eurobarometru luat în calcul este cel cu numărul 62, datând din toamna anului 2004, primul vreodată realizat pentru România în cadrul eurobarometrelor naționale. Ultimul luat în calcul este eurobarometrul 65 din primăvara acestui an, eurobarometrul 66 urmând a fi dat publicității la finele acestui an. De asemenea, am luat în calcul și sondaje naționale efectuate între anii 2002 și 2006 de către institutele de sondaj din România.

Cunoașterea instituțiilor UE

și surse de informare

Pentru evaluarea gradului de cunoaștere a instituțiilor europene vom porni de la itemii cu grad de generalitate superior întâlniți în eurobarometre, ulterior detaliind și itemii particulari. Prin „cunoașterea instituțiilor” înțelegem răspunderea corectă la 50% dintre întrebările care sunt adresate despre instituțiile Uniunii Europene. Analizând eurobarometrele din toamna anului 2004, primăvara și toamna anului 2005 vom observa o variație, ce inițial poate părea ciudată, a gradului de cunoaștere a instituțiilor de către cetățenii români. Astfel, figura alăturată¹¹ prezintă valorile înregistrate pentru fiecare dintre aceste barometre. Evoluția pozitivă a gradului de cunoaștere a instituțiilor UE, înregistrată între barometrul din toamna lui 2004 și primăvara lui 2005, poate fi ușor explicată prin prisma interesului crescut după eșecul României de a deveni stat-membru al UE. În schimb, este oarecum neașteptat regresul înregistrat în ceea ce privește gradul de cunoaștere – de-a lungul anului 2005 acesta scăzând de la 42% la 37%. O posibilă cauză ar putea fi reprezentată de eșecul Tratatului Constituțional de a supraviețui referendumurilor din Frața și Olanda, dar probabilitatea ca acest aspect să influențeze gradul de informare și cunoaștere în România este redusă. Această variație oscilantă este explicată de cei care au redactat raportul în toamna lui 2005 drept fiind asociată schimbărilor de interes pe care populația le are față de tematica UE.¹²

Mergând pe analiza specifică a celei mai cunoscute instituții europene în România, Parlamentul European, putem distinge mai multe tipuri de cunoaștere instituțională. Eurobarometrul din 2004 nu reflectă decât faptul că 4 români din 5 (82%) auziseră despre Parlamentul European, procent ce a crescut la 84% în 2006.¹³ În schimb, ultimul eurobarometru ajunge la concluzia existenței a 4 tipuri diferite de cunoaștere instituțională a Parlamentului European: consistentă (cei care știu și detaliile de funcționare ale instituției), slabă (se rezumă doar la identificarea instituției), incertă (nu poate identifica instituția, dar poate identifica unele mecanisme de funcționare) și inexistentă.¹⁴ Primul dintre aceste tipuri, cunoașterea consistentă a Parlamentului European este regăsită doar în cazul unui român din patru (27%), mai puțin de jumătate decât media înregistrată în statele UE.

Urmărind o diferențiere a gradului de informare referitor la procedurile instituționale ale Uniunii în funcție de mediile de rezidență, rezultă că mediul urban are un avantaj de 10 procente, 41% față de 31% în mediul rural.¹⁵ Aceste date vin să contrazică datele prezentate de eurobarometrul rural, efectuat în 2002, moment în care 65% dintre locuitorii din mediul rural susțineau că se informează sistematic și au cunoștințe despre UE și instituțiile sale.¹⁶ Datele prezentate în 2002 sunt destul de departe de realitatea prezentată în eurobarometrele din 2004 și 2005, mai ales dacă luăm în calcul faptul că gradul de cunoaștere a instituțiilor europene a crescut semnificativ în anul 2005 în raport cu 2002.

Diferența poate fi datorată și expunerii diferite la mijloacele de informare, cantitativ mai mare în mediul urban. Observarea principalelor surse de informare cu privire la instituțiile UE conduce la concluzia că peste 70% dintre români folosesc televiziunea drept sursă principală, radioul este pe locul secund, în timp ce ziarul este plasat pe locul al treilea (25%), iar Internetul (15%) este pe locul al patrulea.¹⁷

Ultimele două eurobarometre, cel din toamna lui 2005 și cel din primăvara lui 2006, au relevat

faptul că, la nivelul populației României, există tendința ca cele mai multe informații despre instituțiile Uniunii Europene să le aibă tinerii, persoanele cu nivel de educație cel puțin mediu, cei cu un consum mediatic superior, locuiesc în mediul urban și au o atitudine pozitivă față de UE. Profilul celor mai bine informați români referitor la instituțiile UE corespunde tinerilor de la oraș, cu educație superioară, cunoscători de limbi străine și cu expunere ridicată la media.

Atitudinea față de UE

Pentru o țară precum România, în prag de aderare la Uniunea Europeană, investigarea așteptărilor pe care populația le are în legătură cu procesul respectiv este relevantă. Astfel, în cele ce urmează dorim analizarea gradului în care românii susțin aderarea și integrarea în UE și gradul de încredere pe care îl au în UE și în instituțiile sale.

Barometrul de opinie publică realizat de CURS în 2005, precum și sondajul Gallup din același an reflectă faptul că 85%, respective 80% dintre români susțin aderarea României la UE.¹⁸ Nivelul susținerii a fost unul foarte ridicat (peste 75%) încă din 2002 și se menține ridicat pentru mai mult de 4 ani. Apropierea datei aderării nu are menirea să diminueze numărul susținătorilor aderării, iar acest lucru va fi vizibil în cazul unui referendum național înaintea aderării.

În ceea ce privește încrederea în Uniune, poziția pe care o ocupă românii comparativ cu statele membre este una paradoxală dacă luăm în calcul gradul de informare și cunoaștere a instituțiilor. Deși au cunoștințe relativ reduse asupra Uniunii, ei tind să aibă o părere mult mai bună despre ceea ce știu în materie de instituții europene comparativ cu alții. Figura de mai jos redă evoluția încrederii populației României în UE, procentele fiind cele înregistrate de eurobarometrele din 2004 și 2005.¹⁹ În 2004, românii declarau cel mai înalt grad de încredere în UE (74%), comparativ cu statele membre, plasând Uniunea pe locul 2 în topul încrederii în instituții la nivel național, după Biserica. În 2005 am rămas națiunea cu cea mai mare încredere în UE deși scorul de încredere a scăzut ușor de la 74% la 68%. La finele lui 2005, încrederea scădea la 64%, însă românii continuau să fie poporul cu cea mai ridicată încredere în Uniune. Pentru anul 2006 se înregistrează o nouă creștere la 68%, cel mai ridicat grad de optimism, în comparație cu statele membre, acesta fiind de peste 60%. Oscilația pare să fi fost produsă de efectele votului negativ dat Constituției de către Franța și Olanda. În același timp, gradul de încredere al populației se diminuează ușor pe măsură ce crește nivelul de cunoaștere al Uniunii și al înțelegerii mecanismelor ei. În același timp, pe măsură ce se apropie data aderării, nivelul de optimism tinde să ajungă la același nivel cu al statelor membre care au înregistrat de mai mult timp încredere sporită în UE (Portugalia, Grecia).

Temerile românilor legate de integrarea europeană sunt și ele stabile, eurobarometrul din 2006 reflectând situația actuală. Cea mai mare îngrijorare a românilor se referă la sporirea problemelor pe care le vor avea agricultorii (57%) după aderarea la UE. Pe locul doi este teama de sporire a taxelor după aderarea la Uniune (51%), sporirea traficului de droguri fiind teama de rangul trei pentru români (47%). Pe locurile următoare se situează pericolul unor crize economice (41%), pierderea puterii de către statele mici (34%), transferarea de către UE a locurilor de muncă în țări cu salarii scăzute (33%) și sfârșitul monedei naționale (32%).²⁰

Concluziile celor două sub-secțiuni de mai sus vizează faptul că românii, în pofida faptului că sunt destul de puțin informați despre situația instituțiilor Uniunii Europene, prezintă cel mai ridicat grad de susținere al aderării (peste 75%, în medie, în ultimii 4 ani). Încrederea în UE și în instituțiile sale se află și ea la un nivel extrem de ridicat, fapt ce poate părea paradoxal în raport cu gradul redus cunoștințe despre acest subiect. Astfel, este foarte plauzibilă ipoteza conform căreia optimismul să se datoreze acestei lipse de informare. Totuși, ipoteza poate fi parțial infirmată de faptul că portughezii și grecii, cei situați pe locurile următoare în ceea ce privește încrederea, se situează bine la capitolul "cunoștințe despre UE", așa cum va reieși din sub-secțiunea următoare. Diferențele urban-rural în ceea ce privește gradul de informare referitor la UE nu sunt atât de ridicate precum se speculează în discuțiile cotidiene, existând însă un avantaj de 10 procente în favoarea mediului urban. În ceea ce privește percepția principalelor probleme cu care se va confrunta România după aderare, opțiunile sunt stabile și vizează probleme din agricultură, taxe și droguri. În același timp, majoritatea românilor consideră că depinde doar de țara noastră dacă va adera sau nu în 2007 sau 2008, cei mai mulți dintre respondenți fiind însă siguri că aderarea se va produce la 1 ianuarie 2007.

Diferențe ale opiniei publice în România și UE

Există, fără îndoială, diferențe între opinia publică din România și opinia publică din statele membre ale UE. Vom analiza, succint, diferențele existente în cazul aspectelor discutate anterior doar pentru România. Primul aspect relevant este cel legat de cunoașterea instituțiilor și mecanismelor UE. În 2005, România continua să se afle între ultimele cinci țări în materie de grad de cunoaștere a instituțiilor UE (alături de Bulgaria, Croația, Turcia și Marea Britanie)²¹, doar una dintre acestea fiind deja stat-membru al Uniunii. În 2006 situația nu este diferită.

Raportul de informare urban-rural este deosebit de cel din statele-membre ale UE unde raportul înclină ușor în favoarea celor din mediul rural - 48% față de 46% în mediu urban. O altă diferență semnificativă apare în ceea ce privește sursele de informare. Dacă în ceea ce privește principala sursă de informare, televiziunea, situația este identică, în România ziarele nu ocupă locul al doilea ca în statele UE, ci locul al treilea. Românii folosesc ziarele pentru informare asupra Uniunii numai în proporție de aproape 25%, față de 41%, procentul corespunzător în UE. În plus, Internetul încă este foarte puțin utilizat din simplul motiv că numai 15% dintre români au Internet acasă, față de 46%, procentul corespunzător pe total UE.²²

În ceea ce privește încrederea în instituțiile UE, România înregistrează o medie, în ultimii 2 ani de 68,5% devansând clar noile state membre (cele 10 care au aderat în 2004) cu o medie de 55% și vechile state membre ale UE, cu o medie de 45%.²³ În ceea ce privește motivele de îngrijorare referitoare la aderarea UE, deși România percepe drept cea mai problematică agricultura, atât noile state-membre, cât și vechile state-membre plasează pe primele 2 locuri creșterea taxelor, urmată de sporirea traficului de droguri (ordinea diferă în funcție de grupul de state).²⁴

Dacă anterior am analizat sprijinul pe care românii îl acordă pentru aderare, am decis să analizăm în cele ce urmează sprijinul pe care

statele-membre ale UE îl acordă României. Suportul pe care cetățenii din diferite țări îl acordă pentru aderarea României la UE se menține în bună măsură într-o ierarhie similară în toamna față de primăvara anului 2005. Cetățenii din Grecia, Cipru, Suedia, Slovenia și Malta sunt în favoarea integrării României în proporție de peste 60%. În grupul țărilor cu un suport pentru integrarea României între 50-55% se aflau, în toamna ca și în primăvara 2005, țările baltice, Ungaria, Slovacia, Polonia și Olanda.²⁵

Concluzii

Una dintre cele mai bune concluzii pe care le putem avea la finalul acestei analize este redată chiar de către Jonathan Scheele: „Nu există lună de miere după noaptea nunții dintre România și UE. România trebuie să performeze ca stat membru din prima zi după aderare”.²⁶ Oricât de dure ar suna cuvintele sale și oricât de dificil pare de înfăptuit conținutul celor spuse, România trebuie să se aștepte la o astfel de atitudine din partea instituțiilor și oficialilor Uniunii. Impactul post-aderare poate fi dureros și poate duce la efecte neașteptate precum cele din Republica Cehă sau Ungaria.

La nivel atitudinal, populația României manifestă optimism și sprijin pentru aderare. Însă, aceste aspecte pozitive nu sunt susținute de un nivel al informării pe măsură. Sursele de informare sunt reprezentate de televiziune și radio care nu se pot decât rezuma la prezentarea unor date sumare despre instituțiile și mecanismele UE, ziarele fiind consultate de un român din patru, iar accesul la Internet fiind foarte redus (mai puțin de un român din șase beneficiază de Internet la domiciliu). Atitudinea pozitivă a românilor este însoțită de un suport destul de ridicat din partea unor state membre ale UE vizând aderarea României.

La nivel instituțional, situația se pare a se fi îmbunătățit pentru țara noastră în ultima perioadă. Aprecierile venite din partea oficialilor europeni, precum și poziționarea mai bună în raport cu Bulgaria, au oferit speranțe României, care, în urmă cu un an, nu avea certitudinea aderării în 2007, iar progresele realizate își continuă linia ascendentă. Sectoarele problematice reprezintă încă subiect de discuție. Cert este faptul că reforma instituțională trebuie să se manifeste și la

nivelul alegerii unui sistem electoral pentru alegerile europene, proces în care România va fi angrenată curând după aderare. România pare, în aceste momente să aibă potențialul și resursele necesare unei adaptări rapide la nivel atitudinal cerințelor Uniunii. Există însă câțiva „dar” ce ne fac să ne întrebăm dacă România este instituțional pregătită pentru aderare sau este încă visătoare sperând în ajutor străin, reforme lente și trageri de timp așa cum nu de puține ori a procedat în perioada de pre-aderare.

Note:

¹ Ne vom referi în special la rapoartele de țară din toamna lui 2005 și primăvara lui 2006, acestea fiind cele mai relevante în identificarea progreselor făcute de România, dar și capitelele la care țara noastră este încă deficitară.

² Document de sinteză - raport de monitorizare - 16 mai 2005. [www.infoeuropa.ro], data accesării: 17.09.2006.

³ Vezi [www.infoeuropa.ro], data accesării: 17.09.2006.

⁴ Conform Constituției, doar Parchetul General poate ancheta parlamentari, iar fostul Parchet Național Anticorupție a fost înființat ca organism independent.

⁵ Document de sinteză - raport de monitorizare - 16 mai 2005. [www.infoeuropa.ro], data accesării: 17.09.2006.

⁶ Document de sinteză - raport de monitorizare - 16 mai 2005. [www.infoeuropa.ro], data accesării: 17.09.2006.

⁷ Norma de reprezentare se obține împărțind numărul total de locuitori ai țării la numărul total de europarlamentari.

⁸ George Jigău, „Boc și Tăriceanu și-au jurat iubire veșnică”, în *Ziua de Cluj*, 2 decembrie 2005.

⁹ În calitate de observatori, reprezentanții români au o activitate limitată în cadrul legislativului european. Spre exemplu, ei pot participa la ședințele comisiilor parlamentare, dar nu pot vota și nu pot lua cuvântul decât dacă ceilalți membri ai comisiei își dau acordul, prin vot.

¹⁰ În cazul alegerilor locale, generale și prezidențiale, este nevoie ca cel puțin 50% plus 1 din numărul alegătorilor înscrși pe liste să participe, pentru ca alegerile să fie validate.

¹¹ Figura reprezintă procentele comparate obținute din eurobarometrele 62, 63, și 64, din datele deja menționate. Sursa: www.infoeuropa.ro, data accesării: 21.08.2006.

¹² Eurobarometrul 64.2, *Opinia publică în Uniunea Europeană, Raport național: România, toamna 2005*, p. 14.

¹³ Eurobarometrul 62 și Eurobarometrul 65.

¹⁴ Eurobarometrul 65, *Opinia publică în Uniunea Europeană, Raport național: România, primăvara 2006*, p. 3.

¹⁵ Eurobarometrul 64.2, *idem*, p. 15.

¹⁶ Eurobarometrul rural, *Fundația pentru o Societate Deschisă, 2002*.

¹⁷ Pentru detalii, vezi Eurobarometrul 65.

¹⁸ *Barometru de Opinie 2005*, Institutul pentru Liberă Inițiativă în colaborare cu Centrul de Sociologie Urbană și Regională (CURS), p. 5; *Percepția opiniei publice din România asupra politicii externe și a relațiilor internaționale*, Gallup, 2005.

¹⁹ Figura reprezintă procentele comparate obținute din eurobarometrele 62, 63, și 64.

²⁰ Pentru detalii, vezi Eurobarometrul 65, p. 22.

²¹ Eurobarometrul 63, p. 3.

²² Eurobarometrul 65, p. 3.

²³ Calcule efectuate pe baza datelor din Eurobarometrul 65, p. 8.

²⁴ Pentru detalii, vezi Eurobarometrul 65, p. 22.

²⁵ Pentru detalii, vezi Eurobarometrul 64, p. 24.

²⁶ Declarație Jonathan Scheele privind Raportul de Monitorizare - 16 mai 2005. [www.infoeuropa.ro], data accesării: 17.09.2006.

intermezzo clujean

Enciclopedia "Minerva"

Petru Poantă

Clujul nu are familii ilustre de români al căror arbore genealogic să înceapă mai devreme de secolul XIX. Aici n-a existat o aristocrație propriu-zis românească și pînă după Unirea din 1918, nici o intelectualitate consistentă, cu figuri proeminente și cu vocația unor idei fondatoare. Printre foarte puținele excepții răsare, aproape straniu, într-o glorie imperială, medicul oculist Ioan Molnar Piuariu, "notabilitat" (innobilat) în 1791, autor, printre altele, al unei gramatici, româno-germane. Cultura română e de "subzistență" și mediocră, iar oficial abia dacă tolerată. O dată cu înmulțirea românilor în oraș, se acumulează o energie subterană care așteaptă, comprimată, momentul cristalizării. De fapt, avem de-a face cu un complex al marginalității specific oricărei minorități discriminate. Cînd contextul devine favorabil, un asemenea complex sfîrșește întotdeauna într-o revoltă. Explozia culturii după 1918 este în esență consecința unei revolte a marginalilor. E ca o renaștere miraculoasă; o afirmare frenetică și luminoasă a substanței etnice. Clujul devine un centru polarizant al românității efervescente. Deși decorul urbanistic rămîne în mare neschimbat, geografia orașului se etnicizează simultan cu mediul lingvistic. Se constituie uimitor de repede o elită prodigioasă cu vocație fondatoare. Dar nu-i vorba în acest caz de un boom cultural, adică de un moment exploziv al unui fenomen de creștere, ci mai curînd de o geneză; o explozie aurorală, de început de lume. În învățămînt și cultură apar instituții imediat performante și se creează astfel o ambianță intelectuală în care entuziasmul e mereu roditor. Vin de pretutindeni personalități eminente, fascinate de acest timp al întemeierilor. Se trăiește intens și laborios într-un registru al ferorii. Pînă și sărbătorile omagiale devin aici atipice. Astfel, la zece ani de la Unirea din 1918, un grup de intelectuali, majoritatea universitari, editează în 1929 o lucrare de referință și întrucîtva de pionerat în cultura noastră: **Enciclopedia română**, cunoscută sub numele de *Enciclopedia "Minerva"*. De fapt, e puțin spus editează, căci monumentul a fost proiectat și construit de grupul respectiv, numit convențional "Comitetul de redacție". Răsfoiesc adesea cu admirație

uimitoarea lucrare, încercînd să reconstitui reprezentarea ei în mentalul celor treisprezece specialități care au elaborat-o, dar motivația lor dintr-un scurt preambul are aerul modest al unui gest patriotic; un stereotip frecvent în discursurile publice ale ardelenilor, înainte și după Unire: "Enciclopedia Minerva apare ca un pios omagiu adus de colaboratori și de editură eforturile făcute de către acei ce s-au jertfit ori au luptat pentru întregirea neamului...". În realitate, oamenii aceștia aveau o formidabilă voință a întemeierii și ambiția de a construi monumental. Sentimentul național, în ofensivă, nutrea toate energiile creatoare, Enciclopedia clujenilor era gîndită, în fond, drept o imagine grandioasă a națiunii în afirmare. Pe de altă parte, ea se integra vastului proiect iluminist al Școlii Ardelene, continuat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de Societatea "Astra" care, de altfel, a editat și ea o Enciclopedie, la Sibiu, la sfîrșitul veacului; deficitara însă ca informație și concepție și, de aceea, depășită, cred autorii clujeni. Să remarcăm, apoi, că în viziunea autorilor, Enciclopedia performează un fel de model al "omului cult" din anii '30 ai secolului trecut, înțelegînd prin "omul cult" cărturarul obișnuit, adică "orice locuitor știutor de carte al țării". Cine va răsfoi lucrarea realizează că este vorba de o exigență severă și de un standard foarte ridicat. Descoperi și aici consecința altui proiect iluminist care a devenit pentru societatea românească din Ardeal paradigma educației prin învățămînt și cultură. Enciclopedia este, în principiu, un vast dicționar de personalități și noțiuni referitoare la întregul teritoriu al creației și cunoașterii. În cazul *Enciclopediei Minerva* este vorba despre o selecție amplă, din dicționarul enciclopedic universal. Ea e conformă așteptărilor "omului cult" din interbelic, așa cum apare el în concepția enciclopediștilor clujeni. Trebuie spus însă imediat că informațiile (majoritatea culese din surse autorizate) sînt relevante și la zi pentru domeniile de referință. Definițiile, concentrate și exacte, au o surprinzătoare acuratețe. Pentru a da o idee despre amploarea și eficiența documentării, să spun numai că afli aici, printre atîtea altele, toate localitățile din România (orașe și comune), cu diverse informații despre ele,

inclusiv numărul de locuitori la 1929. Dacă cunoști contextul apariției Enciclopediei, realizezi că aceasta e de o surprinzătoare modernitate și obiectivitate (în receptarea unor personalități sau a unor noțiuni). Apar cîteva ambiguități doar în evaluarea unor scriitori români care, de altfel, aveau încă o imagine voalată în perioada respectivă, cum este, de pildă, aceea a lui Al. Macedonski. Dar, oricum, nu există o perspectivă ardelenescă, provincială, cu *parti-pris-uri* fătîșe. De altminteri, autorii înșiși sînt personalități consacrate ori în plină afirmare ale timpului lor, cu studii universitare și doctorate la Viena și Budapesta. Iată lista celor treisprezece: Alexandru C. Pteancu, dr. în litere și filosofie: ordonarea și revizuirea materialului; Augustin Maior, inginer, prof. univ: științele fizice și tehnice; Ștefan Metes, membru corespondent al Academiei: istoria națională, economia politică și religia ortodoxă; Romulus Demetrescu, dr. în filosofie: filosofie, sociologie, drept, literatura română și universală; dr. Valeriu Bologa, docent universitar: științe medicale; Aurelian Florinescu, licențiat în matematică și geografie: științele geografice; Victor Lațiu, dr. în științe: științele naturale și chimia; Sever Pop, dr. în litere: istoria universală și istoria artelor plastice, lingvistica; Septimiu Popa, preot, profesor: religia romano-catolică și greco-catolică, generalități; Ana Voileanu-Nicoară, prof. la Conservator: muzica; Ion Mușlea, dr. în litere: arta modernă românească, teatru, muzee și actualități culturale; maior Alexandru Cristescu: chestiunile militare; dr. Petru B. Cirlea (maghiarizarea numelui Țirlea, familie de origine macedo-română): chestiunile sportive. Nume, așadar, în bună parte cunoscute și integrate deja în istoria culturii naționale. Mulți dintre autori predau atunci în învățămîntul universitar, unii conduceau institute de cercetare sau instituții publice și toți scriau și publicau studii de specialitate. Din modestie, în propria lor Enciclopedie nu figurează decît doi. Să menționez, în sfîrșit, că lucrarea, ca obiect, este o performanță tipografică. Are 978 de pagini, format A4, cu textele distribuite pe trei coloane în pagină. Conține peste o mie de clișee în text, o sută hărți alb-negru, zece în culori și cincizeci planșe artistice. Prima ediție a apărut în cinci mii de exemplare. S-a tipărit la Imprimeria "Minerva" S.A. Cluj.

remember

Cu finul meu pe Titulescu

Tudor Ionescu

[A împlinit 15 ani și a venit pe la mine. **Finul**, nu Titulescu. Adică Paul. Paul George (mai departe îi voi spune Paul). Deoarece la mine în apartament se făcea curățenie mare, ne-am dus să ne plimbăm.]

- Uite, Paul, de-aici începe bulevardul Nicolae Titulescu. Tu știi cine a fost Titulescu?

- Da, un politician.

- Și ce a făcut el mai și mai grozav?

- Multe. De-aia i-au dat și numele acestui bulevard care, mi-a spus mama, mai demult se numea strada Pata. Da' nu știu de ce ...

- Fiindcă așa, în linii mari, dacă te mai duceai câțiva kilometri buni, ajungeai în comuna Pata. Culmea e că, și acum, dacă te duci pe Titulescu tot atâția kilometri, tot în comuna Pata ajungi, nu la moșia lui Titulescu! Deci, ce a făcut Titulescu, ceva foarte important? Precum ai zis tu - multe. S-a născut în 1882, la Craiova, exact ca bunică-mea. Dar a murit în 1941, la Cannes, ceea ce bunica... Între timp, a fost ministru de una și de alta, dar mai ales ministru de externe. Ei, și de două ori, în '30 și în '31, a fost președintele Ligii Națiunilor, actualul ONU.

- M-am prins...

Așadar, îi arăt lui Paul cum începe bulevardul N. Titulescu, pe dreapta cu un *bolero*, pe stânga cu *ouă proaspete*. Scris galben pe roșu. Mai încolo, cât vezi cu ochii, blocuri (nu chiar urâte) și verdeată - multă: tufe, boscheți, flori, viță-de-vie pe fațade până pe etajul patru, flori și la ferestre ori pe balcoane (de remarcat etajul VI de la nr. 6 și un balcon de la numărul 32), copaci fructiferi sau nu (de fapt, "fructiferi" cred că sunt toți!), brazi (brazii ar fi fost mult mai mari, cu osebire cei argintii, dacă "moșul" lor, a câtorva - vreo

câteva sute - n-ar fi poposit de Crăciun în casele primitive ale concitadinilor noștri, *civilizați* dar săraci). Salcâmi, tei, mesteceni, plopi, un scoruș minunat (la nr. 28, sc. III), nuci, pruni, cireși... Un adevărat crâng întins de-a lungul străzii și cu prelungiri printre blocuri.

- Tudor, uite ce grafitti e acolo, la numărul 26, la scara III!

- Ce grafitti? Nu văd până acolo...

- *Bandi numa pântru tine...*

Cine-i Bandi? Îmi aprind o țigară. Ne întâlnim cu Hans, un câine. Singurul al cărui nume l-am aflat. De întâlnit am întâlnit mai mulți. Paul tace, privind ba în stânga, ba în dreapta.

- Da' la numărul 20, ai văzut păsările alea negre?

- Ceva ciori pe acoperiș? Ciudat; astea apar numai seara și dimineața; dar atunci cu miile. Ca la Hitchcock.

- Nu pe acoperiș, pe geamul de la parter.

- Cum, naiba?

- Pictate.

- Vreun fantezist...

- Păi, cam ca ăsta de-aici, cu senzori de mișcare și alarmă pe balcon!

Trecem prin dreptul unei farmacii (una din cele cinci sau șase de pe traseu), prin dreptul unui magazin alimentar (unul dintre cele cinci sau șase de pe traseu). În dreptul spațiului dintre 36 și 38, Paul tresare din nou:

- Ai văzut ce grafitti? Ah, tu nu prea vezi...

Scria „MUE”. Ce înseamnă?

- Nu-ți spun. Sunt nașul tău.

Derutat, Paul schimbă vorba.

- Da' sunt la farmacii pe-aici pe la voi... Și cabinete medicale... Așa de mulți bolnavi sunt pe

Titulescu?

- Se pare... E un vad bun pentru Crucea Roșie... Nu?

- Apropo, cruce-cruce n-am prea văzut. Biserici nu-s prin zonă?

- Multe, nu-s. N-a trecut Becali pe la noi.

Totuși, câteva ar fi: una chiar după ce se termină strada, ortodoxă, una reformată, mititică - la capătul de sus al străzii, pe stânga, și una penticostală - la mijlocul ei. N-ai văzut-o? Din asta, penticostală, uneori se aud cântecele destul de frumoase.

- Da' birturi, crâșme, restaurante...?

- Cam tot ca bisericile. Un restaurant cu nume spaniolesc ai văzut la început, o crâșmă e la celălalt capăt, și o jumătate - la mijloc.

- Mai multe farmacii decât cârciumi..., cugetă Paul. Auzi, da' inima de la numărul 14, ai văzut-o?

- Ce? Donează cineva o inimă sau o pune la îndemână?

- Nu știu; era „ventuzată” pe geam.

Brazi, farmacii, magazine alimentare, vreo câteva magazine de alt soi (inclusiv unul de „cadouri”, câini, două «trolee», trandafiri, copaci, o droaie de mașini, gropi în trotuar... În dreptul numărului 117, Paul îmi dă un cot și îmi spune că acolo o va trimite pe maică-sa, deoarece pe o firmă scrie ceva de genul „școala mamei”. Îmi mai arată și un balcon pe care scrie „Tavi”. Ceva mai spre capătul bulevardului, trecem neglijenți pe lângă anunțata cârciumă, așezată vizavi de biserică reformată și... ieșim de pe bulevardul Nicolae Titulescu. Mă uit la ceas: exclus să se fi terminat curățenia de-acasă. Încotro s-o luăm? Pe *Unirii*? Pe *Borhanci*? La vale, spre ISE? Ce am decis vă voi povesti cu altă ocazie. Bine?

ex-abrupto

Panek Kati

Radu Țuculescu

Mă gândesc (ca un gânditor sădea ce sînt...) că atunci cînd s-a născut Panek Kati, ursitoarele cîntau cu glas baritonal cîntece vechi, aveau chef de joc și de joacă, dădeau pe gît cite-o cană cu vin, din cel stors de către picioarele noduroase ale lui Bachus iar pauze făceau doar pentru a-și răsuci cite o țigară din frunze aromatate și a ofta sonor, artistic, după iubiri trecute.

Pentru Panek Kati, viața de culise e o anexă la cea principală, rostogolită pe scîndurile scenei, chiar dacă respectiva anexă se insinuează, uneori, cu abilitate în spatele celeilalte, încercînd a ieși și ea la rampă. Vitalitatea care irumpe din această actriță se datorează, în primul rînd, cîntului. Cîntul cel de la începuturi, crud, anonim, neatins de impurități, aproape sălbatic, în stare să-ți strecoare fiori pe șira spinării, să-ți zgîrie timpanele, să-ți răscolească viscerele. Cîntul și jocul o însoțesc pe Panek Kati cu încăpăținare, completîndu-se reciproc.

Actrița e o balanță între rîs și plîns, între tragedie și comedie. Ea știe foarte bine că între

grotesc și sublim e o distanță de-un pas ori nici măcar atît. De aceea, pe granița subțire dintre cele două noțiuni, ea se mișcă cu siguranța unei gimnaste de elită.

Frivolă și angelică, senzuală și afectuoasă, regină și sclavă. Uneori, o marionetă în mîna destinului. Un clown care-și ascunde sentimentele sub straturi groase de farduri colorate. Și peste toate acestea, cîntecul popular, adesea de-o răscolitoare tristețe. Dar Panek Kati este o luptătoare a cărei arenă este scena.

Joacă cu aceeași dezinvoltură în registru comic ori dramatic, știind să fie și patetică și sentimental-liricoidă și exuberant-hazlie ori impresionant-dramatică. Dar, cel mai bine îi reușesc rolurile în care lacrima e crăpată de rîs, fără intenții, un amestec de dulce amar, un îndemn la hai să facem haz de necaz, mult mai teribil decît orice declamație bubuitoare ori zbuciumat-viscerală... Cînd creează astfel de roluri, Panek Kati îmi amintește (o să vă mire!) de unul din marii actori ai ecranului, cam uitați în ultima vreme, și anume de Alberto Sordi. Chiar dacă ea, în aparență, este

mai dominantă, mai hotărîtă, mai sigură și nu se lasă ușor dusă de val.

Exigentă, constant, cu ea însăși, atunci cînd este vorba de scenă, Panek Kati cunoaște foarte bine lecția muzicianului conștient de valoarea fiecărei note interpretate. Știe ce, cum și cît trebuie exersat, pînă ce iese și se produce, la înălțime, chiar și în fața unui public cu urechi afone.

Să cînti și să nu faci compromisuri, să joci și să nu faci compromisuri, să trăiești și să nu... Mă rog, în viață uneori nu le poți ocoli, dar în artă se poate. Sună banal dar... sună bine.

Panek Kati este o actriță (artistă) cu o largă paletă de tonalități interpretative, colorată precum un curcubeu după o ploaie de vară. Îți captează atenția cu lejeritate, te prinde în capcana actului ei artistic și te duce cu ea pînă la capăt, într-o aventură plină de risc și farmec. Are personalitate bine conturată. O remarcă chiar și atunci cînd doar traversează scena în vîrfurile picioarelor, fără a șopti vreun cuvînt, precum un mim sfios de discret, cu un zîmbet amar-ironic pe buze. Părerea mea.

tutun de pipă

Geamurile toamnei

Alexandru Vlad

Nu mă pot debarasa de impresia că lumina fabuloasă a toamnei ascunde cumva o primejdie. Cât de mare, în ce fel, n-o pot spune. E o oarecare îngrijorare, ca un fel de premoniție. Mă îngrijorează tot felul de lucruri, cum ar fi de exemplu geamurile lui Costan. Diminețile sunt foarte reci, bruma căruntă dăinuie în umbra casei până la amiază, în umbra stâlpilor de telegraf (sau de ce-or fi fiind) și prin viroagele mai adânci, cu o insistență care mă face să mai pun o haină pe mine și să-mi dau seama că mi s-a stins pipa: parcă aș lipsi prin asta universul de o sursă de căldură.

Costan și-a spart metodic geamurile cândva pe la începutul verii. Poate se lăsase zăpușeala și omul simțea nevoia de mai mult aer. Deocamdată nu pare nici pe departe îngrijorat - geamurile acelea par ultima lui problemă. Cioburile ascuțite, rămase în cercevele, parcă îmi intră mie în carne. Când apuc să-l văd în curte, se agită prin perimetrul acela plin de gioarse inutile care par să apară singure acolo peste noapte. Se adună, te pomenești, ca să nu le prindă frigul iernii izolate prin alte cotloane ale satului. Probabil le aduce el cu roaba atunci când nu-l vede nimeni, face orice în loc să-și pună sticlele la geamuri. Ca urmare curtea lui arată de multă vreme ca o magazie de vechituri în aer liber. Pelinul și brusturii au fost deja arși de brumă și se vede totul ca-n palmă. La geamurile sparte, evident, nu arde niciodată lumina când mă întorc eu acasă. Încăperea a fost evacuată, golită de mobilier, și familia lui Costan se grămădește în încăperea de jos - aceasta cu geamuri mici ca de cazemată.

Cât îl privește pe Costan, existențial vorbind, acesta trece fără îndoială printr-o perioadă proastă. Bombăne, vorbește de unul singur, răspunde la salut cu întârziere, multă vreme după ce a trecut pe lângă tine. Este evident că pe om îl roade ceva. Am înțeles că și-a bătut zdravăn nev-

asta, pe Maricica, și ca să-și răcorească nervii și-a spart toate ferestrele casei. N-am asistat la eveniment, dar acestea se văd din șosea ca bombardate de o grindină care s-ar fi abătut, culmea ghinionului, doar peste curtea lui. Am aflat de la o femeie care a abordat subiectul oarecum pe ocolite că Maricica ar refuza să-și asume îndatoririle conjugale, pe motiv că ar fi de-acum anăndoi prea vârstnici pentru asemenea zburdălnicii. Femeia îmi spune toate acestea foarte pe ocolite, cu o expediență suspectă. Nici ea nu-i prea tânără. Alții spun că totul s-ar trage pur și simplu de la faptul că omul a început iarăși să bea. Până acum a jost "jurat", dar s-a dus la preot și acesta la dezlegat. Asta însă, dacă stăm să judecăm drept, nu exclude în totalitate prima explicație.

Mă întâlnesc cu el când vine de la lucru, cu sapa în spinare. În picioare are cizme de cauciuc, iar în mâini se străduie să țină o pereche de pantofi. Încălțat și la mâini și la picioare, așa pare la prima vedere. Vine pe șosea în timp ce acela care trebuia să-l plătească o luase pe scurtătură, pe uliță. Bietul Costan are ghinion și când muncește. Schimăm câteva cuvinte, dar se vede că omul nu are inima ușoară. Din toți dinții Costan a mai rămas doar cu caninii, galbeni de tutun și, până în clipa când deschide gura, bine ascunși sub mustață. Nu cere țigară, nu caută să piardă vremea la povești, nu încearcă să mă convingă să-mi fac curtea mai frumoasă, să tai frasinul și să betonez, să pun ciment - "țământ", cum spune el.

Venind eu acasă, pe la unsprezece noaptea, o zăresc pe Maricica făcând scandal în fața clădirii închise a Bufetului. Grasă, îmbrăcată într-o rochie albă și subțire ca o cămașă de noapte, pare o fantomă. Autocamioanele lungi care trec pe lângă ea claxonează preventiv, dar Maricica, extraordinar de supărată, nici nu le bagă în seamă. Prima impresie este că se ceartă cu clădirea pustie, la care se oțărăște cu toată indignarea și slobodă la gură cât

încapă. Poate că va da și ea cu pietre. Înăuntru luminile sunt stinse, ușile închise cu lacătul cel mare. E închis, o anunț eu când ajung în dreptul ei. Am crezut că e înăuntru șefa, îmi explică ea cu năduf. Să nu-i mai dea omului ăștia pe dato-rie, că într-o noapte mă omoară cu toporul, mă găsește lumea dimineața rece și degeaba mai cheamă jandarii. Fața ei rotundă și dinții de aur îmi dau senzația că zâmbește până și acuma. Păi te temi de el? o iau eu la rost. Maricica e de două ori mai voinică decât firavul Costan. Geaba, că-i bărbat, îmi spune ea resemnată, chiar cu un oarecare respect. Am ajuns la poartă și stau acolo nehotărât în timp ce ea intră în curte, și dispare undeva în întuneric, ca într-un labirint printre obiectele acelea bizare. Streșinile lasă în jur o umbră groasă și nu se-aude nici un fel de zgomot înăuntru.

Casa aceea prea mare pentru ei, sau pe care oricum n-o prea folosesc pentru că și-au ridicat alături un șir de maghernițele din îngrăditură și pământ, se înalță cu geamurile sparte în văzul lumii ca o casă din care fantomele au ieșit bruscat printr-un fel de compresie, lăsând-o și mai pustie. Va rămâne mai mult ca sigur tot așa și peste iarnă, familia bulucindu-se claie peste grămadă în încăperea de jos, din care aburul de la gătit năvălește, pe la prânz, afară pe ușă în vâlătuci cu miezme destul de apetisante. Uneori Maricica gătea afară, pe soba uriașă de tuci, învărtind cu toții în oale, și atunci îți venea să-i invidiezi pentru viața lor în aer liber, cu bătătura transformată în locuință de vară.

Seara următoare l-am văzut eu însumi pe Costan cum se împleticea și lovea ușile cocioabelor pe care tot el le ridicase prin preajmă. Părea hotărât să distrugă ceva. În casă ardeau luminile, dar părea să nu fie nimeni. Se vedeau bine de tot ferestrele acelea sparte ca în urma unui bombardament. Ti le pun eu, îi promit lui Costan, dar acesta îmi aruncă o căutătură atât de suspicioasă și de tristă că prefer să-mi văd de drum. Cum, eu am crezut că-i vorba doar despre niște biete geamuri?

translații

Povestea unei înnebuniri

Horia Căpușan

Maurice Blanchot definea dezastrul (în cartea lui intitulată tocmai *L'écriture du désastre*) ca fiind scena ce a avut loc în trecut, dar care prin acest simplu fapt determină prezentul atât de mult încât el nu poate fi decât o repetare a ceea ce a fost. Exact în aceeași paradigmă se înscrie romanul lui Sadegh Hedayat (figură singulară și singuratică a literelor iraniene) intitulat *Bufnița oarbă* (Polirom, ediția a II-a, 2006; traducerii semnate de Gheorghe Iorga i se poate reproșa o prea puternică neologizare - păcat în general al traducătorilor noștri din limbi îndepărtate). Tema e enunțată deja din titlu - bufnița, pasărea legată în mod tradițional de imaginarul înțelepciunii și profeției este ființa alter-ego a naratorului ce urmărește scrierea vieții lui, ca formă a destinului; numai că bufnița este oarbă ca și destinul. Naratorul, un om de prisos, prizonier al unei căsătorii eșuate lamentabil, miniaturist mediocre și opioman înrăit își scrie povestea vieții lui, într-o ordine (numai aparent)

aleatorie, de fapt pentru a spune (putem imagina această povestire reluată de oricâte ori) povestea dezastrului său. El se reduce în fond la un roman familial (în sensul lui Freud); tatăl și unchiul său, gemeni (se cunoaște valoarea sacră a gemelității) s-au îndrăgostit de aceeași femeie, supuși la proba închiderii cu un șarpe (de altfel motivul veninului ucigaș, dar și izbăvitor e o constantă), unchiul doar va supraviețui, înlăturându-l pe tatăl mort. Iar fiul vinovat fără vină, nu va face decât să retrăiască viața tatălui ucis. Și dragostea lui pentru soție (o stricată) va fi un eșec, ea înșelându-l între alții cu un negustor de mărunțișuri (alt avatar al unchiului blestemat ce mai apare și sub chipul fantastic al unui cărușăș funerar). El nu poate rupe această legătură perversă, nici în realitate, nici în imaginar (de aceea miniaturistul mediocre nu va deveni inspirat decât atunci când pictează aceeași scenă care-l obsedează, scenă reprezentându-i de fapt pe mama și pe unchiul său; imaginea are la începutul

romanului farmecul unei adevărate miniatu-ri clasice persane). Dar tocmai această icoană pe care eroul o vede peste tot îi va fi furată de un alt avatar al unchiului și atunci printr-un straniu proces de identificare perversă naratorul va lua chipul dușmanului. Poate că finalul cu încercarea de posedare (ratată și sfârșind în omor) ca și actul disperat al scrierii povestirii nu sunt decât ultimele încercări de conjurare a sorții. Dar ele eșuează și atunci eroului nu-i mai rămâne decât să se scufunde în nebunie (ca și în *Jurnalul unui nebun* al lui Gogol, nebunia se ghicește peste tot fără să fie numită) - el e un martor neputincios al acestei sorți, asemeni astrologului ce apare în finalul unei alte mari opere a literaturii persane - *Cartea regilor* de Firdousi. Tot ca și în scrierea gogoliană mai devreme citată, nebunia se manifestă printr-o incapacitate de a vedea lumea așa cum este ea - ceea ce lasă drum liber tuturor fantasmelor, care în cele din urmă vor copleși slaba rezistență a minții bietului miniaturist. Dar dacă scrierea lui Gogol se încheia totuși cu o imagine a zborului, aici ultimele cuvinte sunt: "greutatea unui mort îmi apăsa pe piept". Păcatul părintesc nu va putea fi niciodată conjurat.

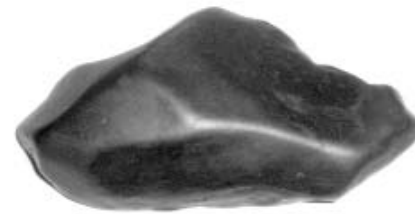
epiderme de bazalt

Piatra, consulul și hoțul

Mihai Dragolea

S-a întâmplat într-o seară din vara care a trecut: mă îndreptam spre casa unui verișor, casă aflată pe ulița de la râu, încă neasfaltată, încă destul de liniștită, cu mulți nuci, sălcii și plopi înșirați chiar pe dunga apei; era după o ploaie domoală și mă uitam să nu calc prin bălțile destul de dese. Și așa pășind am găsit „epiderma de bazalt”, o piatră cât podul palmei, incredibil de catifelată, o piatră creolă; mângâind-o, mi-am adus aminte de *Piatra Palidă*, un volum de versuri al pe nedrept uitatului poet Florin Mugur, de împrejurările cu totul speciale în care am achiziționat și citit volumul; dar asta e o altă poveste, de necomprimat în spațiul aferent rubricii. Una peste alta, trofeul verii mele a fost, rămâne epiderma de bazalt, o port cu mine tot timpul, încă de la întoarcerea în oraș. Chiar atunci, la pomenita revenire în mediul urban agitat, două distinse doamne m-au anunțat că umblă prin târg vorba cum că urmează să plec... consul la Sidney! Nici pomeneală de așa ceva, eu plec, dacă am timp, la cules epiderme de bazalt!

Sigur, mi-ar fi drag să ajung în țara (continentul) cangurilor, am trăit o vreme - cu părerea de rău că nu dețin un marsupiu, să-mi port femeile iubite acolo; și să-l văd pe prietenul adolescenței, stabilit la Adelaide; dar consul, de unde atâta diplomație?! Dar știu că este un Dragolea lucrând pe-acolo; după cum, tot din presă, am aflat și de un Dragolea de Timișoara, hoț năprasnic, un dat în urmărire generală. Până acum, poliția nu mi-a propus să fiu hoț expert, nici externele - diplomat pe cealaltă emisferă; rămân proprietarul unei minunate epiderme de bazalt, la rândul ei - posesoarea „terenului intravilan” al rubricii. Pentru că tot a venit vorba de terenul intravilan, pe străzile orașului se zbenghuie două dubițe albe, aparținând unor firme ocupate cu „carne și produse de carne”; într-o rubrică TV ni se spune cum că Flanco lucrează „fără exagerări poetice”; bine, dar ce te faci când cele două firme care contribuie la gloria carmangeriei se numesc *Cătina* și *Transcrenguța*?! Mai rar nume așa gingașe pentru fabrici de mezeluri și alte

delicatese carnoase! și ce-o fi însemnând „Transcrenguța”? O fi o Crenguța de tranziție, o fi o Crenguța în transă? Dacă eram diplomat pricepeam, dacă eram un hoț calificat înțelegeam corect ce vrea să zică „transcrenguța”? Mi-am scos din cap aceste chinuitoare întrebări când am văzut o măcelărie elegant intitulată „Halal” și tot o dubiță albă, în staționare, pe care scria chiar negru pe alb „Bivolul - producție TV, înregistrări. Organizează evenimente.”; și era, pe tabla netedă și albă, și capul negru al unui bivol cu mândre coarne; între care, din păcate!, au uitat să-i instaleze o cameră de luat vederi profesională, ca să știm cine ne filmează viața desfășurată la umbra transcrenguței cu frunzele în cădere liberă; dar, întreb și eu, cu epiderma de bazalt în podul palmei, „transcrenguța” are sau nu umbră?

zapp-media

România dezbrăcată

Adrian Țion

Istoria se repetă. Britanicul Ali Imran, autorul accidentului de la podul Eroilor în care au murit trei tineri, printre care și regizorul Cristian Nemescu, a fost eliberat. La fel s-a întâmplat cu pușcașul marin american, ucigașul lui Teo Peter. Alt caz insignifiant în ochii străinătății. Și cu ce pedeapsă s-a ales americanul la Curtea Marțială din Virginia? Cu o scrisoare de mustrare! Zadarnice au fost intervențiile familiei și ale oficialilor români, câte or fi fost. Românii nu contează ca vii în arena internațională. Ca morți nici atât. Concluzia: străinii își pot face de cap în România că până la urmă scapă basma curată din orice încâlceală cu legile înmuiate de forța irezistibilă a banilor. Adevărul gol-goluț pune justiția și după ea guvernul (tot mai privatizat) în această postură ingrată. Poleiala onorabilității e ridicol întreținută când toată lumea vede că împăratul e în pielea goală și nu pare a se rușina de propria-i goliciune. Naturalia non sunt turpia!

Dar e natural ca orice străin fără scrupule să încalce legea în România? Ba să mai fie și tolerat prin partide, că, de! banii lor nu au miros și de bani politicienii au nevoie ca aerul. Nici când respectivul ajunge la ananghie se pare că partidul cu pricina nu-și ia mâna ocrotitoare de pe capul inculpatului. Îi oferă alternative și... Hayssam alege. O ușchește englezește din țară. Dacă nu i-ar fi reușit fuga, ar fi acționat altfel, suntem informați recent și cine știe câte se vor mai dezvălui cu timpul în legătură cu răpirea celor trei ziaristi ca să nu mai vorbim de alte și alte afaceri dubioase. Omar Hayssam plănuia răpirea uneia din fetele lui Băsescu. Tupeul, curajul și neobrăzarea sunt fără margini când un străin trebuie să-și apere pielea. Și adevărul e că și-o

apără cu îndârjire. Aici nu există nici legi, nici scrupule. Bieții români căzuți victime inocente ale străinilor din această categorie sunt singurii vinovați că le-au stat în cale.

În ciuda tendințelor de camuflare, viața politică apare tot mai clar în ochii opiniei publice debarasată de paravane artificiale. România se dezbracă în văzul lumii ca Gina Pistol, Claudia Sexxy sau Simona Senzual, fără a lua în calcul riscurile acestei metode de desecretizare. Dacă dezbrăcatul în văzul lumii aduce unor fâțe cu nuri garanția unei ascensiuni iminente într-o carieră râvnită, la fel de perisabilă ca frumusețea lor, expandată în media pe măsura coapselor expuse și a sânurilor semeți dezvelite, nu același lucru se va întâmpla cu darea în vileag a structurilor de tip mafiot infiltrate în societatea românească de care, se pare, nu mai e chip să scăpăm. Desigur, însăși ascensiunea României spre un loc râvnit în Uniune pare compromisă, printre altele, și de această căpușă înfiptă în epiderma tot mai vulnerabilă în fața lumii cărtitoare. Dezvăluirile de acest tip ne apropie imaginea de o țară cu onorabilitatea călcată în picioare, cu identitate incertă, cu sclipici lipit pe sărăcie, loc al tranzacțiilor oneroase și al datului cu tifla în cumsecădenia localnicilor lăsați fără apărare.

Preocupările pentru imagine și pentru promovarea adevăratelor valori sunt vorbe în vânt, atâta timp cât aflăm, de pildă, că președintele Comitetului Nobel pentru literatură, academicianul Kiell Espmark, a afirmat într-o conferință de presă la București în luna august că nu există niciun scriitor român laureat cu prestigiosul premiu pentru că... din România nu s-

a primit nicio propunere cu candidați, deși „orice profesor din țară are dreptul de a trimite propuneri”. Delăsare, necunoaștere a drepturilor de promovare? Ce rost au speculațiile făcute în interior de intelectuali respectabili, când noi nici nu am intrat în cărți? Chiar propunerile românești lansate de Laurențiu Ulici (care s-au bazat pe documente, credem) din cunoscuta sa antologie pe această temă pălesc în lumina constatării făcute de academicianul suedez. Par a fi mult zgomot pentru nimic, simple amăgiri. E un fel de a ne amăgi că suntem băgați în seamă. Asta în timp ce România dezbrăcată de valori avansează în spațiul rigurilor europene și al prețiozităților uneori ridicole cu manele, fum de la tarabele cu mici, telenovele nesfârșite în presa scrisă și vizuală, exultă în promovarea extravaganțelor politicienilor și bogătașilor invidiați, asistă pasiv la jocurile ilegale ale potențailor (români sau străini), aplaudă kitsch-ul zilnic înghițându-și cu năduf în suflet suferințele și trădările. În ce țară trăim, domnilor?

Și eu sunt un balcanic... (I)

Claudiu Groza

FESTIVALUL ZILE ȘI NOPTI DE TEATRU EUROPEAN,
Brăila, 9-17 septembrie 2006

Actorii și recitalurile actricești au fost „sarea și piperul” celei de-a doua ediții a Festivalului brăilean, o manifestare pe drept cuvânt europeană, chiar dacă miezul ei savuros pentru un *mittel-european* ca mine a provenit din sud-estul continentului, din niște Balcani fermecători, traumatici și foarte-foarte europeni.

Numeroasele reprezentații, de toate tipurile, au făcut din splendida clădire a Teatrului „Maria Filotti” un fel de *Mecca* a mijlocului de septembrie. Am remarcat la Brăila același lucru ca și la Baia Mare, cu doar câteva luni mai devreme: curiozitatea, pasiunea pentru teatru și *pofta* de evenimente a unui public nu prea răsfățat din acest punct de vedere. Indiferent de calibrul ori specificul spectacolelor din festival, spectatorii brăileni au umplut sălile, încercând să rezoneze cât mai bine la tâlcul fiecărei propuneri.

Iar propunerile n-au fost puține, nici obositor-similare. Dimpotrivă, au fost într-atât de diverse, încât am simțit nevoia unui răgaz de, iată, mai bine de o lună, pentru a vedea ce a rămas în memorie din fiecare spectacol, în suflet din fiecare emoție.

Oferta „Zilelor și Noptilor” brăilene a excelat în reprezentații de mare public, dar și de mare virtuozitate. Indiferent dacă au fost comedii clasice, drame ori texte contemporan-postmoderne, ele au revelat excelenți actori ori echipe. Firește, au fost și montări mai puțin remarcabile, precum în orice conjunctură de acest gen, ba chiar și dezamăgiri. Despre fiecare, însă, pe rând, fără a ține musai cont de programul desfășurării lor.

Pălăria florentină de Labiche, prezentată de Teatr Powszeczny din Varșovia, a deschis seria spectacolelor de virtuozitate a interpretării. Deși inițial am avut o rezervă în privința opțiunii repertoriale, orice temere s-a risipit în primele minute ale reprezentației. Regizorul Piotr Cieplak a folosit actorii nu ca individualități care interacționează din când în când, ci ca pe o *masă de manevră*, mereu prezentă în scenă, cu ori fără replici. Astfel, comedia boulevardieră a lui Labiche, cu *poantele* tipice, s-a transformat într-o comedie burlescă, de o irezistibilă vitalitate, în care fiecare protagonist este, cu ori fără voie, implicat în economia acțiunii. Căutarea pălăriei florentine – pretextul descoperirii unor încrengături și încurcături amoroase – nu mai e doar treaba unui personaj, ci, deodată, a tuturor. Tonul este accentuat spre grotesc de-a lungul acțiunii, întru amuzamentul copios al publicului. Totul stă în detalii fine, nu în șușe, și în profesionismul excepțional al actorilor, care n-au șarjat nici măcar o secundă. Ceva din absurdul ionescian se simte în acest spectacol, deși introducerea unui interludiu cu un poem de Eliot, regizorul dorind să atragă miza spre drama existențială, nu are

prea mare semnificație în economia semantică a întregului. Ce rămâne din *Pălăria florentină* e savoarea unei comedii de formidabilă prospețime și interpretarea unei echipe de actori redutabile.

În sfera postmodernismului s-a aflat *Totul despre femei* de Miro Gavran, producție a Teatrului din Klaipeda, Lituania. Spectacol minimalist, în cel mai bun sens al cuvântului. Personaje: trei femei, care joacă mai multe femei, conturând o poveste coerentă, cu individualități, care se intersectează în cele mai variate situații, ipostaze, momente de viață. De la fiica incapabilă să accepte o relație amoroasă la mama ce consumă amar eșecurile fetelor sale ori la bunica din azil care face nebunii de-a dreptul adolescente, tot ce ține de existența postmodernă, cu alienarea, căutările, ezitățile sale, s-a văzut în această reprezentație de mare rafinament, în care actrițele au trecut, în fracțiuni de pauză între scene, prin stări contrarii, asumându-și identități deseori divergente. Nele Savichenko, Valentina Leonavichiute și Regina Shaltenyute au dovedit, sub „bagheta” regizorală a Daliei Tamulevichiute, un mare talent, dublat de o fantastică mobilitate. Un spectacol cuceritor.

Alte trei spectacole, sud-estice, de această dată, au confirmat remarcabile partituri actricești.

Sunt din Albania, de Stefan Capaliku, în extraordinara interpretare a Emei Andrea (Theater Laboratory XO5 & Odisea Theatre, Tirana), a fost, probabil, piesa străină la care românii puteau rezona cel mai ușor. Povestea e balcanic-amuzantă-amăruie: o tânără femeie, reprezentanta Albaniei într-un comitet european, își povestește experiența de est-european *în Vest*. De la suspiciunile vameșilor și controlul absurd-vigilent

foto: Claudiu Groza

al bagajelor la ipocrizia întrunirilor „europene”, unde toți dorm, schimbând apoi banalități entuziaste la cheful de după, totul altoit pe starea de deznădăcinare a eroinei, care vede defectele țării sale, fără a mitiza însă Europa, spectacolul a comunicat un sentiment comun unei întregi generații de est-europeni. Ema Andrea a jucat cu o expresivitate uluitoare, copleșind publicul, într-un decor simplificat la maximum. Ea este, alături de protagonista spectacolului următor, *revelația* acestei ediții a festivalului brăilean, o actriță excepțională.

Și tot o actriță excepțională, în registru grav, a fost turcoica Fatma Oney, în superbul, emoționantul monolog *În spatele ochilor* de Nava Semel, montat de Kemal Başar la Teatrul de Stat din Ankara. Piesa este confesiunea unei mame despre copilul său mongoloid, despre *lupta* ei pentru a-i asigura o viață normală, despre lupta

Adonis Philipi, directorul Festivalului de Teatru dn Elbasan (Albania), Claudiu Groza, dramaturgul Dumitru Crudu și regizorul Mihai Lungeanu, în fața Teatrului „Maria Filotti”
foto: Ionuț Sociu

de a-i face loc acestui copil în lume. O lume indiferentă, crudă, în care toleranța e de fapt un răgaz până la scadența cumplită a excluderii. Piesa Navei Semel s-ar referi, conform prezentării, la perioada holocaustului și la o societate care excludea orice *diferență*. Totuși, textul, care nu dă date cronotopice precise, se dovedește și azi extrem de traumatic, punându-te în postura de a judeca altfel pe cel de lângă tine, dar care nu-ți seamănă... Fiecare din noi e expus acestei traume, chiar în secolul 21. Fatma Oney a reușit să transmită cumplita emoție a întâmplării dramatice chiar într-o limbă necunoscută publicului. Sunt convins că, chiar și fără titrarea rece, laterală, a textului, doar cu un rezumat, aș fi avut lacrimi în ochi, precum majoritatea spectatorilor, la finele reprezentației. În *spatele ochilor* face parte din acea categorie de spectacole care se păstrează neapărat în memorie, cât în sertărașul cu afecte pe care-l deschidem doar uneori, în momente privilegiate.

Câteva spectacole românești au evoluat în nota onorabil-ghidușă a reprezentației de club, marcând formule regizorale/interpretative ingenioase și o prospețime tonică.

O stație... de Peca Ștefan - primul text al autorului - i-a permis regizoarei Carmen Vidu să construiască, la Teatrul de Comedie din București, un spectacol colorat, original, precum „manifestele” artistice ale avangardelor interbelice. Un soi de „teatru manga”, după cum afirmă chiar regizoarea. Pretextul reprezentației e un dialog, un fel de flirt adolescentin într-o stație de autobuz, cu tot *slangul* unei astfel de situații. Carmen Vidu

i-a folosit pe Irina Duță și Toma Cuzin ca pe un fel de păpuși executând un ritual social-erotic, totul pe fundalul video plin de culoare al unei *povești*. O tinerețe vitală transmite acest spectacol simplu și plastic-vizual, plin de senzații, care m-a făcut să tânjesc după anii *mei* de (mai) demult.

Șapte zile din viața lui Simon Labrosse de Carole Frechette, montat de Dan Tudor la Teatrul Luni de la Green Hours este ceea ce s-ar numi un spectacol tipic de club. Jucat însă foarte profesionist și construit cu ingeniozitate. Eroul piesei e un tip care nu mai are nimic și ar face orice pentru niște bani. Ar lua chiar asupra sa grijile oamenilor. Doar să fie plătit pentru asta. Povestea sa e auto-narată, cu haz dar și cu un soi de disperare, iar personajele din jur, cu care Simon interacționează, se dovedesc și ele niște... *personaje*, precum bizarul erou principal. Șapte zile... seamănă uneori cu un jurnal de balamuc, într-atât de *trăznite* sunt situațiile la care se apelează. Dan Tudor, Mihaela Teleoacă și Marius Drogeanu au conturat expresiv această dimensiune dezaxat-năucitoare, într-un spectacol scurt, alert, savuros.

Greu de rezumat, întrucât se bazează pe *gaguri* vizuale, precum un film mut, a fost *Umbrele pentru lacrimi*, o *mimodramă* realizată de Ovidiu Mihăiță la Auăleu Teatru de Garaj și Curte din Timișoara. M-am felicitat că, deși am spectacolul pe un CD, nu mi-am făcut timp să-l văd. *Live*, evident, reprezentația a căpătat o cu totul altă culoare, o culoare gri-nuanțată, oricât de straniu sună. *Umbrele pentru lacrimi* este un demers cvasi-chaplinian, în care elemente,

evenimente, personaje, situații din cele mai banale, ori ieșite-din-comun, ale vieții sunt redată într-o formulă ce-și iese din țâțâni. Un accident de autobuz, de pildă, este povestit-repovestit, cu amplificarea mușească a anumitor detalii de senzație. Un soi de *gura lumii* mimată pare să fie acest spectacol de bună condiție regizorală și actoricească, uzând de un minimalism auto-ironic ce n-a fost din păcate sesizat de toată lumea. Un zece pentru Ioan Codrea, actorul cu cel mai pregnant aplomb. Un zece și pentru Auăleu, un teatru cu public, dar care rezistă doar prin încăpățânarea membrilor săi.

Un demers ușor mai pretențios, dar reușit, a fost făcut de regizoarea Brigitte Louveaux la Teatrul Municipal Ariel din Râmnicu Vâlcea - Giocondele. Un spectacol despre destinul operei de artă, despre „modele” artistice, despre imitații, reproducerea industrializată ori „adaptarea” contemporană a obiectului artistic. Nimic eseistic în reprezentație, în ciuda unui scenariu încheșat cu un anume subtext. Dimpotrivă, actorii vâlceni au redat franc, cu umor și dezinvoltură, *povestea* piesei, uzând relaxat de toate elemente clișeice care au conturat contextul dramatic. Faptul că subtextul serios n-a fost ostentat, ci doar semnalat, pentru ca spectatorul să și-l - eventual - asume a fost un alt merit al acestei producții cu inserturi livrești, nu tocmai accesibilă marelui public, dar îndeajuns de colorată pentru a nu-*plictisi*.

Turda 2006

În loc de lacrimi, umor

Adrian Țion

Cu vioiciunea unui ludic îndrăgostit de scenă și cu siguranța unui profesionist, Horațiu Ioan Apan vine în acest început de stagiune la Turda pentru a demonta o prejudecată insinuată ca reproș în rândul cronicarilor dramatici și a oamenilor de teatru, anume aceea că regizorii ocolesc cu obstinație, mai ales în ultimul timp, piesa românească de actualitate. Mai mult chiar, experimentatul (deja) regizor are curajul de a aduce pe scenă un text cvasi-inedit. Se pare că piesa s-a mai jucat în Moldova de peste Prut. Nu din creația subțire (la propriu și la figurat) a ultimei generații de dramaturgi, pentru care simpatiile congenerilor cresc, ci din sacul burdușit cu manuscrise al bătrânilor consacrați în epoca neagră cu piese „luminoase”, ocoliți acum politicos sau chiar ignorați. „Ce are a face de unde ie produsul?”, pare a spune Apan, total dezinhibat. Dacă măruș e rumen și îmbietor, muști din el fără să te întrebă din ce livadă a fost cules. Și după ce a tot cotrobăit prin livezile dramaturgiei originale, a scos la iveală *Te plătesc ca să mă iubești!* de Dan Tărchilă. N-a stat pe gânduri, s-a înfruptat din acest text cu plăcere, invitând spectatorii turdeni să facă același lucru.

E greu să-l recunoști pe autorul lui *Io, Mircea Voievod* în această comedie zglobie, ruptă de structurile teatrului simbolic și istoric promovate cu sârg înainte, dar *Te plătesc ca să mă iubești!* e o piesă bine scrisă în registrul clasic, bazată pe o

intrigă strânsă, comic rezolvată, cu șanse mari de a-și cucerii publicul.

Mult sirop și multă ceartă, confruntări și înfruntări violente ca-n telenovele. În loc de lacrimi, umor. Așa înaintează subiectul. Tocmai de aceea, Horațiu Ioan Apan a tratat piesa în regim de telenovelă parodiată. Personajele ies dintr-un ecran imens de televizor și sunt resorbite apoi tot în el. Regizorul ne convinge până la urmă că prăfuita tehnică a *quiproquo*-ului funcționează cu succes și în epoca vizualului. Cortine muzicale de la *soap-show*-uri tv la modă (*Iartă-mă, Surprize, surprize* sau *Din dragoste*) punctează persiflator scenele-cheie, bogate în lovituri de teatru cu miză emoțională. Amuzându-se copios de ceea ce se întâmplă pe scenă, spectatorii realizează cât de stupide sunt acele emisiuni tv în care emotivitatea este exploatată cu asupra de măsură, barbar, nepermis. Este o țintă atinsă în spectacolul turdean.

Înscenarea unei pretinse logodne între un student, copil de bani gata și o vânzătoare de parfumuri declanșează lanțul de încurcături și dezvăluiri șocante în interiorul a două familii prietene. Andy vrea să pună capăt legăturii dintre el și Mimi, soția avocatului Florescu, ambii prieteni ai părinților lui. Prilejul i se ivește când o cunoaște pe Maria Lazăr, care acceptă jocul. Scena confruntării dintre „rivale” pune în evidență resursele actricești ale Oanei Răduț, interpreta

Mariei. O evoluție impetuoasă, de mare siguranță, armonizată cu temperamentul năvalnic al personajului. Ridicarea la această cotă este impusă de jocul Doinei Șoproni, care reușește să evidențieze nu numai senzualitatea nestăpânită a seducătoarei Mimi Florescu, dar și calitățile ei de bățăioasă intrigantă. Stelian Roșian are o sarcină grea. Acea de a acoperi cele două dimensiuni ale personajului Andy Cristescu: sensibilitatea care merge mână în mână cu timiditatea trucată și combativitatea fără rezerve. Nina Antonov, în rolul mamei lui Andy, accentuează cu tact atât latura parodică a personajului cât și puseurile patetice. Mai rigid la început, tatonând partitura, pare Cornel Miron în rolul tatălui. O spectaculoasă intrare face Ginuc Crișan în rolul avocatului Florescu, atrăgându-și simpatia publicului și păstrând-o până la replica finală. Fără rețineri a abordat Mihaela Deceanu rolul Madamei Rica. Rezultatele obținute au fost răsplătite prin sinceritatea aplauzelor.

Mergând pas cu pas pe urmele siropului scurs pe drum din prea plina teleguță a telenovelei naționale, ironizând cu finețe tarele genului, spectacolul poate primi nuanțe de critică șarjată chiar dacă regizorul nu a țintit neapărat asta. Din amuzamentul general se reține proverbul evreiesc strecurat de dramaturg la un moment dat ca butadă plină de învățăminte: „Tot ce poți cumpăra cu bani e ieftin”. Poate fi și o replică la titlu, nu-i așa?

Mizez pe un succes de sală cu acest spectacol, modest în aparență și din punct de vedere al scenografiei semnate de Dan Felecan, succes pe care Teatrul din Turda îl merită.

flash-meridian

Nobel și alte premii

Ing. Licu Stavri

■ De data aceasta, decernarea Premiului Nobel pentru literatură nu a avut, ca în alți ani, puterea de a surprinde. Dimpotrivă, a fost destul de previzibilă pentru acei chibiți ai vieții literare - nu puțini - care au înțeles că în desemnarea câștigătorului poate mai importante decât criteriul valoric sunt situarea politică a scriitorului, gradul de persecutare instituționalizată a acestuia, vizibilitatea lui ca exponent al unei culturi periferice. Unor concurenți cu substanță, precum Philip Roth, Joyce Carol Oates, sirianul Adonis sau israelianul Amos Oz, le-a fost preferat romancierul turc Orhan Pamuk, până acum un total necunoscut în România (nu e pentru prima dată când Academia Suedeză ridică un colțisor de vâl de pe ignoranța noastră). Aceasta poate avea ceva de-a face cu faptul că, în ultima vreme, Turcia a polarizat atenția cercurilor politice, fiind aspru criticată (mai recent de către Parlamentul francez), ca țară ce râvnește la intrarea în UE, pentru palmaresul neconvingător al politicii ei față de minorități. Or, Orhan Pamuk este una dintre puținele voci din interior care cer guvernului să-și asume responsabilitatea pentru tratamentul aplicat kurzilor și pentru genocidul armean, întreprins acum circa 90 de ani, pe vremea lui Mustafa Kemal Atatürk, din credința eronată că purificarea etnică poate fi realizată cu sabia. (Acest episod rușinos din istoria Turciei moderne este foarte frumos dez-abstractizat și redat în termenii unor istorii personale de către romancierul britanic Louis de Benicres, în *Fallen Leaves*.) Nu dorim însă, cu niciun preț, să minimalizăm valoarea reală a scriitorului turc, altminteri bine cunoscut în Occident, majoritatea cărților sale fiind traduse în germană, franceză și engleză. (La noi, probabil anticipând verdictul Academiei Suedeze, editura "Curtea veche" a publicat versiunea românească a romanului *Mă numesc Roșu* acum câteva luni.) De fapt, cărțile sale au fost traduse în peste 20 de limbi europene și autorul a primit numeroase alte distincții, dintre care cele mai importante sunt Prix de la Découverte Européenne (1991) și Premiul pentru Pace al Târgului Internațional de Carte de la Frankfurt, în 2005. Noi înșine, Ing. Licu Stavri, am reprodus, într-un "Flash-Meridian" din vară, selecțiuni dintr-un interviu acordat de romancier publicației *Le Monde des livres*, subliniind valoarea indisputabilă a operei sale. Cu alte cuvinte, Pamuk își merită cununa de lauri în aceeași măsură în care și-ar fi meritat-o scriitorii pomeniți la început. Sau chiar mai mult decât unii dintre ei. Aplauzele presei internaționale pot fi luate drept o dovadă suplimentară a valabilității acestei aserțiuni. În *The Guardian*, criticul Robert McCrum scrie că Academia s-a orientat bine premiind un scriitor, care, se spune în justificarea pentru acordarea premiului, "căutând sufletul melancolic al orașului său natal, a descoperit simboluri noi pentru ciocnirea și întrepătrunderea culturilor" din Turcia modernă. "Pamuk este un mare scriitor și premiul este cât se poate de justificat."

■ Ferit Orhan Pamuk s-a născut la Istanbul, la 7 iunie 1952, într-o familie de industriași bogați (descrisă în romanele *Cartea neagră* și *Cevdet Bey și fiii săi*, sau în memoriile personale intitulate *Istanbul*. Timp de trei ani, la insistențele familiei, a studiat arhitectura la Universitatea Tehnică din Istanbul, dar, simțind chemarea hârtiei albe și a penei, a abandonat studiile de arhitectură pentru cele de jurnalism, obținându-și diploma de la Universitatea din Istanbul în 1976. A petrecut trei ani (1985 - 1988) în Statele Unite, la Columbia University și la University of Iowa. Întors la Istanbul, a trăit acolo până anul acesta, când s-a întors în America, unde este visiting professor la Columbia. Prima carte, *Cevdet Bey și fiii săi*, publicată în 1982, a câștigat premiul pentru roman "Orhan Kemal" în 1983. Cel de al doilea roman, *Casa tăcută*, a primit premiul "Madarali" pentru roman, iar romanul istoric *Castelul alb*, din 1985, a câștigat, în 1990, premiul ziarului *The Independent* pentru proza străină. În 1990, romanul *Cartea neagră* a devenit extrem de popular și controversat în țara natală a autorului. Cam din 1995, Orhan Pamuk s-a implicat în politică, luând poziții antagoniste față de guvernul turc în ceea ce privește problema kurdă. Romanul din 2000, *Mă numesc Roșu*, i-a consacrat renumele internațional, fiind tradus în 24 de limbi și câștigând, în 2003, IMPAC Dublin Award. Cea mai recentă operă de ficțiune a lui Orhan Pamuk este *Zăpada* (2002), care, după traducerea în engleză, a fost inclusă pe lista celor mai bune zece cărți ale anului 2004 întocmită de ziarul *The New York Times*. Următoarea carte, *Istanbul - memoria unui oraș*, a fost publicată în 2003. În 2005, câțiva avocați turci l-au dat în judecată pe Orhan Pamuk pentru afirmațiile făcute unor ziariști străini despre genocidul armean și uciderea kurzilor în Anatolia. Sub presiunea opiniei publice internaționale, acuzațiile au fost retrase în ianuarie 2006. A cântărit greu sprijinul unor autori de prima linie, ca Jose Saramago, Gunther Grass, G. Garcia Marquez, Umberto Eco, John Updike, Carlos Fuentes etc. care, într-un comunicat comun, au susținut că acuzațiile aduse lui O. Pamuk sunt o violare a drepturilor cetățenești. (Wikipedia)

■ *Mă numesc Roșu*, cartea cea mai tradusă și mai apreciată a romancierului turc, este, în aparență, un roman istoric, gen în care Pamuk pare să exceleze. Toate cărțile sale de inspirație istorică au, însă, reverberații notabile în actualitate și multe au ca substrat contactele sau conflictele dintre civilizația islamică și cea creștină. Astfel, *Castelul alb* este povestea tristă a unui stăpân musulman și a sclavului său creștin, desfășurată pe fundalul secolului al XVII-lea. Întâmplările din *Mă numesc Roșu* se desfășoară în vremea sultanului Murat III, în Istanbulul secolului al XVI-lea, iar romanul amestecă descrierea realistă cu tratamentul simbolic, cu elemente de mister și aventură, semănând mult, ca formulă narativă, cu *Numele trandafirului*. O reușită combinație între romanul polițist, cel

istoric și cel filosofic, *Mă numesc Roșu*, departe de a fi un simplu roman istoric, posedă o forță narativă și o știință de îmbinare a detaliilor care unesc trecutul cu prezentul, relevând perenitatea artei, dar și perenitatea problemelor cu care se confruntă artistul. Experiența lecturii acestei cărți a fost asemuită cu scufundarea într-un vis încântător. John Updike este de părere că Pamuk a moștenit răbdarea și ingeniozitatea în mânăuirea limbii de la Proust și Thomas Mann, dar că talentul său se pune în slujba unui sens profund al enigmaticului. *Mă numesc Roșu* are o structură complexă, de povestire cu etaje și sertare, este lucrată cu meticulozitatea și delicatețea filigranului, iar trecutul cultural al Turciei este tratat cu cele mai fine procedee postmoderne.

■ Un alt premiu, de mai mică anvergură, a fost decernat, în Marea Britanie, romancierei Kiran Desai. Este vorba, firește, despre Premiul Mann-Booker pe 2006, care încununează strădanile literare a unei romanciere de origine indiană, fiica mult mai cunoscutei autoare Anita Desai. Romanul premiat se numește *The Inheritance of Loss* (*Pierdere moștenită*) și se petrece undeva la poalele Himalayei, unde sosirea nepoatei sale și a iubitelor acesteia, precum și evenimentele politice (insurgența nepaleză) îl împiedică pe un bătrân judecător sătul de viață să-și găsească liniștea sufletească în singurătatea demult râvnită. La 35 de ani, Kiran Desai este cea mai tânără laureată a premiului Mann-Booker. Până la anunțarea câștigătorului, la 10 octombrie 2006, favorită era considerată Sarah Waters cu *The Night Watch* (*Plantonul de noapte*).

muzica

„Avem nevoie de realizatori, de creatori în adevăratul sens al cuvântului”

De vorbă cu Rareș Trifan, directorul Operei Naționale Române Cluj-Napoca

Din acest an, Opera Națională Română din Cluj-Napoca, are un nou director, deocamdată „ad-interim”, în persoana tânărului regizor Rareș Trifan. Rareș Trifan este absolvent al Universității Naționale de Muzică București, licențiat în regie operă și teatru muzical, a studiat la Academia Națională de Artă Dramatică din Roma, este absolvent al Indiana University School of Music din SUA (a doua instituție muzicală ca prestigiu, după Julliard New York), are diplomă de merit la University of Florida în scenografie, este absolvent al institutului de management cultural la The Kennedy Center for the Performing Arts din Washington DC.

- Cu ce demersuri veți încerca să captați atenția iubitorilor genului liric? Ce repere pregătește Opera Națională Cluj în stagiunea 2006-2007?

- Această stagiune are o semnificație deosebită, în toamnă se împlinesc 100 de ani de la ridicarea edificiului în care Opera și Teatrul Național clujean conviețuiesc. Poate este o coincidență, sau nu, să-mi încep directoratul în acest moment aniversar, dar oricum mi-aș dori ca momentul să fie de bun augur, mai ales că și renovarea edificiului în exterior se apropie de finalizare. Îmi doresc ca această renovare să însemne mai mult decât o reparație exterioară, și mai ales să devină o „renovare” a gândirii, a conștiinței celor care lucrează aici.

- Această premieră ar putea să însemne o orchestră nouă, un cor nou, un ansamblu de balet nou, sau doar o renovare a celor vechi?

- Am o mare încredere în „vechea gardă”, cu care am realizat momente deosebite. Am mare încredere în forța lor, în capacitatea lor de a se regăsi și de a se reorganiza. Este deosebit de important pe cine alegi în fruntea acestor ansambluri pentru că acel prim dirijor, acel maestru de cor sau acel regizor invitat trebuie să fie un om cu carismă, care să știe să-i inspire și pe ceilalți. Cred că aceasta a fost mare lipsă, de mulți ani încoace, la opera clujeană.

- Se spune „corul cântă cum cântă dirijorul” - prin extensie orchestra sună cum știe dirijorul. Îmi amintesc, din programele de sală din 1940, când Opera Națională clujeană era în refugiu la Timișoara, că opera din Cluj avea cinci dirijori permanenți din care doi italieni. Astăzi în 2006 câți dirijori permanenți are Opera?

- Din punct de vedere al dirijorilor... nu suntem în cea mai fericită situație, este adevărat. Vom organiza un concurs pentru ocuparea unui post de prim dirijor, apoi pentru al doilea dirijor. E adevărat, orchestra are nevoie de un dirijor care să o ridice, să lucreze cu ea, să-i formeze pe cei mai tineri, să „desprăfuiască” spectacolele noastre. Nu este vorba doar de pregătirea muzicală, la fel de importantă este și regia și scenografia spectacolelor. Avem nevoie de realizatori, de creatori în adevăratul sens al cuvântului. Sunt la zi cu ce se petrece pe plan mondial în aria spectacolelor de operă. Nu mai putem continua cu spectacole de un standard îndoielnic cu care nu ne putem mândri. Cum știți, anual opera se angajează în turnee peste hotare. Ei bine, aceste turnee vor fi făcute de acum în colo pe scene tot mai importante, în condiții tot mai avantajoase, desigur dacă și spectacolele noastre vor avea altă calitate. Asta e o condiție absolut firească. Publicul va veni în număr mai mare dacă va avea ce să vadă, regii interesante, scenografii strălucitoare, interpreți de seamă.

- După film, opera este imediat cea mai costisitoare dintre arte, unde chiar și costumele, tapițeriile și mobilierul au importanța lor, nemaivorbind de ansamblurile celelalte și de interpreți. Pe vremuri chiar și figuranții erau importanți. Dintre acești figuranți s-au ridicat mai târziu mari personalități. Să amintesc doar un singur nume ilustru: Florin Piersic, care a făcut figurație la Opera Națională din Cluj. De zeci de ani figurația a dispărut de pe scenă. În Aida, de exemplu, „mulțimea” era formată dintr-un singur lăncier, regretatul domn Țigăreanu. Cum va fi de acum înainte?

Foto: Vakarcș Lorand

- Problema pleacă de la regia acestor spectacole. Nu a fost întreținută așa cum s-a făcut regia inițială, și de la o stagiune la alta s-au operat modificări și „îmbunătățiri” cu optica pecuniară în prim plan. În ultimă instanță este de fapt o problemă de concepție. Eu îmi doresc ca începând din această stagiune, nu numai să aduc titluri noi, ci să reinnoiesc titlurile consacrate, precum *Aida*, *Trubadurul*, *Boema*, *Rigoletto* și celelalte. În acel moment voi aduce regizori care au experiență pe scenele de teatru sau operă din țară. Normal că ei vor aduce odată cu concepția lor și cerințele de figurație, mișcare scenică, actori, soliști etc. Și voi lăsa la latitudine lor - în ceea ce privește spectacolele vechi, uzate moral, depășite deja, plus acea rutină care a contribuit la ruina lor - să-și găsească un „medicament”, un alt concept.

- Stagiunea s-a deschis la 1 octombrie 2006 cu *Aida*, lucrare care a fost prezentată și în premiera de la inaugurarea Operei din Cluj, la sărbătorirea a 50 de ani de existență a Operei, dar și la debutul stagiunii 2006-2007. E o simplă coincidență sau este o alegere voită?

- Este o alegere voită, aproape că este o tradiție să deschidem stagiunile cu *Aida*, este un spectacol parcă scris pentru un asemenea eveniment și ne-am gândit că, poate, și la centenarul clădirii Operei și a Teatrului să fie de bun augur. Să vă reamintesc că aștept cu interes ca toți iubitorii genului liric să ne onoreze cu prezența și sper eu să remarcă că „ceva s-a schimbat”.

Interviu realizat de Ciprian Rusu

literatură și film

Uimire și cutremur

Alexandru Jurcan

Amelie Nothomb a lucrat în 1990 într-una din cele mai mari firme japoneze. Romanul *Uimire și cutremur*, scris în 2001 și recompensat cu Marele Premiu pentru roman decernat de Academia Franceză, redă cu umor și luciditate respectiva experiență. Născută în 1967 în Japonia, Amelie Nothomb e fiica unui ambasador belgian. Trăiește în Japonia, China, SUA și scrie romane echilibrate și expresive, extrem de convingătoare. *Igiena asasinului* a devenit un best-seller. Autoarea a mai scris *Peplum*, *Atentat*, *Mercure*, *Cosmetica dușmanului*, *Metafizica tuburilor* etc.

Japonia înseamnă triumful tehnologiei. Lui Roland Barthes politetea îi apărea ca fiind prin excelență un exercițiu al vidului. Viața personală nu trebuie să transpară. Interesele întreprinderii trebuie puse pe prim-plan. Cum începe romanul *Uimire și cutremur*? Cu sosirea ei la ultimul etaj al imobilului. Acolo domnul Haneda era șeful domnului Omochi, care era șeful domnului Saito, care era șeful domnișoarei Mori. „Iar eu nu eram

șefa nimănu”, conchide autoarea pe 8 ianuarie 1990, când liftul o „scuipa” (traducere de Dragoș Bobu, Polirom, 2002) la ultimul etaj, iar fereastra din capătul holului „m-a aspirat ca hubloul spart al unui avion”. Deodată, orașul se îndepărtează.

Alain Corneau (vezi *Toate diminețile lumii*) a transpus pe marele ecran romanul Ameliei Nothomb (*Stupeur et tremblements*, Franța / Japonia, 2003; sc. și r. Alain Corneau; cu: Sylvie Testud, Kaori Tsuji, Taro Suwa). O regie rafinată, care sondează abisuri fascinante. Comicul devine captivant, iar actrița Sylvie Testud e pur și simplu stupefiantă. Muzica de Bach conferă gravitatea care contracarează avatarurile filonului comic.

La începutul filmului e grădina, pământul și privirea copilului, care se transformă în adult. Gata cu nivelul de jos, începe plutirea aparatului de filmat peste amănunțimile clădirii. Orașul văzut de sus, existența de roboți, ierarhizarea, curățenia, orgoliul nipon, supercivilizația, birouri labirintice și, mai ales, știința zâmbetelor. În prim plan,

mereu, uluirile personajului până la sfârșitul acelei experiențe. Finalul filmului adoptă simetria. De la fereastra de sus vom coborî spre grădina de la început! „Câtă vreme vor mai exista ferestre, până și cea mai mărunță ființă omenească de pe pământ își va avea partea sa de libertate.” Personajul se joacă de-a căderea în gol, e ca o detașare de clișee și de stereotipii. Filmul rezolvă în mod fascinant plonjările imaginate de eroină. Confrontările celor două mentalități - orientală și occidentală - conferă o savoare aparte. Eroina afirmă că memoria sa funcționa după principiul WC-ului: „Seara, trageam apa. O perie mentală elimina ultimele urme de murdărie”. Cu toate acestea, în fiecare dimineață „closetul meu cerebral era mânăjit din nou”. Regizorul Alain Corneau servește textul literar cu o seriozitate impecabilă. A filmat în cartierul parizian La Defense, alt simbol al modernității care angoasează.

Hârtia va fi albastră

Ioan-Pavel Azap & Lucian Maier

Crede că cinematografia românească a intrat, în sfârșit, sub o zodie fastă. Numai în ultimele săptămâni am avut parte de nu mai puțin de trei premiere românești remarcabile: *Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii* al lui Cătălin Mitulescu, *A fost sau n-a fost?* al lui Corneliu Porumboiu și, acum, *Hârtia va fi albastră* al lui Radu Muntean (România, 2006; sc.: Răzvan Rădulescu, Alexandru Baciu, Radu Muntean; r. Radu Muntean; cu: Paul Ipate, Adi Caraleanu, Dragoș Bucur, Andi Vasluiuanu, Dana Dogaru, Ion Sapdaru). Dacă în cazul primelor două titluri avem de-a face cu debuturi, în cazul filmului asupra căruia voi stăruie este vorba despre - deja! - un "veteran", Radu Muntean aflându-se la al doilea lungmetraj de ficțiune, după *Furia* (2002). (Aproape că mi-e teamă de această "invazie", știind că o prea mare fericire atrage după sine o nenorocire. Să sperăm că nu va fi așa!)

Ce se întâmplă în *Hârtia va fi albastră*? N-am să deconspir misterul titlului, vreau doar să spun că este unul dintre filmele românești - și nu numai! - realizat cu o economie de mijloace tehnice, faprice și de dramaturgie extremă. Practic, acțiunea se desfășoară pe parcursul unei singure nopți, amintind de *Moartea domnului Lăzărescu* al lui Cristi Puiu, dar miza fiind cu totul alta. E vorba de noaptea dispre 22 spre 23 decembrie 1989, adică în plină Revoluție. Un pluton de soldați în termen, înrolați în miliție, "nucleul" unei mașini blindate de intervenție, condus de blajinul locotenent Neagu (Adi Caraleanu), patrulează prin Bucureștii acelor vremuri. Costi (Paul Ipate), un soldat în termen "dizident" (de fapt doar un inocent de bună credință), dezertează pentru a merge să apere televiziunea. Gest nobil, aproape incredibil în atari condiții. Din fericire, regizorul scenarist nu marșează pe latura eroică a faptelor, un eroism discutabil (și spun acest lucru în cunoștință de cauză, eu însumi fiind un simplu soldat în acel decembrie tot mai îndepărtat, dar deloc irrelevant). Timp de o oră și jumătate, cât durează filmul, suntem alături de destinele acestor personaje și ale altora, retrăim alături de ei atmosfera acelor zile și - din nefericire - realizăm vrând nevrând faptul că totul a fost o mare cacealma. Ceea ce reușește Radu Muntean, repet: cu extreme de puține mijloace, este să redea starea de spirit din decembrie 1989, sinceritatea, inocența și nevinovăția celor care atunci au riscat, s-au sacrificat, din nefericire unii la propriu, pentru, și nu vreau să folosesc cuvinte mari, dar nu am de ales - pentru libertate, pentru ceea ce, bun sau rău, trăim azi. Este impresionantă puterea de sugestie a narațiunii aproape statice, lipsită de spectaculozitate, prin care Radu Muntean - în cu totul alt registru decât cel din *Furia* - ne introduce în atmosfera unui moment cu adevărat istoric (filmul s-ar fi putut intitula foarte bine și... *Așa vă place istoria?*).

Hârtia va fi albastră a venit pe ecranele noastre încununat deja de o serie de premii obținute încă înainte de premiera națională: Mențiunea specială a juriului la Festivalul internațional de film de la Sarajevo, Premiul Confederației Cinematografelor de Artă la același festival, Cel mai bun film la Festivalul internațional de film Eurasia de la Antalya și Premiul special al juriului la Festivalul de la Namur (Belgia) - și sunt convins că acesta este doar începutul carierei filmului. Nu mai insist, vreau doar să spun că putem, în sfârșit,

merge liniștiți la filmele românești, în special la filmele tinerilor regizori, debutanți sau aflați la al doilea și, să sperăm, la al treilea (și așa mai departe) film. (I.P.A.)

.the ultimate trip: on Romanian revolution.

I. Despre un prezent filmic românesc

Trei filme focalizând revoluția, în accente și căutări diferite, însă toate în același an și toate într-un registru artistic căruia nu putem decât să-i zîmbim respectuos. În suita aceasta de filme, *Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii*, *A fost sau n-a fost?*, *Hârtia va fi albastră*, ordinea în care au intrat în circuitul cinematografic reflectă, pe de o parte, măsura apropierii de o realitate obiectivă - un moment decisiv în istoria României, și mărturisește faptul că, pe de altă parte, într-un registru subiectiv, filmele au venit exact în ordinea valorii, dinspre cel mai slab spre cel mai bun.

În pelicula lui Cătălin Mitulescu, spre surprinderea și furia multora (din spațiul critic), revoluția este evenimentul care, în sensurile comune ale vieții, nu desparte o lume blamabilă, putredă, de un oarecare viitor mai bun... ci sfârșește o lume pe care, dincolo de prezența politicului, o vedem caldă, o lume unde omenia putea fi omenie, unde vrajba între vecini nu era mai aprigă decât ar fi astăzi sau oricând altcîndva, o lume în care puteai petrece și puteai glumi pe seama insuportabililor conducători. E un film care nu plînge o epocă și nici nu o acuză fără discernământ, în sensul acesta, un film necesar!

Filmul lui Corneliu Porumboiu nu vorbește despre revoluție în mod direct. El vorbește despre felul în care media se apropie în prezent de întimplările din decembrie '89. Spre deosebire de Mitulescu, în al cărui film revoluția este un moment în care istoria diegetică ajunge, în *A fost sau n-a fost?* revoluția este istoria filmului. Însă nu o istorie ca reproducere a realității, ci o istorie drept critică a modalităților talk-show de raportare la realitate.

În filmul său, Radu Muntean oprește o istorie reală pentru a decupa un imaginar drum nocturn. Însă nu un drum dinspre întuneric spre lumină, adică nu o abordare filmică într-un registru mitic și într-o căutare rostire exhaustivă (cum sînt convulsivele mișcări filmice ale lui Sergiu Nicolaescu pe aceeași temă, la care voi reveni), ci o ineluctabilă potecă dinspre un crepuscul înspre un același crepuscul, presupuziții asupra unei realități istorice în care au murit nedrept istoriile unor oameni. De ce nedrept? Fiindcă moartea lor, cel puțin în film, nu este rezultatul unei decizii obiective, în cunoștință de cauză, ci este confuzia particulară, dar inexorabilă, finală, a unui haos general și a unei confuzii generale. Haosul și confuzia generală sînt pilonii pe care Radu Muntean își alcătuieste discursul artistic (ipotetic) despre realitatea consumată în iarna lui '89.

Ce au cele trei filme în comun? Faptul că sînt forme de apropiere ale unui eveniment istoric real. Mai mult, fiind vorba de artă, pot spune că cele trei filme sînt refracția unei realități prin ființa unor creatori. Dacă din punct de vedere problematic filmele lui Mitulescu și Porumboiu sînt tipuri noi de re-prezentare a unui eveniment real, *Hârtia va fi albastră* vine să împlinescă și să încheie un demers început și continuat de un același (neobosit realizator de pelicule penibile în

Regizorul Radu Muntean

ultimii ani) Sergiu Nicolaescu. Cel din urmă, încurcînd anchetele din comisiile senatoriale cu înfățișările și caracterul artei (cinematografice), vine pe marile ecrane cu două filme pe această temă: *Point Zero* (teoria conspirației în revoluție) și *15* (o ipocrită încercare de critică a prezentului și o cabotină căutare a unor adevăruri decembriste).

II. Un film din prezentul cinematografic românesc

Hârtia... își propune să privească o traiectorie revoluționară restrînsă. Cîteva personaje traversează o noapte înspre ceea ce noi deja știm că se va petrece. Coperțile filmului sînt o alegere remarcabilă. Pelicula debutează șocant, apoi în tot parcursul său explicitează cum anumite posibilități, precum măcelul văzut în debut, devin realități: stațiile de emisie recepție nu funcționează, unii se vor eroi, dorința de libertate este mare, psihoză generală e întreținută prin media, teroriștii sînt peste tot, încît, într-o parafrază amară a lui Sartre, putem spune nu numai că ceilalți sînt infernul, ei sînt infernul pentru că sînt teroriști, iar în categoria lui ceilalți oricine poate intra. Șocul era la fel de puternic și dacă deznodămîntul nu era plasat la început, însă doar într-un registru emoțional post-filmic. Dacă moartea eroilor am fi aflat-o numai în final, pelicula își împlinea doar latura sensibilă, însă ar fi rămas o întrebare: de ce a trebuit să moară tocmai ei? În construcția aleasă de către Muntean, întrebarea își pierde rostul și importantă devine demonstrația expusă între cele două coperți. Astfel, filmul își deschide cele două laturi: cea emoțională - și aici ingeniozitatea regizorală este de subliniat, manipularea emoțională fiind una inversată (deși la un moment dat realizezi că ei sînt cei care vor muri, aștepti finalul pentru că dorești să fi văzut în debut o greșală de expunere) - și latura conceptuală: filmul se prezintă sub forma unui discurs inductiv - enunță în debut concluzia, o sentință în fapt, apoi începe o amplă demonstrație care să valideze corectitudinea concluziei, oricît de nedreaptă, nedorită sau dureroasă este ea. Faptul că finalul filmului repetă debutul filmului (același fapt diegetic), însă într-o filmare dintr-un alt unghi, tocmai asta sugerează: oricum am iscodi istoria (filmică, reală, posibil reală), sfârșitul nu poate fi altul!

Cum acționează conceptul asupra emoției? Filmul este cu atît mai năucitor cu cît realizezi că, oricum ai privi, un alt final este imposibil! (L.M.)

26. Jean Georgescu

Marius Șopterean

(Urmare din numărul trecut)

Despre perioada de preproducție, de pregătire a viitoarei producții, Jean Georgescu remarcă: „Am recitat *O noapte furtunoasă* cu gând de cinema și am constatat că această comedie constituie un scenariu perfect, dacă am putea spune, un scenariu comprimat. Cuprinde mult epic care depășește cadrul strâmt al scenei, dar evoluează admirabil în metrajul cinematografic. Desigur că posibilitățile teatrului, căruia Caragiale i-a închinat talentul său, n-au fost totuși pe măsura acestui geniu”.

Se știe că, după redactarea scenariului, un pas important în construcția viitoarei producții cinematografice și implicit a bugetului general al filmului este conceperea scenariului regizoral, adică a decupajului care este, la urma urmelor, o fișă tehnică a povestirii cinematografice traductibilă în final într-un deviz cadru. Astfel, aceste etape fac parte din prima parte a realizării unui film, și anume preproducția. Cu toate că existau deja elemente ce anunțau un posibil decupaj – am văzut în numărul trecut că și producătorul acestui film, doctorul Ion Cantacuzino, în varianta din 1939, cea în care ar fi dorit ca filmul să fie realizat de Rene Clair în cadrul companiei cinematografice Pathe, avea câteva importante observații legate de decupajul propriului său scenariu –, regizorul Jean Georgescu a reluat munca la decupaj (la al doilea decupaj, el mai având unul, cel pe care l-a înaintat CNC-ului în mai 1941) deoarece în urma prospecțiilor, în urma realizării schițelor de decor, în mod firesc vechiul decupaj a suferit esențiale modificări. Cea mai importantă modificare a fost aceea a fluentizării povestirii, a descoperirii epicului care se ascunde în spatele replicilor lui Caragiale. Era important a se oferi, dincolo de coerența necesară oricărei povestiri vizuale, plasarea personajelor într-un mediu scenografic favorabil caracterizării acestora. Epicul observat de Jean Georgescu se regăsea doar în ecoul întâmplărilor rostite de personaje – a se vedea întâmplările de la Union, urmărirea Ziței și a Vetei, în plină noapte, de către Rică, precum și toate evenimentele produse pe schela din spatele casei lui Ipingescu. Asta presupunea realizarea unor spații-locații mult mai multe decât cele ce puteau fi oferite de planul scenei. Spații și timpi care, sugerați în plan dramaturgic, trebuiau să se împlinescă în cel cinematografic. Această transgresare a adus după sine, grație excelentei viziuni și har regizoral a lui Jean Georgescu, un plus de veridic, de realism cinematografic. În broșura redactată în 1943 pentru prezentarea filmului de către redactorul artistic al peliculei, pe linia celor observate mai sus, acesta scrie: „Din punct de vedere al adaptării cinematografice, aceasta a îngăduit scenaristului să ne arate tot ceea ce scena reducea la un „să vezi cum a fost”, să evadeze dintre cei patru pereți ai camerei conjugale și să dea acțiunii un început, o gradată și un final, presărate cu nenumărate episoade în care nu se mai oglindește numai o mică furtună de o noapte în casa lui Jupân Dumitrache ci o „întâmplare bucureșteană” de acum 70 de ani. Cât privește problema transpunerii dificile a dialogului lui Caragiale pe ecran, ea constituie

unul din elementele care, din punct de vedere pur artistic, prezintă în acest film cel mai mare interes. Căci nici un cuvânt din tot dialogul filmului nu este străin lui Caragiale. Atunci când el nu este din *Noaptea furtunoasă*, este luat din gura altui erou al aceluiași autor. După cum nimic din ceea ce este esențial – și trecut în conștiința noastră a tuturor – din textul comediei, nu a fost omis, ci cel mult așezat într-o altă ordine, conformă cu gradația logică a acțiunii. Oricât de grea a fost încercarea, ne-am impus această obligație, pentru ca astfel nimeni să nu poată spune că a fost trădat spiritul lui Caragiale prin colaborarea impură a unui text străin”. (Acest admirabil text, veritabilă lecție de scenaristică, poate primul text-lecție al istoriei filmului românesc, gândit și tipărit acum aproape șazeci și cinci de ani, a apărut într-un valoros volum numit *Producția cinematografică din România*, rod al unei harnice colaborări dintre Academia Română și Arhiva Națională de filme.)

Pe data de 22 mai Comitetul de direcție al tânărului Oficiu Național al Cinematografiei aprobă un referat extrem de detaliat, de fapt partea de producție a filmului, în care se regăseau datele concrete ale viitorului film: schițele de decoruri și costume, etapele de lucru, scenariul regizoral, propunerile de distribuție precum și suma finală a acestei producții (peste patru milioane lei). Pentru această primă perioadă se aprobă o sumă de 800.000 lei – sumă care va fi ajustată curând – și, o dată cu aceste prime cheltuieli, ONC-ul începe un plan de achiziții în primul rând de aparatură și tehnică cinematografică. Se vor achiziționa reflectoare moderne cu lentile Fresnel, șine de traveling și cărucioarele-anexe ale acestora, obiective performante, structuri scenografice care să permită o paralelizare a construcției decorurilor. În aceeași sumă se vor realiza costumele personajelor, schițele de decor urmate de construcția acestora realizate de pictorul Aurel Jiquidi, probele de casting etc. Cei peste 1.200 de metri de peliculă alocați probelor cu actorii au relevat un simț deosebit al lui Jean Georgescu, doritor, împotriva curentului acelor timpuri care spunea că doar actorii de la Teatrul Național știu să-l joace pe Caragiale, să aleagă actori poate mai puțin cunoscuți dar mult mai apropiați de personajele și spiritul piesei lui Caragiale. Sub bagheta lui Jean Georgescu, creațiile lui Alexandru Giugaru (Jupân Dumitrache), Iordănescu Bruno (Nae Ipingescu), Radu Beligan (Rică Venturiano), Maria Maximilian (Veta) au rămas compoziții de referință în istoria filmului românesc.

Planurile lui Jean Georgescu ca și ale ambițiosului producător Ion Cantacuzino au fost date peste cap de începerea războiului. Regizorul ar fi vrut să se folosească de o serie de exterioare, găsite de el în Dealul Spirii, pentru a recompune întreaga hartă a geografiei acțiunii *Noptii furtunoase*. De aici și regretul lui, imensul său regret, de a nu fi putut filma întoarcerea Ziței de la Union cu tramvaiul. Condițiile de război și, deci, îndelungul camuflaj în care se găsea Bucureștiul au impus filmarea într-o proporție de 95% în interior. Adică, așa cum arată distinsul critic D.I. Suchianu în cartea *Nestemate cinematografice*, Bucureștiul lui Caragiale, cel de

la 1876, a fost reconstituit în minusculul studio de pe strada Wilson. Acest spațiu cu o latură de 30 de metri și cu o altă de 10 metri a fost inițial un laborator de sunet și, prin urmare, a trebuit să fie adaptat din mers cerințelor realizării unui proiect de o astfel de anvergură. A construi pe acest platou interioarele și, mai ales, exterioarele, era o aventură. Trebuiau construite decorurile exterioare bucată cu bucată, în fragmente mici, care permiteau, odată ce filmarea era executată, să fie schimbate cu altele pentru a recompune în cele din urmă întreg exteriorul. O mișcare de aparat trebuia ruptă în mai multe fragmente tocmai pentru a se trece cu acțiunea în decorul următor ce avea să fie construit. Doar ingeniozitatea și extrema dăruire a decoratorilor și a tehnicienilor a făcut ca acest proiect să fie dus până la capăt. În ciuda tuturor acestor piedici – să mai adăugăm că nu o dată, din pricina raidurilor aeriene lumina se întrerupea în mijlocul filmării pentru ca, mai apoi, odată cu venirea ei, cadrele afectate să fie din nou filmate – în cele 81 de zile de filmare s-au filmat cincizeci de metri utili pe zi ceea ce este cu adevărat performant. S-au filmat câte 12-14 ore pe zi, fiecare secvență s-a repetat – ca la teatru – de zeci de ori și numai după ce ea se împlinea din toate punctele de vedere se putea da: „Atenție! Motor! Acțiune!”.

Premiera a avut loc la cinematograful Aro pe data de 22 martie 1943 iar presa vremii a consemnat uriașul succes al acestei pelicule care era situată *cu certitudine la un nivel occidental*. Filmul a fost interzis după 23 august 1944 și abia în 1953, odată cu centenarul Caragiale, a intrat din nou pe ecrane.

Un amănunt. Pentru activitatea depusă în cele 22 de luni de muncă efectivă Jean Georgescu a primit un onorariu de 250.000 lei ceea ce însemna 10.000 de lei pe lună. Un figurant, în acele timpuri, era angajat cu 1500 de lei pe zi. Un calcul modest ne arată cifra exactă cu cât a fost remunerat pe zi cineastul Jean Georgescu.

Fără să vreau întreb, odată cu remarcă lui Călin Căliman, apropo de întoarcerea în 1941 a lui Jean Georgescu în țară: „Cine dintre românii plecați se mai întoarce pe timp de război?” Mai ales, aș adăuga, când după război a urmat ceea ce a urmat...

sumar

pe la Cluj Claudiu Groza Scriitori, păpuși, pereți de exponate...	2
editorial Sergiu Gherghina, George Jiglău România în prag de aderare. Pregătită sau încă visătoare?	3
eveniment Irina Petraș Cuvinte despre Cuvinte	4
cartea Ioana Cistelean Sinele și ficțiunea Grațian Cormoș Solidaritate de generație	5
imprimatur Ovidiu Pecican Mitul istoricilor	6
sare-n ochi Laszlo Alexandru Zece sofisme (II)	7
telecarnet Gheorghe Grigurcu Pagini de jurnal	8
grafii Mircea Muthu Perspective cavaliere	8
incidențe Călin Cristian Pop Grecii în fața infinitului	10
puncte de vedere Aurel Sasu Isteria codului	12
poezia Echim Vancea exercițiu executoriu	13
proza Vasile Pinte Tata	14
universitaria Andrei Marga în dialog cu David Ward „Europa își suprastandardizează programele astfel încât descurajează studenții și le împiedică dezvoltarea creativității”	15
arhiva Liviu Petrescu: „Ceea ce mă face să mă simt bine în această existență este prospețimea, vitalitatea și spontaneitatea tinerilor”	18
interviu De vorbă Daniel Knorr „Arta critică urmărește să introducă partea cea mai critică a discursului în spațiile în care sistemul este reprezentat”	20
remarci filosofice Jean-Loup d'Autrecourt Falsurile și imposturile științifice (I)	22
intermezzo clujean Petru Poantă Enciclopedia „Minerva”	26
remember Tudor Ionescu Cu finul meu pe Titulescu	27
ex abrupto Radu Țuculescu Panek Kati	27
tutun de pipă Alexandru Vlad Geamurile toamnei	28
translații Horia Căpușan Povestea unei înnebuniri	28
epiderme de bazalt Mihai Dragolea Piatra, consulul și hoțul	29
zapp-media Adrian Țion România dezbrăcată	29
teatru Claudiu Groza Și eu sunt un balcanic... (I) Adrian Țion În loc de lacrimi, umor	30 31
flash-meridian Ing. Licu Stavri Nobel și alte premii	32
muzica De vorbă cu Rareș Trifan, directorul Operei Naționale Române Cluj-Napoca „Avem nevoie de realizatori, de creatori în adevăratul sens al cuvântului”	33
literatură și film Alexandru Jurcan Uimire și cutremur	33
film Ioan-Pavel Azap & Lucian Maier Hârtia va fi albastră	34
1001 de filme și nopți Marius Șoptorean 26. Jean Georgescu	35
ex-libris Livius George Ilea Europa Artium 2006	36

plastica

Europa Artium 2006

Livius George Ilea

Deschisă la Casa Tranzit de către artista Sabine Kacunko (Germania) în ziua inaugurală a celei de-a V-a ediții a Academiei de Toamnă "Europa Artium", organizată de Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca, în săptămâna 16-20 octombrie 2006, expoziția *Tempest on the Sea* trasa o linie virtuală de demarcație între două modalități de abordare artistică: Medii tradiționale și /vs New Media. Accentul cădea pe o proiecție video - valorificând estetic prospecții efectuate cu un microscop de ultimă generație în lumea cristalografiei și a microbiologiei - contrapusă oarecum materialității agresive a unei uriașe structuri/sculpturi realizate din bare metalice. Oscilând între contrariile practicii artistice (unic/reproductibil, autenticitate/democrație, autism/interactiv) artiștii prezenți vizează în special procesul, contextul și intenționalitatea intervenției lor. Chris Wainwright (Marea Britanie), decan al facultății Central San Martins, Universitatea de Arte, Londra și-a centrat expunerea în jurul acțiunii fotografice: "Sunt preocupat de un comportament subiectiv și intuitiv asociat interacțiunii cu spațiul în perioada de întuneric și de răspunsul a varii registre de lumină, ca surse ale invaziei, iluminării și ale supravegherii". Dimensiunea social-politică a iluminatului public - asociat cu puterea - urmărește efectul acestuia asupra prezenței umane. În proiectul său - Red Sea - autorul avertizează asupra încălzirii globale folosind imaginea farului care emite fasciole intermitente de lumină sau doar un sector roșu. Este un exemplu, subliniază Chris Wainwright, de iluminat și proiecție care depășește sfera esteticului, semnificând un pericol potențial. Joseph DeLappe, de la Universitatea din Nevada, Reno - artist media - susține un gen de artă critică, de protest social și politic explicit, dezavuându-și chiar și propriile unelte: "trăim cultural într-o lume tehnologizată și ne bazăm din ce în ce mai mult pe soluții tehnologice pentru rezolvarea problemelor umane - până la înlocuirea oamenilor și a evenimentelor reale de către media - cu încrederea noastră nesănătoasă în cele mai rele fructe ale invențiilor noastre." Un clasic al fotografiei, René Burri, a introdus în aceste dezbateri, cu multă vervă și umor, un pol de referință atestat istoric. Pentru surprinderea "momentelor decisive", a adevărului din spatele fotografiei, artistul trebuie să-și mobilizeze integral creierul, inima și picioarele într-un demers extenuant menit să documenteze lumea. "Rătăcirile" sale în timp și spațiu urmărind realizarea unor fotografii cu oameni celebri, de la Picasso la Che Guevara sau Louis Armstrong, reportajele sale despre misiunea Apollo la Cape Canaveral ar putea furniza oricând subiectul unui savuros și palpitant roman de aventuri.

Mizând pripit pe faptul că polemica din cea Arta sa bucureșteană ar fi bine cunoscută asistenței, formată în special din tineri studenți și absolvenți de la "arte", Erwin Kessler a tratat

expeditiv "fundamentele istorice" ale acesteia. Recurgând la imagini irelevante estetic, aserțiunile sale privind arta din România interbelică, opoziția - simplificată excesiv - între avangarda istorică (bună) și arta tradiționalistă (rea) nu au susținut dialectica unui discurs voit tranșant. Titlul, anunțat și așteptat al conferinței sale *Vechile media, noile vechi media*, a părut astfel, în egală măsură, în contextul general al simpozionului, lipsit de acoperire. Transferul opoziției, în virtutea demonstrației, asupra grupului Prolog versus Perjovski sau Gorzo, a nedumerit. Intenționând să indice tinerilor săi ascultători calea de urmat spre echivalare și vizibilitate internațională, alta decât "școala clujeană de griuri", Erwin Kessler a întâmpinat doar așteptatele animozități pentru etichetarea grăbită și reductivă a unei realități dinamice, mult diversificate, probând notabile reușite. Chiar dacă nu s-a făcut bine înțeles, intervenția sa a animat spiritele, provocând asistența ușor obosită, la o reacție vie, polemică, inevitabilă unor necesare limpeziri vizând stringente (auto)evaluări ale comportamentului artistic clujean în context contemporan.

Prezența unui important galerist din Germania, Heinz Bossert, a adus o notă optimistă, înviorând asistența. Expunerea sa *Ce să faci/sau să nu faci?* a urmărit familiarizarea publicului cu mecanismele pieței internaționale, modul de organizare și funcționare a galeriei sale situată în centrul istoric al Köln-ului (Galerie Pingplatz 3), pol cultural tradițional de prim ordin și gazdă a unor târguri de artă de referință. Orientarea mea spre viitor... ca și un artist, mă poziționez pe piață și încerc să ofer ceea ce nu este. Trebuie să am un public țintă, un program, să mă prezint. Este o luptă dificilă, trebuie să cunoști oameni importanți iar lucrul cu artiștii nu înseamnă doar alegerea lucrării ci și contactul cu personalitatea acestora, cu ideile lor despre artă, viața lor personală." Enumerând criteriile după care își alege colaboratorii-artiști, Heinz Bossert a conchis, că până la urmă, el fiind cel care și-a investit toți banii, toată energia și pasiunea în galeria sa, gustul său personal are ultimul cuvânt.

Actuala arhitectă a catedralei din Köln, Barbara Shock Werner, Christoph Machat (Germania/România), Hans Peter Schwartz (Elveția), Alan Jones (SUA), Liviana Dan (România), reușitele expoziții ale studenților și profesorilor univerității-gazdă - despre care vom mai vorbi - focalizând concentric experiențe artistice diverse au contribuit la rândul lor la relevanța temei alese.

Model de integrare europeană de succes propus de Universitatea de Artă clujeană, de rectorul acesteia Ioan Sbârciu, *Europa Artium 2006* se înscrie pe orbita evenimentelor menite să restituie cetății imaginea ei de centru cultural de anvergură internațională.

ABONAMENTE: Cu ridicare de la redacție: 90.000 lei, 9 lei - trimestru, 180.000 lei, 18 lei - semestru, 360.000 lei, 36 lei - un an
Cu expediere la domiciliu: 144.000 lei, 14,4 lei - trimestru, 288.000 lei, 28,8 lei - semestru, 576.000 lei, 57,6 lei - un an. Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa: Revista de cultură *Tribuna*, cont nr. R035TREZ2165010XXX007079 B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.
Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România, la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-318.70.02 sau email abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on-line la adresa www.rodipet.ro.

